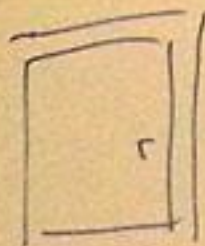
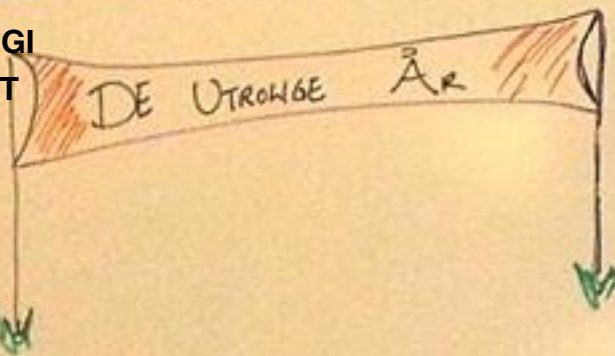

INSTITUT FOR ANTROPOLOGI
KØBENHAVNS UNIVERSITET

FORÆLDREOPDRAGELSE I DET DANSKE VELFÆRDSSAMFUND

FORESTILLINGER OM FORÆLDRESKAB BLANDT FORÆLDRE OG
FAMILIEBEHANDLERE I FORÆLDREPROGRAMMET "DE UTROLIGE ÅR"

Et speciale af
JOANNA GULLØV WIDDING

Vejleder: Hanne Overgaard Mogensen
Dato: 3. november 2014
Antal sider: 97
Anslag: 180.813

TAK!

Jeg vil gerne takke en række mennesker for at have opmuntret og inspireret mig under denne specialeproces.

Først og fremmest vil jeg gerne takke Julie Rahbæk Møller og Hanne Overgaard Mogensen, der har bidraget med faglig sparring og kyndig vejledning i henholdsvis min start - og slutfase af specialeprocessen.

En stor tak til min dejlige familie, der har opmuntret mig under hele processen, og især min mor Eva, der udover opmuntring, også har bidraget med konstruktiv kritik. En særlig tak skal der også lyde til min kæreste Niels Joachim, der har hjulpet mig under hele processen gennem både kyndige og kærlige kommentarer.

Jeg vil gerne takke mine gode venner og tidligere medstuderende Barbara, Katrine, Julie, Ditte og Thomas, for sparring i øjeblikke af frustration og opmuntrende ord og interesse. Og tak til alle specialestuderende på Repro-centeret på CSS for hyggelige frokostpauser.

Sidst, men absolut ikke mindst, vil jeg gerne takke de to familiebehandlere og de otte forældre, jeg fik lov til at følge i foråret 2013, foruden hvem, dette speciale ikke ville have været muligt. Tak til familiebehandlerne for deres inddragelse og åbenhed overfor mig. Og tak til forældrene, der har delt både deres udfordringer og succeser i deres forældreskab med mig. Det har været en fornøjelse at bruge 6 måneder med både familiebehandlerne og forældrene, der alle virkelig brænder for, at børn trives og får en god fremtid.

Joanna Gulløv Widding

LÆSEVEJLEDNING

- Citater fra informanter samt feltbeskrivelser er indrykket.
- Kursiv anvendes til at markere et ord som særligt betydningsfuldt, første gang et teoretisk begreb nævnes og til alle citater fra informanter.
- Dobbelte anførelsestegn (""") bruges til at markere citater fra litteratur, citater fra informanter og direkte tale.
- Jeg anvender enkelte anførelsestegn, når det eksempelvis omhandler det 'gode' eller 'dårlige' forældreskab, for at signalere, at det er en subjektiv størrelse, der ikke skal forstås ordret.
- Mine tilføjelser til interviewuddrag (fx mimik eller latter) er indikeret med en firkantet ramme [].
- (...) angiver at dele af interview eller dele af citater er udeladt.
- ... angiver pauser i informantudsagn.
- Alle informanter er anonymiserede og fremtræder med pseudonymer. Enkelte steder har jeg desuden ændret enkelte faktuelle ting om personerne af hensyn til deres fulde anonymitet. Dette er selvfølgelig gjort uden at det bliver meningsforstyrende for analysen.

Forsidetegningen er tegnet af den faglige koordinator i kommunen, hvor mit feltarbejde foregik. Koordinatoren havde tegnet den på et whiteboard i undervisningslokalet, til stor begejstring for forældrene og familiebehandlerne, der henholdsvis deltog og underviste i forældreprogrammet De Utrolige År i kommunen.

INDHOLDSFORTEGNELSE

1. // INTRODUKTION	5
SPECIALETS PROBLEMFORMULERING	8
SPECIALETS OPBYGNING	10
2. // SPECIALETS RAMME	12
DET DANSKE VELFÆRDSSAMFUND	12
MØDET MELLEM BØRGEREN OG VELFÆRDSSTATEN	16
STUDIER AF POLICIER	16
STUDIER AF SOCIALT ARBEJDE	18
FORÆLDRESKABELSEN	19
GOVERNMENTALITY	21
3. // FELTARBEJDET	24
IND I FELTEN - DE UTROLIGE ÅR	24
EN TYPISK ONSDAG	26
METODISKE VALG OG REFLEKSIONER	28
EN BALANCERENDE POSITIONERING	30
ETIK OG EKSOTIFICERING	31
4. // VEJEN TIL DE UTROLIGE ÅR	33
DET AFVIGENDE FORÆLDRESKAB	34
DET AFGØRENDE FORÆLDRESKAB	36
DE UTROLIGE ÅR ER LØSNINGEN	39
MØDSTRIDENDE BØRNESYN	44
OPSAMLING	46
5. // FRA POLICY TIL PRAKSIS	47
DET POLITISEREDE FORÆLDRESKAB	48
DET NYE FAMILIEARBEJDE	50
FRA FACILITATOR TIL EKSPERT	52
MANUALENS TVETYDIGHED	54
DEN KULTURELLE DISKREPANS	59
PROBLEMLØSERNES PRAKSIS	62
OPSAMLING	63

6. // ET MAGTFULDT MØDE	65
ROS OG SKAM SOM STYRING	66
FORÆLDRENS FRIHED	73
BEKENDELSEN	76
DEN ANSVARLIGE FORÆLDER	79
OPSAMLING	80
7. // KONKLUSION	82
SAMFUNDSMÆSSIGE BEVÆGELSER OG PARADOKSER	85
PERSPEKTIVERING	88
ABSTRACT	89
LITTERATUR	90
BILAG	96

1. // INTRODUKTION

De otte forældre, familiebehandlerne Dorthe og Susanne og jeg selv, sidder i rundkredsen, som vi plejer. Vi har netop afsluttet en runde, hvor forældrene har fortalt om deres udbytte af at have deltaget i De Utrolige År. Forældrene og jeg sidder nu med blikket rettet mod Dorthe, der kigger op, smiler og siger så: *"Nu har vi simpelthen været sammen i 18 uger, og hvor har vi hørt en masse spændende historier og lært en masse. Det er bare SÅ dejligt at høre, at I alle har fået noget ud af at følge De Utrolige År. Det er tydeligt, at I er blevet bevidste om, at det ikke er jeres barn, der skal ændres, men jeres egen adfærd. Det er simpelthen jer, der har hele æren for, at når I gør noget andet, ja så gør jeres børn også noget andet! Det er jo en rigtig god erfaring at få... Susanne og jeg vil nu holde en lille tale for jer hver for at sætte ord på den udvikling, vi mener, at I hver især har gennemgået. Det er altså vores mening, så I må tage den... øh.. altså det er vores mening, så det er jo ikke sandheden. Men blot det vi har set... "* Forældrene nikker, og Dorthe og Susanne bliver enige om at rejse sig op og stille sig ind i rundkredsen for at holde de taler, som de tre timer forinden nedfældede i selvsamme rum. Susanne vender blikket mod Pia, kigger på sit papir og siger så: *"Nu starter jeg med dig Pia..."* Pia smiler lidt genert, kigger rundt på de andre forældre og så op på Susanne igen. Susanne siger så: *"Pia... Du er imødekommende, kærlig og nysgerrig på andre menneskers liv! Vi ser, at du i den grad har fået øjnene op for, hvordan du bedst hjælper Mikkel. Du er i arbejdstøjet, og du er klar på at bruge de redskaber, som du har lært her i DUÅ-programmet."*

Du er handlekraftig - og når du har lært noget, der giver dig mening, går du hjem og afprøver det. Du afprøver også dig selv. Du er opmærksom på, at DUÅ-rejsen også er en personlig udvikling. En udvikling, som vi er sikre på, vil følge dig mange år fremover... Tillykke Pia!". Forældrene klapper, Pia rejser sig, får en lille æske chokolade og et billede af forældregruppen, og sætter sig så ned igen, mens hun smilende siger: *"Tak for et rigtig godt kursus!"*.

Nærværende speciale baseres på et feltarbejde påbegyndt i januar 2013 om forældreprogrammet *De Utrolige År* (DUÅ). I et halvt år fulgte jeg to familiebehandlere i deres forberedelse og undervisning af otte forældre hver onsdag aften i emner som fx 'børnestyret leg', 'at sætte grænser' og 'ros og belønningssystemer'. Forældrene havde det til fælles, at deres børn var mellem 3 og 8 år, og forældrene oplevede hver især at føle sig usikre i deres forældreskab, hvorfor de ønskede hjælp og redskaber til at forbedre relationen til deres børn.

De seneste ti år er der opstået en øget opmærksomhed på børns trivsel, udvikling og rettigheder, og på mange måder er børneopdragelse blevet en offentlig affære frem for at høre privatlivet til (Thelen & Haukanes 2010:1; Gilliam & Gulløv 2012:9). Forældre i vestlige samfund bombarderes med nye forslag, opfordringer og viden om, hvordan man er 'en god forælder', og mange oplever derfor en usikkerhed og et øget forventningspres, da de stilles til ansvar for deres børns adfærd og fremtid (jf. Lee et al. 2014; Faircloth et al. 2013; Furedi 2001). Der er de seneste år sket et skift, til mere og mere at betragte børn som kompetente aktører, mens forældre opleves mere og mere inkompetente (Haukanes & Thelen 2010:20). Det er især i medierne, at børns trivsel og velfærd er i fokus. I de danske medier har floreret en lang række historier om misbrugte og omsorgssvigtede børn, som eksempelvis 'Brønderslev-sagen',¹ hvor Brønderslev Kommunes sagsbehandlere og socialarbejdere kritiseres for ikke at gribe hurtigere ind overfor familien og få børnene fjernet fra de voldelige forældre (Berlingske 2014). Ydermere ses også en lang række artikler, tv-programmer og rapporter i medierne, der alle forsøger at guide og rådgive forældre til at forbedre deres forældreskab. Et eksempel er artiklen *"Her får du psykologens fire råd til vellidte børn"* (2014), hvor en dansk børnepsykolog understreger, hvordan forældre skal blive bedre til at tage lederskab overfor deres barn og eksempelvis ikke give efter, hvis barnet plager (Politiken 2014). Et andet eksempel er tv-programmerne med titlen: *"Ingen styr på ungerne"*, som Danmarks Radio sendte i efteråret 2013. I disse programmer følger man en række familier, hvor forældrene, ifølge dem selv, har brug for redskaber til og viden om,

---

¹ Brønderslev-sagen forløb over fire år fra 2006 til 2010. Den drejede sig om forældre og ti børn, en såkaldt nomadefamilie, der flyttede rundt fra kommune til kommune og endte i Brønderslev. I 2011 blev begge forældre dømt skyldige i blandt andet grov vold og mishandling, mens faren også fik en dom for seksuelt overgreb overfor den ældste datter (Berlingske 2014).

hvordan de kan sætte grænser, planlægge hverdagen bedre og minimere deres barns såkaldte problematiske adfærd. Der inddrages en psykolog, der giver forældrene og til tider også børnene, råd om hvordan deres hverdag kan blive mere velfungerende. Overordnet set skal forældre forholde sig til den nyeste viden om børns udvikling og opdragelse for at leve op til idealer i samfundet om 'den gode forælder'.

Som vi ser det i den indledende episode, har Pia og de andre forældre, der har deltaget i DUÅ, ifølge Dorthe og Susanne, gennemgået en personlig udvikling, tilegnet sig en række redskaber og fået indsigt i, hvordan de, som forældre, skal ændre deres adfærd for at ændre deres børns adfærd. DUÅ-programmet omtales derfor som *løsningen* på deres usikkerhed som forældre. Netop denne *løsning* vil jeg se nærmere på i denne opgave, da DUÅ-programmet blev omdrejningspunkt for en række sammenstød mellem forskellige børnesyn og opdragelsesidealer, der lod til at komplicere forældrenes oplevelse af programmet, og ikke nødvendigvis gjorde dem mindre usikre, hvilket ellers var intentionen.

Forældreprogrammet 'De Utrolige År' er et *evidensbaseret* program, der som et led i et ønske om at opkvalificere det sociale arbejde og børns velfærd er blevet købt til Danmark fra USA og dernæst implementeret i en lang række danske kommuner gennem de seneste ti år. Programmet er blot én af flere evidensbaserede indsatser, der alle har det til fælles, at de signalerer et skift i det sociale arbejde til mere fokus på dokumentation og beviselig effekt (Bhatti et al. 2006:10). Socialarbejderne kan ikke længere basere deres arbejde på erfaringsbaserede skøn og metodefrihed, men skal derimod have deres udgangspunkt i en manual, et stringent dokumentationssystem og/eller løbende evalueringer. Mange socialarbejdere skal i indsatserne indtage en rolle som en form for ekspert, frem for en guide eller facilitator, hvilket de tidligere har været vant til at agere som. Indsatserne har derfor mødt og møder fortsat en del modstand, da mange socialarbejdere er bange for, at den personlige faglighed skubbes i baggrunden til fordel for procesregulering og standardisering, hvilket vil være medvirkende til, at sociale problemer defineres på forhånd, og at det sociale arbejde bliver for 'køgebogs-agtig' (Johansen 2008B:349; Johansen 2008A:37, 39; Politiken 2010). Set i lyset af denne udvikling fremstår Dorthe og Susannes forbehold, inden de holder deres taler, som et såkaldt levn fra et socialarbejde, hvor man agerede facilitator. De ønsker ikke at fremstå som eksperter, og opfordrer derfor forældrene til selv at vurdere, om deres udvikling har været, som familiebehandlernes beskriver den. Her ses således endnu en af de problematikker, jeg vil behandle i dette speciale - nemlig familiebehandlernes omsætning af DUÅ-programmet til praksis.

På mange måder lader det til, at der er sket en øget politisering af forældreskab i det danske velfærdssamfund og i forbindelse med policyer om at forbedre børns velfærd og trivsel, bliver der fra politisk side opfordret til at implementere forældreprogrammet De Utrolige År.

Men hvordan lærer man at være 'en god forælder', og af hvem og hvordan defineres 'det gode forældreskab' under et program som De Utrolige År?

SPECIALETS PROBLEMFORMULERING

Min problemformulering lyder som følger:

Hvilke forestillinger om forældreskab har familiebehandlerne og forældrene, der henholdsvis underviser og deltager i forældreprogrammet "De Utrolige År", og hvordan forhandles samt udtrykkes disse forestillinger i løbet af programmet?

Som titlen på dette speciale indikerer, ser jeg DUÅ-programmet som en form for *opdragelse* i forældreskab. Jeg vil i opgaven vise, hvordan denne opdragelse kommer til udtryk, ved først og fremmest at fokusere på de otte deltagende forældres motivation for at følge programmet og de forestillinger om forældreskab, de går ind til programmet med. Dernæst følger jeg programmet fra policy til praksis ved at se på de to familiebehandleres omsætning af programmet, for at få indblik i programmets sigte såvel som familiebehandlerens forestillinger om forældreskab. Disse indsigter lader mig analysere, hvordan familiebehandlerens intentioner med og forældrenes ønsker til undervisningen stemmer overens med den praktiske udfoldelse i mødet mellem begge parter. Som en hjælp til at besvare min problemformulering har jeg udarbejdet tre forskningsspørgsmål:

1. Hvordan omsættes forældreprogrammet DUÅ fra policy til praksis?
2. Hvilke former for styring kommer til udtryk under DUÅ-programmets forløb?
3. Hvilke forestillinger om ansvar og fordeling heraf kommer til udtryk i DUÅ-programmet?

Med fokus på, hvordan DUÅ-programmets indhold og metode harmonerer med både familiebehandlerens og forældrenes virkelighed,² vil jeg få indblik i de former for styring og forestillinger om ansvar, der kommer til udtryk under programmets forløb. Det er min forhåbning, at jeg, ved at tage udgangspunkt i forløbet, kan belyse problemstillinger af mere generel karakter, og dermed især nærme mig en indsigt i forholdet mellem danske forældre og den danske velfærdsstat.

Igennem specialet, og for at besvare ovenstående problemformulering, trækker jeg på forskelligartet forskningslitteratur. Med fokus på forældreskab, indskriver jeg mig i den antropologiske slægtskabsforskning, men adskiller mig blandt andet fra den forskning, der

---

² Virkelighed omfatter både familiebehandlerens praksis i forhold til programmet, og forældrenes fortolkninger af programmet i deres fortællinger om deres praksis.

undersøger etableringen af slægtskab som enten socialt eller biologisk funderet (jf. Schneider 1980 [1968]; Carsten 1995). Jeg er inspireret af to antologier af henholdsvis antropologerne Charlotte Faircloth, Diane M. Hoffman og Linda L. Layne (2013) og antropologer og sociologerne Ellie Lee, Jennie Bristow, Charlotte Faircloth & Jan Macvarish (2014). Begge antologier sætter fokus på forældreskabets såkaldte moralske kontekst og deraf opståede praksisser (Faircloth et al. 2013:6-7; Lee et al. 2014:3-5). Ifølge Faircloth et al. og Lee et al. er forældres praksisser og fortællinger om deres forældreskab en del af en såkaldt *forældreskabelse*.³ At være forælder, skal ikke længere ses som noget, man er, men som noget, man gør en indsats for at lære at være ved løbende at tilegne sig nye kompetencer såvel som ny viden (Faircloth et al. 2013:6-8; Lee et al. 2014:7-10). Deltagelsen i DUÅ-programmet kan således betragtes som et led i forældrenes forældreskabelse.

For at forstå de samfundsmæssige rationaliteter, der omkranser DUÅ-programmet, har jeg ladet mig inspirere af antropologerne Steffen Jöhncke, Mette Nordahl Svendsen og Susan Reynolds Whytes (2004) arbejde med løsningsmodeller som sociale teknologier. Ifølge Jöhncke et al. er løsningsmodeller "tanke- og handlingsrum for håndtering af problemer" (Jöhncke et al. 2004:385). Deres overordnede pointe er, at man ikke bør forstå løsninger som etableret ud fra et samfundsmæssigt problem men i stedet undersøge, hvordan løsningerne etablerer problemerne (ibid.:385-386). Ved at studere løsningsmodellen DUÅ som en social teknologi kan jeg sætte programmet ind i en analytisk ramme, der fordrer et studie af de bagvedliggende antagelser og intentioner med programmet overfor dets praktiske udfoldelse. Som Jöhncke et al. anslår, handler sociale teknologier om, at "nogen vil noget med nogen" – en ændring søges altså opnået (ibid.:390). I mit studie af DUÅ som social teknologi har jeg derfor ladet mig inspirere af den antropologiske litteratur vedrørende policier (jf. Levinson & Sutton 2001; Shore & Wright 1997, 2011), og jeg vil analysere, hvordan DUÅ-programmet bliver et middel til at implementere en policy i praksis. Jeg vil studere policyen ved at se på udformningen, men især se på, hvordan såkaldte *gadeplansbureaukrater* (jf. Lipsky 1980) omsætter policyen til praksis. Samtidigt hermed lader jeg mig også inspirere af antropologerne Cris Shore og Susan Wright (1997, 2011), der opfordrer til, at man betragter policier som et styringsredskab til at regulere befolkningen ovenfra, og at man blotlægger de magtstrukturer, som policyen indeholder. Netop denne magt forfølger jeg i mit sidste analysekapitel, hvor jeg sætter fokus på mødet mellem familiebehandlere og forældre med idéhistoriker og filosof Michel Foucaults *governmentality-perspektiv*. Via dette perspektiv vender Foucault blikket mod statens forsøg på at føre individer i bestemte retninger, der bedst stemmer overens med statens politiske målsætninger. Med det blik jeg anlægger, fremstår DUÅ-programmet netop som en løsningsmodel med børns trivsel som sit mål og forældrenes adfærd som primært sigte.

---

³ Min oversættelse af 'parenting' (Faircloth et al. 2013:6-7).

Disse teoretiske inspirationer skal lede mig til en indsigt i, hvordan forældreprogrammet DUÅ fungerer i praksis og hvilke forestillinger om forældreskab, der kommer til udtryk i løbet af programmet. Ligesom Jöhncke et al. foreslår, er formålet med min empiriske forskning at undersøge, hvilke konsekvenser løsningsmodellerne har for de implicerede aktører. Som Jöhncke et al. skriver: "*De foreskrevne handlinger bliver nemlig ikke altid fulgt, og rationaliteten slår ikke altid til i praksis*" (Jöhncke et al. 2004:386).

Ifølge Jöhncke et al. er løsningsmodeller og problemer gode arbejdsfelter for antropologer. Antropologer kan belyse, hvordan løsningsmodeller ikke formår at rumme alle de perspektiver, en såkaldt problembærer eller problemløser måtte have, hvorfor løsningsmodellen kan resultere i andre praktiske konsekvenser end de tilsigtede (Jöhncke et al. 2004:400). Jeg mener, at jeg med dette speciale både bidrager til den eksisterende forskningslitteratur om mødet mellem borgeren og velfærdsstaten, men også belyser, hvordan forældreskab er mere kompliceret end det, løsningsmodellen forældreprogrammet De Utrolige År prøver at favne. Jeg vil, til forskel fra det meste af den eksisterende forskningslitteratur, favne både de såkaldte *problembærere* og *problemløser* i min analyse af løsningsmodellen DUÅ og ydermere skildre programmet i forhold til både policy og praksis. Specialet kaster lys over forældreskab og dets kontinuerlige proces, men giver også en ny indsigt i, hvordan et emne, der tidligere hørte privatlivet til, nu både er blevet offentligt samt styres indirekte af velfærdsstaten.

SPECIALETS OPBYGNING

Efter en introduktion til nærværende speciale i dette *første kapitel*, vil jeg i mit *andet kapitel* skabe en ramme om mit speciale, ved kort at opridse den samfundsmæssige kontekst; det danske velfærdssamfund og udviklingen indenfor socialt arbejde, samt synet på og opdragelsen af børn i Danmark. Dernæst vil jeg fremlægge de primært antropologiske teorier og begreber, der skaber rammen for specialets analyse med henblik på at give læseren en forståelse af det teoretiske udgangspunkt for specialet.

I mit *tredje kapitel* vil jeg uddybe forældreprogrammet De Utrolige År, både dets oprindelse, dets struktur og det specifikke forløb, jeg fulgte. Herudover vil jeg klarlægge mine metodiske valg og refleksioner i forbindelse med både feltarbejdet og specialet. Jeg vil give et indblik i det empiriske materiale og indsamlingen af det, der ligger til grund for min analyse og samtidigt belyse specialets eventuelle begrænsninger.

Mit *fjerde kapitel* er startskuddet på specialets primære analyse, der er inddelt i tre kapitler. I dette første analysekapitel er udgangspunktet de otte forældre, der deltager i DUÅ-forløbet og deres 'vej til DUÅ'. Her ser jeg på forældrenes forestillinger om forældreskab, hvor deres

forestillinger kommer fra, og hvorfor de, samt familiebehandlerne og de øvrige fagpersoner mener, at DUÅ vil være gavnligt. Jeg viser, hvordan forældrenes problem defineres ud fra DUÅ-programmets løsninger, samt hvordan forældrene er influeret af forskellige børnesyn, hvoraf det dominerende børnesyn, understreger barnet som *uskyldigt* og *rent*, hvorfor forældrene fremstår som en slags "guder", der har afgørende effekt på deres barns adfærd. Jeg konkluderer, at DUÅ-programmet bliver en måde, hvorpå forældrene forsøger at leve op til deres rolle som "gud" - der dog har brug for ekspertvejledning.

I mit *femte kapitel* vender jeg blikket mod de to familiebehandlere og deres arbejde med DUÅ-programmet. Her ser jeg på, hvordan familiebehandlerne løbende forhandler og vurderer programmets rammer, tilgang og indhold for at omsætte det til (deres) praksis. Jeg viser her, at policyen om børns velfærd i praksis skabes af familiebehandlerne i deres arbejde med forældreprogrammet De Utrolige År. Dette leder mig til at konkludere, at problemløserne, altså familiebehandlerne, bliver vigtige mediatorer i løsningsmodellens virke, da problemløserne er med til at forme løsningen, og derved også problemet, gennem en række taktikker indenfor den overordnede strategi, altså programmet.

I specialets *sjette kapitel*, det sidste analysekapitel, stiller jeg skarpt på selve mødet mellem familiebehandlerne og forældrene, og den magtudøvelse, jeg mener, finder sted i undervisningssituationen. Jeg viser, hvordan det 'gode' og 'dårlige' forældreskab i sidste ende defineres af familiebehandlerne gennem en række mere eller mindre subtile styringsteknologier. Ydermere viser jeg, hvordan familiebehandlerne ikke formår at styre sig selv til udelukkende at agere facilitatorer, og i stedet ender som eksperter. Jeg konkluderer, at familiebehandlernes styring af forældrene i sidste ende, drejer sig om, at få forældrene til frivilligt og frit at vælge at påtage sig et (selv) ansvar, så den danske velfærdsstat, repræsenteret ved familiebehandlerne, lever op til sit ansvar om at sikre børns velfærd.

Det afsluttende *syvende kapitel* er specialets konklusion. Her opsummerer jeg specialets analyse, og trækker den bredere op. Jeg konkluderer, at DUÅ-programmets implementering og virke skal ses i forhold til en række samfundsmæssige bevægelser og paradokser, der, udover at komplicere programmets omsætning til praksis, også influerer og komplicerer forestillinger om forældreskab og ansvarsfordeling mellem forældre, familiebehandler og velfærdsstaten. Forældreskab i Danmark er blevet en usikker størrelse, der kræver, at man som forælder tager ansvar ved at holde sig opdateret i forhold til den nyeste viden på området, og hermed skaber sig som forælder i takt med den samfundsmæssige udvikling, de herskende normer og de krav der stilles til én.

2. // SPECIALET'S RAMME

I dette kapitel ønsker jeg at introducere læseren for mit feltarbejdes samfundsmæssige kontekst. Da feltarbejdet tog udgangspunkt i familiearbejde i kommunalt regi i Danmark, vil jeg lægge hovedvægten på en skitsering af det danske velfærdssamfunds udvikling samt det sociale arbejdes rolle. Herefter følger en skitsering af specialets teoretiske og analytiske ramme, der er centreret om mødet mellem borgeren og velfærdsstaten samt forældreskab og moderne magtudøvelse.

DET DANSKE VELFÆRDSSAMFUND

Et princip, der kendetegner det danske velfærdssamfund⁴ er, at alle borgere skal sikres en relativ høj grad af økonomisk tryghed. Den skandinaviske velfærdsmodel er etableret ud fra et universelt princip om, at alle borgere har ret til at få deres basale behov dækket – dette skal velfærdssystemet sørge for (Jöhncke 2011:49-50; Ploug et al. 2004:11). Det danske velfærdssystem er i høj grad finansieret og organiseret af den danske velfærdsstat, der indhenter penge via skatter, hvorfor velfærdsstaten har en bred skattebase og et højt skattetryk (Jöhncke 2011:49-50). Antropolog Steffen Jöhncke understreger, hvordan den danske velfærdsstat er blevet en del af en national identitet – og hermed også et nationalt

---

⁴ For forståelsens skyld har jeg valgt at skelne mellem *velfærdsstaten*, *velfærdssamfundet* og *velfærdssystemet*. *Velfærdsstaten* bruges, når jeg omtaler de beslutninger og policier, der implementeres og vedtages af regeringen. *Velfærdssystemet* er de sociale ydelser, fx familiebehandlingen, der udbydes for borgere med behov herfor. *Velfærdssamfundet* ser jeg synonymt med 'det danske samfund', og bruger det af retoriske årsager, for at understrege, at det handler om velfærd. Dog vil jeg understrege, at jeg rent analytisk er inspireret af Gupta og Sharma, der ser staten som "kulturelt indlejrede og diskursivt konstruerede enheder, der skabes gennem hverdagspraksisser og møder, og gennem offentlige kulturelle repræsentationer" (Sharma & Gupta 2006:27, min oversættelse).

symbol. Ingen politikere tør udfordre den danske velfærdsstat, og størstedelen af danske borgere støtter velfærden og indirekte et ideal om såkaldt social solidaritet – at vi alle er ”i samme båd” (ibid.:40-41). Den danske version af velfærdsstaten har således bidraget til at betragte Danmark som en integreret helhed, der bygger på en række værdier og normer for, hvordan man er en god dansk samfundsborger (ibid.:42).

Med inspiration fra Tyskland blev der i slutningen af 1800-tallet etableret en række ordninger med fokus på økonomisk sikring af danske borgere i tilfælde af eksempelvis sygdom og ulykker. I 1920erne gennemførte man en række socialpolitiske reformer, hvor 1930erne blev årtiet for diskussioner vedrørende ansvarsfordelingen mellem staten og fællesskabet på den ene side, og familien og individet på den anden. Efterkrigstiden er blevet kaldt velfærdsstatens guldalder, da man ikke længere kun havde sociale ydelser for dem, der blev betragtet som ”værdigt trængende”, men nu blev en universel velfærdsstat med velfærd til alle (Ploug et al. 2004:14). I takt med at velfærdsstaten blev udbygget, kunne sognekommuner ikke varetage alle opgaver længere. Der opstod derfor et behov for professionalisering og større administrative enheder, der kunne løse mere vanskelige opgaver. Den sociale indsats skulle prioritere den enkeltes velfærd og gøre det muligt for den enkelte borger at leve en normal tilværelse (Bømler 2011:12). Noget af det helt centrale i den nordiske velfærdsstatstænkning er netop troen på ’det gode liv’, der med staten og professionelle som mellemlid kan opnås ud fra et rationelt og videnskabeligt grundlag (Johansen 2008 A:19). Det sociale arbejde opstod i kølvandet på kvindernes indtræden på arbejdsmarkedet og de nye opgaver, som den offentlige sektor, skulle varetage i efterkrigstiden. Lige siden har semiprofessionen⁵ dog stået model til en række politiske diskurser samt krav og forventninger til professionens rolle og funktion. Sociolog Tina Bømler beskriver, hvordan man i 1970erne, frem til socialreformen i 1976, troede på, at en stigende professionalisering af det sociale arbejde var en garanti for, at borgerne fik en hjælp, der byggede på professionelt skøn, frem for at være afhængigt af ens person (Bømler 2011:13). Socialarbejderne brugte således erfaringsbaserede skøn og havde en vis form for metodisk frihed i deres arbejde med borgerne. Socialarbejdernes skøn blev afgørende for, om borgeren modtog hjælp fra velfærdsstaten (ibid.:40). Samtidigt med at socialarbejdernes vurderinger fik mere og mere autoritet, opstod der dog en voldsom kritik af socialarbejderne, især fra den daværende socialminister Ritt Bjerregaard, der mente, at den største forhindring for fornyelse i den offentlige sektor, var socialarbejderne, der levede af at vide, hvad der var bedst for andre (ibid.:14).

---

⁵ Socialrådgivere, som jeg betragter som socialarbejdere, betragtes som en semiprofession, da faget blandt andet ikke har eget teorigrundlag for deres færdigheder, men tværtimod låner af andre samfundsvidenskabelige traditioner (jf. Brante 2005).

Da landet skiftede regering i 1980erne⁶ var kritikken af det sociale arbejde taget yderligere til, og den offentlige sektor blev betragtet for dyr og bureaukratisk. Regeringen mente nu, at socialarbejderne fratog borgerne *ansvaret for eget liv*, og der var behov for nye måder at løse sociale problemer på uden en økonomisk og ressourcemæssig stigning (Bømler 2011:41). Man begyndte at indhente inspiration fra den private sektor, og fra midten af 1980erne blev den offentlige sektor i Danmark og en lang række lande i den vestlige verden introduceret for New Public Management (NPM), hvorved der kom fokus på at skabe effektiv ledelse, medarbejdere med ansvar for egen udvikling og læring, optimering og effektivisering samt brugervenlige organisationsformer, der prioriterede brugerne. Før skulle velfærdsstaten sikre borgerne en velfærdsfremgang, nu skulle staten lytte til borgernes ønsker. Socialarbejderne skulle inddrage brugerne, fortælle brugerne om deres rettigheder og udarbejde handleplaner for arbejdet med dem (ibid.:15, 46-48). Selvom der kom fokus på afbureaukratisering med NPM og enklere regler, gik tendensen alligevel den modsatte vej, og der kom flere og flere regler om dokumentation og kontrol til (ibid.:106). I start 90'erne begyndte man at indføre en række centralt bestemte metodeudviklingsprojekter, der førte til en instrumentalisering af det sociale arbejde⁷, hvorved socialarbejderne fik mindre mulighed for at komme med socialfaglige vurderinger og deres metodefrihed blev yderligere indskrænket. Dette skyldtes til dels kritikken af socialarbejdernes arbejde, men kom også fra et politisk ønske om at styrke borgernes retssikkerhed (ibid.:91). I løbet af de seneste ti år har et nyt begreb, bevæget sig ind på socialarbejdernes scene - nemlig *evidens*.

Evidens betyder i den gængse forståelse *fakta*, der er bevist eller ubestridt. I socialt arbejde betragtes evidens som et begreb, der har til hensigt at kunne dokumentere effekten af særlige interventioner. Når en indsats er *evidensbaseret*, betyder det altså, at indsatsen er udarbejdet med afsæt i forskningsresultater og systematiske reviews⁸ af, hvad der virker og ikke virker (Bhatti et al. 2009:13-16).

Idet socialområdet i Danmark kommer under økonomisk pres i slutningen af 90erne, vurderer man, at et evidensbaseret socialt arbejde og socialpolitik kan medvirke til, at man på socialområdet bliver bedre til at dokumentere sit arbejde og derved står stærkere i forhold til andre sektorer i landet (ibid.:65). På den måde kan man sige, at de evidensbaserede indsatser både har gjort sit indtog i Danmark af økonomiske årsager men også af såkaldte moralske, da man, fra statens side, har haft et ønske om at vide, hvad der virkede og ikke virkede. Som beskrevet ovenfor, har socialarbejderne langsomt fået indskrænket en stor del af deres metodefrihed og mulighed for socialfaglige vurderinger. De nye evidensbaserede indsatser, hvortil der hører stringente vejledninger, metoder og

⁶ Hvor Poul Schlüters regering - Det Konservative Folkeparti - kom til magten (Bømler 2011:41).

⁷ Der blev indført fastlagte standarder for sagsbehandlingen, fx visitationsværktøjskassen, arbejdsvejledningen, funktionsevalueringen (Bømler 2011:91).

⁸ Et systematisk review er en indsamling af relevante studier for et særligt emne/intervention/indsats, en vurdering af deres validitet og dernæst en opsummering af de overordnede synteser (Bhatti et al.2009:16).

manualer, indskrænker det sociale arbejde yderligere. Harald Grimen og Lars Terum, der har forsket i evidensbaseret professionsudøvelse, beskriver, hvordan elementer som fx styrkelse af professionelles færdigheder og gennemsigtighed i forhold til effektivitet, er positive tiltag i det sociale arbejde. De fremhæver dog alligevel en bekymring for, om de stringente manualer, der hører til det evidensbaserede, også kan medføre, at socialarbejdernes erfaringer og idéer, samt borgernes ønsker og behov kan blive overset og gå tabt i det evidensbaserede socialarbejde (Grimen & Terum 2009:10). De frygter, at det evidensbaserede socialarbejde vil undergrave socialarbejdernes faglige autonomi og ikke give plads til erfaringsmæssige skøn. På trods af en del kritik fra socialarbejdere og ansatte på socialområdet generelt, har evidensbegrebet dog gjort sit indtog i Danmark og betragtes som et af de nye såkaldte nøgleord fra politisk og bureaukratisk side, da det signalerer effektivitet, dokumentation og kontrol – som er atter nye nøgleord.

Som indledningsvis beskrevet, har en del af kritikken af socialt arbejde i Danmark især fokuseret på arbejdet med sager om børns mistrivsel. Jeg vil derfor, før jeg går videre til specialets teoretiske og analytiske ramme, kort belyse familien i det danske velfærdssamfund og den udvikling, der er sket indenfor både børneopdragelse, børnesyn og familien generelt.

I løbet af de sidste to århundreder har synet på barnet og dets rolle i familien været igennem en række skift. Før den obligatoriske skolegang blev indført i Danmark, var barnet en del af husstandens arbejdsstyrke og et såkaldt familiens barn. I 1814 blev de første initiativer og anordninger vedrørende undervisningspligt og formaliseret skolegang for børn gennemført, hvilket signalerede den første formalisering af statens indflydelse på børns opdragelse. En spirende nationalisme voksede samtidigt i Danmark, hvilket medførte en interesse for børn, der skulle dannes og opdrages til at blive gode og især nyttige samfundsborgere. Børn blev betragtet som uskyldige og inkompetente, der skulle oplæres i skolen til at kunne klare sig i det fremtidige samfund. Op igennem 1900-tallet i Danmark blev familier løbende inddraget gennem håndbøger og eksperter, og der var nærmest tale om et fælles samfundsopdragende projekt, hvor ikke kun børn blev opdraget men også deres forældre. I starten af 2000-tallet er næsten alle børn i Danmark indskrevet på et statssubsidieret – og kontrolleret institutionaliseret program, og man kan sige, at staten nu står for børnenes udvikling, dannelse og lærdom (Gilliam & Gulløv 2012:42-46).

Ifølge antropologerne Laura Gilliam og Eva Gulløv er der sket et overordnet skift i børns opdragelse fra et fokus på disciplin, gode manerer og andre formelle adfældsregler, der signalerede, at den voksne var autoritær og øverst i hierarkiet til en mere uformel og ligeværdig relation mellem børn og voksne. I dag lægges vægt på, at børn har mulighed for

at udtrykke og udfolde sig selv, og der er kommet et øget fokus på, at barnet skal have en "situationsfornemmelse". Det nye forhold, der er opstået mellem generationerne betyder, at forældrene skal have en opmærksomhed på, at barnet udvikler en passende adfærd, både verbalt og kropsligt, og at barnet kan begå sig i forskellige sociale sammenhænge. Man kan derfor sige, at der er kommet langt større fokus på børn og inddragelsen af børn i løbet af det sidste århundrede, hvilket både ses i politiske beslutninger, arbejdsmarkedssammenhænge og praktiske tilrettelæggelser. *"Børn er blevet en form for symbolsk kapital, der ved den vellykkede opdragelse bevidner forældres såvel som samfundets demokratiske sindelag og sociale anstændighed"* (Gilliam & Gulløv 2012:56-58).

Fra denne korte gennemgang af børns rolle og opdragelse i familien i Danmark, vil jeg nu vende blikket mod mine teoretiske forskningsfelter og analytiske ramme, der senere bringes i spil i specialets tre analysekapitler.

MØDET MELLEM BORGEREN OG VELFÆRDSSTATEN

Nærværende speciale trækker på en række forskelligartet forskningslitteratur. I dette afsnit vil jeg opridsede de to mest relevante forskningsfelter, jeg skriver mig ind i, for dernæst og hermed at definere min analytiske ramme. Jeg vil derfor give et kort indblik i udvalgte antropologiske studier af policier, såvel som udvalgte antropologiske studier af socialt arbejde.

STUDIER AF POLICIER

En måde at undersøge det, der er på spil i mødet mellem velfærdsstaten og borgeren, er ved at studere policy. Jeg har valgt at bevare den engelske betegnelse 'policy', da jeg vurderer, at en dansk oversættelse vil skabe forvirring, idet policy oversættes til 'politik', hvilket både dækker over det engelske 'politics' og 'policy' (jf. Shore & Wright 2011: 3). Politologen Hal K. Colebatchs (2005 [2002]) mener, at policier er forsøg på at definere, forme og styre forskellige organiserede forløb af handlinger. Der ligger så at sige en intentionalitet i begrebet, der blandt andet kommer til udtryk i de særlige målsætninger og midler, hvormed man forsøger at skabe forandringer og forbedringer (Colebatch 2005:18). Med antologien *Anthropology of Policy: Critical Perspectives on governance and power* (1997), fik antropologerne Cris Shore og Susan Wright sat studiet af policy på den antropologiske dagsorden. I antologien understreger Shore og Wright, hvordan policier er blevet et mere og mere centralt instrument i organiseringen af nutidige samfund (Shore & Wright 1997:4). En policy kan betragtes som 'domæner af mening', der påvirker og påvirkes af den verden og det samfund, de er en del af (Shore & Wright 2001:1; Shore & Wright 1997:7-8). Som Shore og Wright skriver, kan en policy forstås på mange forskellige måder; som fx sprog, retorik og

koncepter i politiske taler, som dokumenter nedfældet af regeringen, som indlejret i institutionelle beslutningsmekanismer og serviceydelser, eller som det, mennesker oplever i interaktionen med dem, der udfører policyen i praksis. Organiseringsarbejdet ved en policy består således af at få alle aktiviteterne, som ovenfor nævnt, til at fremstå sammenhængende, så en intention og et resultat heraf kan fremstå opnået. Ifølge Shore og Wright bliver policierne en måde, hvorpå regeringer og forskellige organisationer regulerer og klassificerer de rum og subjekter, de søger at styre – ofte uden at mennesker er bevidste om det eller har kontrol over det (Shore & Wright 2011:2; Shore & Wright 1997:4). Shore og Wrights argument er, at policy er blevet en vestlig og international styringsinstitution, der betragtes som politisk og ideologisk neutral (Shore & Wright 1997:5-6). Ved at anlægge en antropologisk tilgang til policier anskuer man de antagelser, der er indlejret i policyen og den ramme, policyen indskriver sig i. På den måde bliver et antropologisk studie af policier en måde, hvorved man får indblik i det samfund, der skabte policyens historie og kultur. En central pointe i en del af den antropologiske litteratur vedrørende policier er, at man som antropolog skal søge at nedbryde den uhensigtsmæssige måde at forstå policy som henholdsvis 'top-down' og 'bottom up', da denne opdeling blot underbygger idéen om at policier er neutrale og objektive redskaber, der ikke tager højde for løbende moralske vurderinger (Shore & Wright 1997:10; Levinson & Sutton 2001:2).

Antropologerne Bradley A. U. Levinson og Margaret Sutton (2001) udbygger Shore og Wrights kritik af at betragte en policy som politisk og ideologisk neutral, og de beskriver hertil, hvordan en policy forhandles og reorganiseres løbende over tid, når den etableres og implementeres. Levinson og Sutton beskæftiger sig primært med policier indenfor uddannelsesområdet, hvorved de adskiller sig fra Shore & Wright (1997, 2001). De foreslår, at man i et antropologisk studie af policy, udover at se på forhandlingen ved policyens udformning, også undersøger, hvordan policyen forhandles i praksis – altså policyens tilegnelse⁹ (Levinson & Sutton 2001:2). Sociologen Michael Lipsky forsøger netop at skildre policiers tilblivelsesproces i hans værk *"Street-Level Bureaucracy: Dilemmas of the Individual in Public Services"* (1980). Lipskys overordnede argument er, at man skal se på socialarbejderen handlinger, forståelser og beslutninger til hverdag, hvis man skal undersøge hvordan policy omsættes til praksis (Lipsky 1980: xii). Socialarbejdere, også kaldet frontlinjearbejdere eller gadeplansbureaukrater, er altså netop dem, der skal eksekvere velfærdsstatens policier i praksis. I nærværende speciale betragter jeg familiebehandlere Dorthe og Susanne som socialarbejdere, men omtaler dem som familiebehandlere, da de selv omtaler sig således.

---

⁹ Min oversættelse af 'appropriation' (Levinson & Sutton 2001:2).

STUDIER AF SOCIALT ARBEJDE

Som beskrevet tidligere er der sket en række skift i socialarbejdernes vilkår, hvilket har kompliceret det sociale arbejde og derved også forholdet mellem velfærdsstaten, repræsenteret af socialarbejderen, og borgeren. Antropolog Nanna Mik-Meyer og sociolog Kaspar Villadsen beskriver, hvordan særlige værdier som fx effektivitet, selvansvar og frihed de seneste ti år har fået en plads i danske velfærdsinstitutioner, hvorfor velfærdsstaten er under forandring og bør studeres ud fra denne forandring (Mik-Meyer & Villadsen 2007:9-11). Overordnet set anfører det meste af forskningslitteraturen, at socialt arbejde går ud på at gribe ind overfor borgere, der har et såkaldt socialt problem. Man skal forstå sociale problemer som forhold i samfundet, der er udpeget som genstand for velfærdsstatens intervention (jf. 'løsningsmodeller', Jöhncke et al. 2014). I deres to antologier "*At skabe en klient*" (2004) og "*At skabe en professionel*" (2012) slår sociolog Margaretha Järvinen og Nanna Mik-Meyer en række tematikker og paradokser an i mødet mellem klienten/borgeren¹⁰ og den professionelle. Paradokser og tematikker der på mange måder også har kunnet ses under mit feltarbejde. Järvinen og Mik-Meyer sætter især fokus på socialarbejdernes dilemmaer i mødet med klienten, og det overordnede paradoks, de fremhæver, er opstået i takt med en samfundsmæssig udvikling og drejer sig om, at de professionelle på den ene side skal være tilbageholdende med deres ekspertise, da borgeren selv skal have bestemmelse og styring over eget liv, og på den anden side skal standardisere og indberette deres arbejdsopgaver, hvorved de stilles til ansvar for det arbejde, de udfører (Järvinen & Mik-Meyer 2003:20-21; Järvinen & Mik-Meyer 2012:26-27). Netop dette overordnede paradoks er præsent i mødet mellem familiebehandlernes og forældrenes under DUÅ-forløbet.

Det bør dog nævnes, at Järvinen og Mik-Meyer, især med antologien "*At skabe en klient*", har mødt en del kritik. Antropologerne Katrine Schepelern Johansen, Kathrine Louise Bro Ludvigsen og Helle Schjellerup Nielsen (2009), kritiserer Järvinen og Mik-Meyers forskningsperspektiv for at være for snævert, fordi socialarbejderne, der omtales i antologien, fremstår som ureflekterede magtmennesker (Johansen et al. 2009:14-16). I antologien "*Hverdagspraksis i socialt arbejde*" fremlægger Johansen et al. en række empiriske undersøgelser, der netop viser, at socialarbejderne ikke blot er låst i bestemte positioner men derimod også kan influere det sociale arbejde i deres hverdagspraksis (ibid.:14-16). Antropolog Charlotte Siiger bidrager dog yderligere hertil med en kommentar om, at Johansen et al.'s antologi i stedet havner i den faldgrube, at de ikke forholder sig til, at der er en overordnet policy, som denne praksis uundgåeligt influeres af – og at værdier i forhold til eksempelvis 'godt' eller 'dårligt' forældreskab, ikke er neutrale (Siiger 2009:35-36).

---

¹⁰ For en oversigt over diskussionen af definitionen som henholdsvis klient eller bruger, se Siiger 2009, s.32-35. Jeg har dog valgt at kalde forældrene, der deltager i DUÅ-programmet, for forældre eller DUÅ-forældre, da de omtales således af familiebehandlernes Dorthe og Susanne.

Jeg er således opmærksom på både at se på den overordnede ramme, familiebehandlerne Dorte og Susanne arbejder indenfor, men også se på de måder, hvorpå familiebehandlerne handler indenfor rammen og derved influerer den.

For at forstå, hvad der foregår i mødet mellem forældrene og familiebehandlerne, arbejder jeg indenfor en analytisk ramme af forskningslitteratur vedrørende forældreskabskultur, såvel som litteratur vedrørende moderne magt - nærmere bestemt "*governmentality*".

FORÆLDRESKABELSEN

Da forældreprogrammet *De Utrolige År* er bygget op omkring forældreskab og børneopdragelse, vil jeg trække på antropologisk forskningslitteratur om især forældreskab og de praksisser der hører hertil. Studier af forældreskab er automatisk kædet op på traditionelle slægtskabsstudier indenfor antropologien. Den antropologiske slægtskabsteori har ændret karakter og fokus en række gange i tidens løb. Fra en strukturfunktionalistisk tilgang hvorved slægtskab blev betragtet som en måde at organisere samfundet på (jf. Evans-Pritchard, Fortes og Radcliffe-Brown), har de nyere slægtskabsteorier mere fokus på familiers hverdagspraksis, forståelser af 'forbundethed' og forholdet mellem biologisk og social forbundethed (jf. Janet Carsten og Marilyn Strathern).

I antologien *Parenting in Global Perspective* (2013), beskriver Faircloth et al., hvordan der er opstået en ny gren indenfor antropologiske studier af forældreskabskultur, der sætter fokus på forældreskabet moralske kontekst. Studierne knytter sig i en vis grad til de tidligere studier af natur og kultur, da man som ofte betragter barnet som "det naturlige og rå", mens den voksne ses som et kulturelt bearbejdet "produkt" (Faircloth et al. 2013:6). Disse nye forældreskabsstudier er dog ikke studier af, hvordan folk oplever sig forbundet med hinanden. De er rettere udsprunget af antropologerne Margaret Mead og Martha Wolfensteins (1955) antropologiske tradition og en række andre sociologer og historikere, der har undersøgt *forældreskabspraksisser*, og hvordan disse praksisser er kædet sammen med kulturelle og historiske kontekster, hvorfor mulighederne for praksis er mangfoldige (Faircloth et al. 2013:6-7). Sociolog Sharon Hays' monografi "*The Cultural Contradictions of Motherhood*" (1996) og sociolog Frank Furedis' "*Paranoid Parenting*" (2001) var de to nøgletekster, der til sammen lagde kimen til studier af forældreskabskultur. Både Hays og Furedi understreger et skift i både forståelsen af forældreskabet samt dets rolle og funktion i løbet af de sidste par år, hvorved forældreskab nu omfatter langt flere aktiviteter, end man tidligere har forstået som dets opgave. I sin monografi analyserer Hays idéhistorien bag børneopdragelse for at få indsigt i sammenhængen mellem idéerne og den sociale kontekst, hvori de opstår (Hays 1996:xi). Hays hovedargument er, at der er en tendens til at udøve *intensivt moderskab* blandt amerikanske kvinder, hvorved mødre bruger en enorm mængde

af tid, energi og penge på at opdrage deres børn (ibid.:x). Tendensen, mener Hays, er opstået som resultat af en række børneopdragelsesmanualer, der alle understreger vigtigheden af at sætte barnets behov før sine egne. Ifølge Hays, er forældreskab blevet: børne-centreret, guidet af eksperter, følelsesmæssigt altopslugende, kræver meget arbejde og er økonomisk dyrt (ibid.:8). Det er ikke længere nok at gøre, hvad man tror er bedst og virker nemmest længere. På samme vis har Frank Furedi undersøgt forældreskab i Storbritannien, som han konkluderer, er præget af en høj grad af usikkerhed. Furedi kæder skiftet i forståelsen og funktionen af forældreskab sammen med et øget fokus på risiko, og han fremhæver begrebet *forældre-determinisme*, hvilket refererer til antagelsen om forældreskabet som afgørende for barnets *udfald* (Furedi 2001:40).¹¹

Både Faircloth et al. (2013) og Lee et al. (2014) er inspireret af Furedi og Hays pointer vedrørende forældreskab. I det 21. århundrede er der, ifølge Faircloth et al., sket en udbredelse af en særlig forældreskabskultur i de vestlige samfund, funderet på en antagelse om, at man ikke kun er forælder, men at det er noget, man lærer at være - og altså en kontinuerlig proces. For at sikre sit barn en god fremtid skal man som forælder tilegne sig en række redskaber og *skabe* sig som forælder. Når *forældreskab* omtales i dette speciale menes således *forældreskabelse*, og altså også de praksisser, der hører til forældreskabet.

Udover at der er en række funktioner i selve rollen, er forældreskabet også blevet et *offentligt* emne, der debatteres i både medier, privat og også politisk. Hvordan man er en god forælder, opdrager et succesfuldt barn og på den måde gavner samfundet, diskuteres på mange af samfundets flader, og forældreskabet er således blevet et projekt, der indebærer, at man som forælder skal tage stilling til moralske værdier og retningslinjer, der opstilles i samfundet. I nærværende speciale henter jeg inspiration fra de fremlagte perspektiver på den nye forældreskabskultur, og jeg vil således betragte DUÅ-forløbet som et forløb, der søger at skærpe DUÅ-forældrenes forældreskab - et forum, hvor forældrene udvikler deres funktion og rolle samt tilegner sig nye kompetencer. Derudover vil jeg undersøge alle DUÅ-forløbets aktørers forestillinger om forældreskab - og hermed blive klogere på forældreskabets moralske kontekst, udtrykt i DUÅ-programmets forløb.

En stor del af det der kendetegner litteraturen vedrørende den nye forældreskabskultur er en italesættelse af *forældredeterminismen* og de heraf opståede policier om forældreskab, der har fordret en lang række forældrekurser og en *politisering* af forældreskabet. Fattigdom, kriminalitet og psykisk sygdom kædes nu ofte sammen med 'dårligt forældreskab', hvorfor en såkaldt forældreskabspolitik er opstået i mange af de vestlige samfund (Faircloth et al 2013:5; Furedi 2001:178-181). De Utrolige År er blevet søsat i landets kommuner på politisk opfordring som en måde at forbedre børns velfærd ved at

---

¹¹ Jeg har oversat det engelske 'outcome' til 'udfald', som skal forstås som det, barnet bliver til i fremtiden.

hjælpe forældre i Danmark til at forbedre deres forældreskab. Der er så at sige en række intentioner bag programmet og det, jeg ser som, en magt over DUÅ-forældrenes forældreskab samt forestillinger herom. Som jeg kort var inde på tidligere, beskriver Shore og Wright (1997), hvordan policier bliver en måde at styre og regulere befolkningen på gennem policyens neutralitet. Her refererer de til den franske filosof og idéhistoriker Michel Foucault, da de blandt andet kalder styringsredskabet policy for en *politisk teknologi*. I tråd med en række andre skandinaviske studier (se Villadsen 2007), har jeg ladet mig inspirere af Foucault og hans betragtninger omkring magt og styring i moderne vestlige samfund – om *gouvernementalité* (Foucault 2008).¹² *Gouvernementalité* er et begreb, der er blevet oversat til både styringsmentalitet, regeringsteknik og styringsrationalitet, men jeg har valgt at anvende den engelske udgave af ordet, *governmentality*, som det lyder i størstedelen af de Foucaultianske studier (jf. Mik-Meyer & Villadsen 2007).

GOVERNMENTALITY

Den magtudøvelse, jeg tager udgangspunkt i, handler om at få andre til at vælge anderledes, end de ellers ville have gjort, som sociolog Signild Vallgård udtrykker det (Vallgård 2003:118). Det går ud på at styre dem til at styre sig selv, hvilket Foucault kalder *the conduct of conduct*. Netop denne dobbelthed omtaler Foucault som *governmentality* (Foucault 1991). Med udgangspunkt i det moderne vestlige samfund mener Foucault, at magt ikke længere skal ses som en repressiv størrelse, der dominerer og undertrykker individer. Magten skal i stedet ses som produktiv i den forstand, at den virker ved at individer gøres til subjekter, og ved at få individer til selv at gøre sig til subjekter (Foucault 1982 A:214). En del af *governmentality*-magtformen handler således også om individets selvstyring – at individet skaber sig selv gennem en række selvteknologer. I "*Technologies of the self*" (1988[1982]) skriver Foucault, at selvteknologier "tillader individer at udføre, ved egen hjælp eller med hjælp fra andre, en bestemt række operationer på deres egne kroppe, sjæle, tanker, adfærd og eksistensmåde, for at transformere dem selv med henblik på at opnå en bestemt tilstand af lykke, renhed, perfektion eller udødelighed" (Foucault 1988:18). Sociolog Nikolas Rose er en af dem, der har arbejdet videre med Foucaults teori og begreber. Han bruger Foucaults *governmentality*-begreb til at forklare, hvordan individer i såkaldte neoliberale samfund¹³ disciplineres gennem særlige teknikker, der skal lære dem at regulere deres egen adfærd og tage ansvar. Rose beskriver dog, hvordan autoriteten for den såkaldte *conduct of conduct* gennem den senere tid er blevet flyttet til *ekspertisen* (Rose 1998:156). Selvom menneskets

¹² For en god ordens skyld, vil jeg påpege, at Foucault også kunne have været placeret som en del af forskningslitteraturen vedrørende mødet mellem borgeren og staten, da Foucaults 'governmentality'-begreb netop omhandler statens indflydelse på og styring af borgerne (Foucault 1991).

¹³ Rose beskriver neo-liberalismen som det politiske rationale, der taler imod velfærdsstaten, da den er en såkaldt "*bureaukratisk og ineffektiv politisk uretmæssig tilegnelse af private valg og frihed*" (Rose 1999[1989]: 230, min oversættelse). Neo-liberalismen opfordrer til, skriver Rose, at individer bliver selv-entreprenører, der skaber sit eget liv gennem de valg de træffer, blandt mange mulige former for liv, der er (ibid:230).

subjektivitet betragtes som den mest intime sfære af erfaringer, er den, ifølge Rose, blevet en politisk og etisk værdi, der nu hænger sammen med den voksende mængde ekspertsprog. Formålet med den nye sfære af ekspertise er, at individer bliver autonome og ansvarliggøres, så de kan reflektere, opnå viden og mestre sig selv - i tråd med eksperternes rådgivning. Individet er på den måde blevet gjort til et projekt i samfundet, hvilket binder individet til eksperternes magt (ibid.:159-160). Eksperterne spiller derfor en væsentlig rolle i styringen af individers opførsel, da deres viden indgår i skabelsen af normer for normal, rationel og moralsk korrekt adfærd - og på den måde indgår i en indirekte regulering af individers adfærd. Rose argumenterer for, at individer nu styres gennem deres *frihed*, ikke som et medlem af samfundet, men som medlem af et heterogent fællesskab, som man føler sig ansvarlig for (Rose 1996:41). Styring sker ikke gennem statslige teknikker men nærmere gennem teknikker i frihedens navn som fx tv-programmet og reklamer. I mit studie af DUÅ-programmet vil jeg hente inspiration fra både Foucault og Rose, hvorved jeg vil betragte DUÅ-programmet ud fra en antagelse om, at magt ikke kun udspringer fra staten, men derimod kan ses i en række af relationer mellem familiebehandler og forælder og mellem den offentlige og private sfære. På den måde kan jeg i sidste ende se nærmere på, hvordan ansvar skabes, formes og ændres i kraft af styringsteknologier i det danske velfærdssamfund.

For at skabe sammenhæng i min analyse, såvel som i min brug af teori i denne, har jeg valgt at inddrage antropologerne Steffen Jöhncke, Mette Nordahl Svendsen og Susan Reynolds Whytes artikel *Løsningsmodeller - sociale teknologier som antropologisk arbejdsfelt* (2004), hvor de argumenterer for at analysere løsningsmodeller som sociale teknologier. Jöhncke et al. skriver, hvordan sociale teknologier handler om at "nogen vil noget med nogen", og det er så at sige en udfoldelse af praktisk kunst, der sigter mod at skabe bestemte ændringer (Jöhncke et al. 2004:390). Jeg analyserer DUÅ-programmet som en social teknologi, da jeg herved både retter fokus mod rationalerne indbygget i indsatsen samt de praktiske konsekvenser, det har i en social sammenhæng (jf. min brug af policy-litteraturen). Jeg vil, som Jöhncke et al. fremhæver, analysere de virkelighedsforståelser, løsningsmodellen DUÅ frembringer som er med til at etablere et problem og dertil hørende problembærere, og en løsning og dertil hørende problemløsere (ibid.:392). Som Jöhncke et al. beskriver, kan man med en empirisk undersøgelse få indblik i, hvad en løsningsmodel formår eller ikke formår at rumme (Jöhncke et al. 2004:386). Dette leder mig tilbage til den nævnte forskningslitteratur vedrørende policier. Jeg har *ikke* som mål at betragte DUÅ som en lineær policy-proces, og jeg ønsker ikke at vurdere, hvorvidt DUÅ-programmet har den såkaldte *effekt* (evidens), som det siges at have. Tværtimod vil jeg, som Shore & Wright opfordrer til, forsøge at forstå de kontinuerlige beslutninger og diskurser, der opstår, ændres og udtrykkes, når en policy omsættes til praksis (Shore & Wright 1997:15-16). Jeg vil dog

samtidigt lade mig inspirere af antropologerne Levinson og Suttons forståelse af policy som processer, der opstår i specifikke kontekster, hvorfor man som antropolog skal søge at forstå policyen ud fra den måde, hvorpå folk tilskriver den mening. Levinson og Sutton forstår mening, som den proces, hvor aktører udvælger særlige dele af policien, og omarbejder samt inkorporerer dem i deres egne interesse-, motivations- og handlingskemaer (Sutton & Levinson 2001:3). Overordnet set lader jeg mig altså inspirere af Shore & Wrights forslag om at 'studere igennem', hvor jeg forfølger policien og de netværk og relationer mellem aktører, institutioner og diskurser, den skaber over tid og rum (Shore & Wright 1997:14). Herudover vil jeg i min analyse (især analysekapitel 2) dog også lade mig inspirere af Levinson og Sutton og deres tilgang til studiet af policyens omsætning til praksis af de såkaldte *gadeplansbureaukrater* (jf. Lipsky) - i mit tilfælde familiebehandlerne Dorthe og Susanne. Her vil jeg ikke se Dorthe og Susanne som "ureflekterede magthavende" (jf. kritikken af Järvinen & Mik-Meyer), men i stedet forstå de strukturelle forventninger og deraf komne dilemmaer, de sidder og forhandler med i praksis. Alle aktører under mit feltarbejde, vil jeg ikke forstå som i på forhånd fastlåste positioner, men rettere forstå hvilke positioner, de henholdsvis indtager, opfordres til at indtage og forhandler sig ud af.

Overordnet set mener jeg at skrive mig ind i en poststrukturalistisk videnskabsteoretisk tradition, da jeg lægger mig op af Foucault og hans arvtageres magtteoretiske univers. På mange måder anlægger jeg, ligesom Rose og Foucault, et kritisk perspektiv på de herskende kulturelle forestillingsmønstre, især de, der fremstår som naturlige eller universelle i DUÅ-programmets og forældreskabets praksis. Jeg sætter således spørgsmålstegn ved de selvfølgeligheder, som jeg finder i det danske velfærdssamfund, udtrykt under DUÅ-forløbet, og mit formål er ikke at forstå DUÅ-programmet i sig selv og afdække programmets iboende sandhed eller essens. Jeg anlægger et Foucaultiansk inspireret syn på programmet, hvorfor dette speciale repræsenterer min virkelighed, der blot repræsenterer én af mange.

3. // FELTARBEJDET

Dette speciale bygger på et ca. 6 måneder langt antropologisk feltarbejde om forældreprogrammet "De Utrolige År" (DUÅ) i en dansk storby, som jeg af diskretionshensyn vil kalde *Egeborg*. I løbet af feltarbejdet har jeg gjort brug af diverse antropologiske metoder og gjort mig talrige overvejelser i henhold til blandt andet etik og min positionering i felten. Dette kapitel skal give en introduktion til "De Utrolige År" som empirisk objekt og til de overvejelser, der har været gennemgående for mit antropologiske feltarbejde, og mit deraf følgende analytiske fokus.

IND I FELTEN - DE UTROLIGE ÅR

Med en faglig interesse for socialområdet og især socialt udsatte børnefamilier i Danmark, var forældreprogrammet DUÅ et oplagt valg for mit antropologiske feltarbejde. En omfattende research på internettet foranledigede, at jeg sendte en række mails ud til forskellige danske kommuner og forskningscentre, der enten udbød eller fokuserede på 'det evidensbaserede program De Utrolige År'. Til mit held fik jeg tilbudt flere steder at udføre mit antropologiske feltarbejde, både i samarbejde med større forskningscentre, fx Det Nationale Forskningscenter for Velfærd (SFI) og i forskellige kommuner. Dette skyldes formentlig, at mange instanser var ivrige efter at få indsigt i, hvordan de såkaldte evidensbaserede indsatser virker - en indsigt de mente, at jeg muligvis kunne give dem. Efter en frugtbar og uformel samtale med tre familiebehandlere i et familiecenter i Egeborg fik jeg mulighed for at følge en gruppe forældre og to familiebehandlere i et samlet forløb (på ca. 18 uger) af forældreprogrammet DUÅ. Det takkede jeg ja til. Familiebehandlerne var entusiastiske og så det *"som en gevinst at have en antropologistuderende med under hele forløbet, da det blot vil kunne opkvalificere vores arbejde"*, som Dorthe sagde i vores

efterfølgende telefonsamtale. Vi indgik ingen aftale om en tilbagemelding fra min side efter endt forløb, og familiebehandlerne virkede ikke synderligt interesserede i at afklare min rolle under forløbet. *"Vi har visitationssamtaler i starten af januar 2013, og der er du velkommen til at sidde med, hvis du vil?"*, blev jeg spurgt, hvortil jeg naturligvis svarede ja. Mit feltarbejde var hermed skudt i gang.

Det evidensbaserede program *The Incredible Years* (på dansk De Utrolige År) er udviklet af den amerikanske psykolog Carolyn Webster-Stratton, der har base i Seattle i USA. De Utrolige År er en samlet betegnelse for syv programmer, der hver har sit fokus og hver sin målgruppe bestående af forældre, børn eller skolelærere/terapeuter¹⁴. Den mest brugte version af DUÅ i Danmark er 'De Utrolige År Basic 3-8', som sætter fokus på forældre med såkaldte adfærdsvanskelige børn fra 3 til 8 år. Dette DUÅ-program er omdrejningspunktet for nærværende afhandling¹⁵. DUÅ-programmet fandt vej til Danmark efter inspiration fra Norge, og de første DUÅ-forløb blev opstartet i Ikast-Brande Kommune, hvorefter Socialstyrelsen blev opmærksom på programmet og fik præsenteret det for relevante politikere. Dernæst blev Socialstyrelsen tovholder på det og med politiske opfordringer til at indføre programmet, blev det implementeret i en lang række danske kommuner, heriblandt i Egeborg¹⁶.

Inden programmet blev opstartet i Egeborg blev en række af byens familiebehandlere sendt på et todages kursus, hvor de blev introduceret for programmets budskaber, elementer og værdier og blev uddannet til såkaldte gruppeledere¹⁷. Her fik de afprøvet en række af de metoder, de senere skulle bruge overfor forældrene. Familiebehandlerne blev dernæst organiseret i en række "sparringsteams", som de kunne mødes i et par gange om året for at diskutere programmets gang og eventuelle problemer i deres undervisning af forældrene. Udover sparringsmøderne havde familiebehandlerne også en faglig koordinator og kommunens konsulenter, de kunne gå til, hvis de havde spørgsmål eller problemer i forhold til DUÅ-programmet.

Grundmodellen på DUÅ-programmet er, at ca. 12 forældre, gerne forældrepar, møder op en aften ugentligt i ca. 3 timer i 18-20 uger i alt. Hver aften er struktureret efter et bestemt emne, eksempelvis "børnestyret leg", "konsekvenser" eller "ros og belønninger".

---

¹⁴ Fire af programmerne er 'forældreprogrammer' der rettes mod forældre med børn i forskellige aldersgrupper, to af programmerne er 'børnetræningsprogrammer', der er rettet mod henholdsvis mindre og større børn og det sidste program er for terapeuter i skoleregion, der kan assistere læreren i sit arbejde (Incredible Years 2014)

¹⁵ Når der refereres til DUÅ sidenhen, menes således 'DUÅ Basic 3-8' og ikke hele programserien.

¹⁶ Nærværende speciale har udgangspunkt i den organiserede implementering af programmet, og ikke i programmets vej til Ikast-Brande kommune

¹⁷ "Gruppeledere" er betegnelsen for de to socialarbejdere, socialpædagoger eller familiebehandlere, der varetager undervisningen. Dorte og Susanne, som jeg fulgte, kaldte sig 'familiebehandlere', og ikke gruppeledere, hvorfor jeg har valgt at omtale dem som familiebehandlere eller ved navn.

Forældrene og gruppelederne spiser middag sammen i en halv time (enten før eller efter undervisningen), og så underviser gruppelederne forældrene i ca. 2 timer, med et kvarters pause ind imellem. Undervisningen består af både gruppediskussion, rollespil og to-og-to-snakke, og der vises gerne mellem 5 og 9 videoklip, såkaldte "vignetter", af amerikanske forældre med deres børn, hvorefter disse diskuteres. Jeg vil nu vende blikket mod den gruppe forældre og familiebehandlere, som jeg fulgte.

EN TYPISK ONSDAG

Jeg banker på døren, og venter utålmodigt på, at familiebehandler Dorthe åbner døren. Det er januar og koldt og gråt udenfor. Jeg undrer mig over lokalets placering, der ikke er i nærheden af familiebehandlernes kontor men derimod ligger skjult inde i en gård - dog i centrum af byen. Dorthe åbner døren og møder mig med et smil, hvorefter hun inviterer mig ind i lokalet. Lokalet, jeg træder ind i, er forholdsvis stort med et køkken i den ene ende, et spisebord med 6 stole omkring i midten og lige ved indgangen står to sorte IKEA-sofaer, et sofabord og et stribet sort og hvidt tæppe. Det hele fremstår meget moderne, men også meget gråt og 'venteværelse-agtigt', tænker jeg. Dorthe byder mig en kop te og en småkage, og vi sætter os til rette ved bordet og venter på Susanne, der træder ind af døren et par minutter før den første visitationssamtale går i gang.

(Feltnoter, januar 2013)

Hver onsdag kl.9 mødtes familiebehandlerne Dorthe, Susanne og jeg selv i undervisningslokalet. Både forberedelsen af undervisningen, middagen med forældrene og selve undervisningen fandt sted i dette lokale, hvorfor størstedelen af mine indsigter er opnået i dette lokale.

I Egeborg betragtes DUÅ-forløbet som en forebyggende foranstaltning, og alle forældrene deltager altså frivilligt i programmet.¹⁸ Ved DUÅ-forløbets start var 10 forældre tilmeldt, dog meldte et par fra på dagen for første undervisning, og moderen Mette nåede lige med på anden undervisningsgang. De første undervisningsgange var vi således 9 forældre, to familiebehandlere og jeg selv. Moderen Malaika var kommet for sent til de første tre undervisningsgange og sprang fra efter den fjerde. Udgangspunktet for min afhandling er derfor 8 forældre; to mænd og seks kvinder. Kun én af mændene var gift, mens resten enten single eller havde kæreste, men boede alene. Da der både var mænd og kvinder, og deres udfordringer i henhold til forældreskabet ikke fremstod kønsspecifikke, har jeg fravalgt at

---

¹⁸ Det lader ikke til at være defineret i Danmark, om programmet kun skal udbydes som forebyggende eller behandlende - eller begge dele. Baggrunden for forældres deltagelse i programmet i Danmark, veksler altså fra kommune til kommune (Rambøll 2011:44-48).

fokuserer på køn og betydningen heraf i forældreskabet. Nedenfor følger en liste over forældrenes navne og deres barn/børns navne samt alder. Både forældrene og børnene er anonymiserede, idet enkelte af forældrenes havde ønske herom.

Oversigt over DUÅ-forældrene.¹⁹

	Thomas, far til Ellen på 4 år		Pia, mor til Mikkel på 5 år
	Søren, far til Isabella på 4 år		Fie, mor til Magnus på 4 år
	Mette, mor til Nina & Alma på 4 år		Rikke, mor til Frederik på 6 år
	Tina, mor til Oliver på 4 år		Katrine, mor til Sigurd på 5 år

De otte forældre, herefter DUÅ-forældrene, var alle vidt forskellige både baggrunds- og personlighedsmæssigt. En af mødrene var eksempelvis advokatsekretær, der i hendes tidligere ægteskab, havde været udsat for vold, og havde vanskeligheder ved at styre sin sø, der var diagnosticeret med ADHD. En anden mor var arbejdsløs, led af angst og var bange for at gøre skade på sin søn. Og en af fædrene var konsulent, manglede netværk og kunne ikke sætte grænser for sin datter. Mange af DUÅ-forældrene havde fremtrædende problematikker i form af psykiske, økonomiske og/eller sociale vanskeligheder. Dette blev dog ikke omtalt som årsagen bag deres deltagelse, der tværtimod drejede sig om deres børn.

Når forældrene mødtes hver onsdag, var der en forholdsvis fast struktur på undervisningen. Under et interview med moren Fie bad jeg hende om at beskrive en "typisk onsdag":

"Øhmm.. Jamen vi mødes kl.17.. dem der nu kan nå at være der, ik? Så spiser vi sammen.. altså mad, der kommer udefra. Og det er jo bare super-lækkert, at vi ikke skal tænke på noget, og allerede dér synes jeg bare, at snakken går: 'arh hvad har du lavet siden sidst? Osv. osv.'. Det synes jeg egentlig er ret fedt! (...) Og så er der jo ellers styr på det! Efter en halv time, skal vi være færdige. Så rydder vi lige op i fællesskab, får sat stolene ud i rundkredsen, og så har vi lidt tid, hvor vi sidder

¹⁹ Jeg har valgt at illustrere forældrene og deres børn, både for at holde tråden fra 'forside-illustrationen', men også for at gøre forældrene mere 'livagtige', når et billede nu ikke er muligt.

og snakker sammen to-og-to om hvordan det er gået siden sidst: hvad vi har oplevet med vores børn, og hvordan ugen er gået... Det fører jo så over til lidt gruppe-diskussion, hvor vi udveksler oplevelser, og det synes jeg bare er rigtig fedt! Nogle gange kommer vi ud af en 'tangent'... og så bliver vi jo afbrudt af Dorthe eller Susanne [Fie griner], for så skal vi se de dér vignetter (...) Vores diskussioner efter er ret gode, synes jeg. Hmm.. så er der en pause, hvor der jo er lækre kager og kaffe. Efter pausen sætter vi os tilbage, ser flere vignetter og laver engang imellem en rollespilsøvelse (...) Og øh.. ja, så er det slut kl.20. Nå ja! Vi får jo lige gennemgået hjemmeopgaverne og vores mål til næste gang inden vi går."

(Interview med Fie, april 2013)

Fies fortælling beskriver en undervisningsgang, der med undtagelse af en enkelt gang, hvor strømmen var gået, alle foregik ud fra samme struktur – men ikke samme indhold.

Jeg vil nu vende blikket mod de metoder, jeg har benyttet mig af under mit feltarbejde samt de overvejelser, jeg løbende har gjort mig herom.

METODISKE VALG OG REFLEKSIONER

Antropolog Kirsten Hastrup (2003) beskriver, hvordan den antropologiske metode kan være vanskelig at vise, men at man alligevel bør kunne redegøre for de forskellige procedurer og refleksioner, der har båret én frem til resultatet (2003:30). I det følgende vil jeg derfor, som Hastrup opfordrer til, "*tage et dybt spadestik ned i det feltarbejde, som er kilden til de antropologiske refleksioner og videnskabelige resultater*" (ibid.:30).

Jeg har primært benyttet mig af metoderne deltagerobservation og semi-strukturerede interviews under mit feltarbejde, og netop disse metoder har fordret en række løbende refleksioner og valg, der har påvirket både felten, feltarbejdet og den overordnede dataindsamling. Min intention har været at følge policier om børns velfærd og forældreskab gennem forældreprogrammet DUÅ. Jeg har således undersøgt den måde programmet blev talt om og praktiseret af henholdsvis familiebehandlere, forældre samt andre nøglepersoner i programmets implementering og praksis i Egeborg. Jeg har fulgt et bestemt DUÅ-forløb, hvor jeg primært har observeret aktørerne, der deltog og underviste, men jeg har også opnået indsigt i programmets organisatoriske vej fra policy til implementering. Dette har jeg gjort, ved også at interviewe to andre familiebehandlere i Egeborg, to konsulenter, der har stået for den lokale implementering af programmet, samt en konsulent hos Socialstyrelsen med fokus på den nationale implementering af programmet. Jeg har på mange måder "skabt mit eget felt" gennem mit fokus på DUÅ-programmets omsætning af policy til praksis (Madden 2010:53).

Overordnet set endte jeg med at udføre i alt 18 semistrukturerede interviews og et fokusgruppelinterview og havde derudover talrige uformelle samtaler med både familiebehandlere og DUÅ-forældrene. Mine hovedinformanter må siges at være de to familiebehandlere Dorte og Susanne samt de otte DUÅ-forældre, der fulgte alle 18 ugers undervisning. Mine interviews med alle informanterne er foregået på både caféer, kontorer, i parker eller hjemme hos forældrene selv. Det bør dog også nævnes, at jeg har udført feltarbejde udenfor DUÅ-programmets lokaler og aktører. Da jeg har fulgt de danske mediers behandling af temaer som forældreskab, ansvar og forholdet mellem velfærdsstaten og danske familier, er artikler, tv-programmer og lignende også indgået som en del af mit datamateriale. Derudover har jeg haft adskillige diskussioner med både venner, bekendte, kolleger og min egen familie om forældreskab i Danmark, hvilket ydermere har nuanceret mit datamateriale, om end det ikke direkte er indgået heri.

Alle informanterne er blevet spurgt ind til deres oplevelse af programmets formål, programmets forskellige elementer og budskaber, samt spurgt ind til deres personlige holdning til forældreskab. Med DUÅ-forældrene og de to familiebehandlere Dorte og Susanne snakkede vi dog om det specifikke DUÅ-forløb og deres egne personlige oplevelser af de andre forældre og familiebehandlere – og også forholdet til deres børn og deres motivation for at henholdsvis deltage og undervise i programmet. Interviewene gav mig et dybdegående indblik i forskellige aktørers oplevelse af og med DUÅ-programmet, hvorved jeg bedre forstod programmet i praksis. Indledningsvis havde jeg et håb om også at følge forældrenes hverdagspraksis og deres omsætning af den viden, programmet skulle lære dem overfor deres børn. Dette var desværre ikke muligt, da alle forældrene hver især ofte fortalte, at de manglede tid til at være sammen med deres børn, og at de følte sig pressede i hverdagen²⁰. Deres udmeldinger medførte, at jeg undlod at presse på for at besøge dem udenfor undervisningen, hvorfor materialet, dette speciale er udsprunget fra, også bærer præg af kun at omfatte forældrenes fortællinger om deres hverdagspraksis, frem for mine observationer og oplevelse heraf.

En af mine mest gennemgående overvejelser under feltarbejdet var min positionering – hvordan skulle jeg både få opbygget en god relation til familiebehandlerne *og* forældrene på samme tid? Min forestilling var, at det ene udelukkede det andet, da et nært forhold til familiebehandlerne ville få forældrene til at se mig som en af familiebehandlernes kollegaer, ligesom en positionering som en betroet hos forældrene ville kunne afskære mig fra

---

²⁰ Enkelte forældre fortalte blandt andet, at de ikke brød sig om at skulle bruge hver onsdag aften på DUÅ, da de hellere ville bruge tiden, med deres barn.

familiebehandlernes diskussioner og samtaler om forældrene. Dette vil jeg nu uddybe nærmere.

EN BALANCERENDE POSITIONERING

Antropologisk viden beror i høj grad på den relation, som antropologen har til mennesker i felten (Gammeltoft 2003:284). Som allerede nævnt, var familiebehandlerne Dorthe og Susanne enormt åbne og positive overfor min tilstedeværelse under DUÅ-forløbet. Hver onsdag har jeg været tilstede under familiebehandlernes forberedelse af aftenens undervisning, og min indledende tanke var at *observere* deres planlægning. Allerede under den første onsdags undervisningsplanlægning spurgte de dog ind til min tolkning af en vignette, og min *deltagers* observation blev hermed indledt. Jeg oplevede således meget hurtigt at få en position som en slags kollega og sparringspartner, og jeg fik sjældent indtryk af, at Dorthe og Susanne holdt sig tilbage i deres kommentarer og kritik af programmet eller kommentarer om DUÅ-forældrene. Jeg mener derfor at have fået et rigtig godt indblik i Dorthe og Susannes arbejde med DUÅ-programmet, og en positionering som en fortrolig semi-kollega var altså forholdsvis uproblematisk at indtage. Men mit mål var ligeledes at opnå en fortrolighed med DUÅ-forældrene, hvilket komplicerede min positionering.

Mit indledningsvise håb var at få en rolle som en del af forældregruppen for på den måde at 'mærke på egen krop', hvordan DUÅ-forældrene oplever at deltage i DUÅ-forløbet (Madden 2010:19, 82-83).²¹ Den første undervisningsgang gik jeg dog med varsomme skridt, da jeg ikke ønskede at fornærme familiebehandlerne ved at agere fremmed overfor dem, men samtidigt ønskede jeg en relation til forældrene, hvor de ikke betragtede mig som en del af familiebehandlerteamet. Jeg mærkede tydeligt, hvordan familiebehandlerne observerede mig i min adfærd overfor forældrene og fandt det ubehageligt om end fair, at de ville sikre sig, at jeg kunne bære mig på en måde, de fandt korrekt, overfor forældrene. Da familiebehandlerne tilsyneladende fandt min præsentation og generelle adfærd overfor forældrene acceptabel, mærkede jeg, hvordan de slappede mere af de næste par undervisningsgange, og de tillod således mit 'skift' til at være en del af forældregruppen efter de første par undervisningsgange.

Indledningsvis var jeg usikker på, hvordan jeg ønskede at fremstå overfor forældrene men ville gerne undgå at virke som en form for evaluator eller ekspert, der skulle overvåge og kontrollere dem. Det viste sig dog ikke at være et problem at undgå dette. Da jeg ingen børn havde, og var mindst 3 år yngre end de tilstedeværende forældre, viste det sig at være

---

²¹ Jeg fik helt konkret 'mærket', hvordan det føltes at fremføre et rollespil, sammen med moren Fie, hvor jeg skulle agere barn og hun voksen. En episode der føltes meget akavet, da vi sad to voksne mennesker på gulvet i midten af rundkredsen, forældrene sad i. Hvilket gav mig en fin fornemmelse af, hvordan det føles for forældrene (jf. Madden 2010:82-83).

forholdsvis nemt at indtræde i en position som *ung uvidende*²² *studerende*. Jeg fremstod mere som en slags "lærling" (jf. Bundgaard 2003) end en ekspert i forhold til forældreskabet. Jeg kunne tillade mig at spørge ind til ting, som ville have virket mere konstrueret, hvis jeg selv havde haft børn. Jeg kom desuden ofte med jokes og kække bemærkninger under undervisningen, og mit overordnede indtryk var, at forældrene følte sig trygge i mit nærvær, idet næsten halvdelen selv spurgte, om jeg ville interviewe dem frem for omvendt.

Min positionering indebar dog også en række etiske overvejelser i forhold til min fortrolighed med og loyalitet overfor henholdsvis forældre og familiebehandlere.

ETIK OG EKSOTIFICERING

Der er et par timer til, at forældrene ankommer til den første undervisningsgang, og jeg har fået mulighed for at forklare Dorthe og Susanne, hvilken relation jeg ønsker at etablere til forældrene. Jeg forklarer, at jeg gerne vil opbygge en tillidsfuld relation til forældrene, der gør, at de har lyst til at mødes med mig udenfor undervisningslokalet. Dorthe ser meget skeptisk ud og siger: *"Altså du skal vel ikke være deres ven?"*, hvortil jeg forsøger at forklare: *"Det skal jeg selvfølgelig ikke, men jeg vil meget gerne høre deres ærlige mening om programmet, og lidt om dem selv og deres måde at være forælder på"*. Dorthe accepterer mit svar med et nik, og Susanne udbryder grinende: *"haha.. Så kan vi jo også få lidt "insider-viden" [laver gåseøjne med hænderne] fra dig, om hvordan det går med dem... Ej, du skal selvfølgelig ikke sige noget. Men husk at du i hvert fald har underretningspligt!"*

(Feltnoter, februar 2013)

Susannes udmelding gav anledning til en række etiske overvejelser. En af disse omhandlede min loyalitet overfor især forældrene, der ofte blev sat på prøve, når familiebehandlerne spurgte ind til forældrene og deres "udvikling" under DUÅ-forløbet. Selvom Dorthe og Susanne, som den ovenstående episode viser, accepterede en fortrolighed mellem forældrene og undertegnede, spurgte de alligevel ofte ind til, hvad forældrene havde sagt om programmet. En stor del af snakken mellem familiebehandlerne gik ofte på, hvordan forældrene fremstod til undervisningen og lod til at udvikle sig, hvortil jeg ofte sad med mere information end den, de havde. Det blev derfor en konstant etisk vurdering af, om jeg henholdsvis fremmede min positionering som fortrolig hos familiebehandlerne eller om jeg kompromitterede min fortrolighed med forældrene ved at dele informationer med familiebehandlerne. Som Tine Tjørnhøj-Thomsen beskriver, er etiske overvejelser og

---

²² 'Uvidende' i forhold til forældreskabets udfordringer, da jeg ingen børn har.

beslutninger situationelle og herved betinget af situationen og af, hvordan antropologen konfigurerer sin viden om feltet med intuition, moral, personlig overbevisning og medmenneskelighed (Tjørnhøj-Thomsen 2003:108-109). Jeg har således netop forsøgt at vurdere familiebehandlernes spørgsmål enkeltvis, og ud fra min egen vurdering valgt at svare eller undlade at svare, hvilket blev accepteret af familiebehandlerne. Familiebehandlerne nysgerrighed i forhold til forældrenes personlige udvikling og oplevelse af programmet har dog bidraget til en analytisk opmærksomhed på familiebehandlerens rolle og ansvar i forhold til denne udvikling, forældrene skulle tage under DUÅ-forløbet.

En anden etisk overvejelse, som Susannes udsagn netop indikerer, var min *underretningspligt*, som betyder, at jeg er forpligtet ved lov til at sige det, hvis jeg oplever et barns mistrivsel. Under hele feltarbejdet havde jeg altså i baghovedet, at jeg skulle indberette det, hvis jeg var vidne til, at en af forældrene gjorde skade på deres barn. Det viste sig heldigvis ikke at blive aktuelt, både fordi forældrenes problemer med deres børn blev kategoriseret som "ganske milde" af Susanne og Dorthe, men også fordi jeg som beskrevet ikke observerede forældrene overfor deres børn. En interessant analytisk tanke ud fra denne etiske overvejelse er dog, at jeg selv er præget af det velfærdssamfund, jeg er opvokset i. Min egen følelse af et ansvar overfor børnene er derfor indgået som en del af mit analytiske projekt (mere herom i det tredje analysekapitel). Dette leder mig til endnu en overvejelse jeg løbende har haft under mit feltarbejde: mit feltarbejde har fundet sted i min 'egen kultur', hvorfor der har været stor risiko for, at jeg har taget kategorier og forestillinger for givet, som Michael Agar pointerer (Agar 1996: 94). Det, at jeg har lavet feltarbejde i Danmark, har påvirket min dataindsamling, da der uundgåeligt har været aspekter af felten, jeg ikke har bemærket eller ikke har stillet spørgsmål ved. Jeg har derfor løbende forsøgt at huske mig selv på at undre mig og 'pille selvfølgeligheder fra hinanden' og har ladet mine informanter fortælle så meget de havde lyst til, mens jeg primært har lyttet og noteret deres svar (Messerschmidt 1981:9). Det har altså på nogle områder været vanskeligt at eksotificere forældreskab i Danmark, men der har også været en række fordele ved at udføre feltarbejde "hjemme". Både DUÅ-forældrene samt familiebehandlerne har ofte refereret til en række samfundsmæssige temaer, som fx "den nye skolereform", "den forfærdelige Tønder-sag" og eventuelle nye film i biografen. Her har vores fælles referenceramme således bidraget til, at jeg har kunnet deltage i samtalerne og opbygge en tættere relation til både familiebehandlerne og DUÅ-forældrene.

Jeg har hermed givet et indblik i mine løbende metodiske refleksioner i forbindelse med det feltarbejde, nærværende speciale udspringer fra. Blikket skal nu vendes mod specialets analyse, der er inddelt i tre kapitler, og indledes med et kapitel om DUÅ-forældrenes vej til De Utrolige År.

4. // VEJEN TIL DE UTROLIGE ÅR

"Formålet med De Utrolige År er vel, at man som forælder får noget information og nogle redskaber til at gøre børneopdragelsen nemmere for én selv og sit barn... Jeg er på ingen måde interesseret i, at Sigurd ender i et stofmisbrug eller andet svært, når han bliver voksen. Jeg kender nogle forældre, der ikke interesserer sig for deres børn, og svigter dem gang på gang. Og det ønsker jeg altså ikke at gøre.. for så kan det jo netop ende med sådan noget..."

(Interview med Katrine, mor til Sigurd på 5 år)

Forældrene der deltog i DUÅ-programmets forløb, havde alle forskellige beveggrunde for at deltage, og ankom den første undervisningsgang med vidt forskellige forventninger og forhåbninger til programmet. I dette indledende analysekapitel vil jeg se nærmere på årsagerne bag DUÅ-forældrenes deltagelse i DUÅ-programmet. Som Katrines udsagn ovenfor illustrerer, har hun en klar forestilling om, at man som forælder har stor indflydelse på sit barns fremtid. Gennemgående for DUÅ-forældrene var, at de alle havde en forholdsvis klar holdning til, hvad de i hvert fald *ikke* ville gøre som forælder - og denne holdning stod ofte i forhold til deres egen opvækst, som for de fleste af forældrenes vedkommende ikke var den bedste. Jeg vil derfor først se nærmere på, hvordan DUÅ-forældrenes tanker og fortællinger om forældreskab hænger sammen med deres motivation for at deltage i DUÅ-programmet. Dernæst vil jeg vise, hvordan DUÅ-forældrene alle har en idé om, at forældreskabet kræver redskaber og skal tillæres - en idé som DUÅ-programmet ved dets eksistens og implementering, understøtter.

DET AFVIGENDE FORÆLDRESKAB

Alle forældrene, der deltager i DUÅ-forløbet, er blevet informeret og opfordret af kommunen, børnehaven, skolen eller en psykolog tilknyttet et af de nævnte steder til at deltage i programmet. Der er så at sige *nogen*, der har ment, at forældrenes børns adfærd har været problematisk, og dernæst opfordret forældrene til at deltage i DUÅ-forløbet for at lære, hvordan de kan håndtere barnets adfærd og for at sætte det på spidsen opdrage barnet til at opføre sig uproblematisk. For over halvdelen af DUÅ-forældrene var det netop ansatte i børnehaven eller skolen, der vurderede at deres børns adfærd var problematisk i en eller anden grad.

Fie, der er mor til Magnus, fortæller under mit interview med hende, hvordan man i Magnus' børnehave oplevede, at han havde enorme følelsesmæssige udbrud, som pædagogerne ikke kunne forstå årsagen til eller kunne kontrollere. Derfor besluttede pædagogerne sig for at indkalde Magnus til en Pædagogisk Psykologisk Rådgivning(PPR)²³-udredning for at blive klogere på årsagen til Magnus' udbrud. Fie blev efterfølgende indkaldt til en række møder med psykologen, der havde undersøgt Magnus, hvor de snakkede om, hvordan Magnus skulle gøres klar til at starte i skole til sommer. Til et af disse møder præsenterede psykologen Fie for DUÅ-programmet. *"Og så på den måde, fik hun så visiteret mig (...) Så det var egentlig hende psykologen, der synes, at det nok ku' være en hjælp for mig"*, fortæller Fie under interviewet (marts 2013).

I artiklen *Welfare and Self Care: Institutionalized Visions of a Good Life in Danish Day-care Centres* (2011) beskriver antropolog Eva Gulløv, hvordan børn i danske daginstitutioner er offer for enorm *normativ opmærksomhed*. Gulløv argumenterer for, at velfærdsinstitutioner som eksempelvis daginstitutionerne ikke kun skal ses som institutioner, der varetager folks behov, men også som institutioner, der gør mennesker i stand til at gebærde sig på en ordentlig måde i overensstemmelse med de dominerende normer i det danske samfund (Gulløv 2011:21). Stort set alle danske børn tilbringer hver dag i en daginstitution, og barnet er på den måde, blevet et form for fælles projekt for forældre og velfærdsstaten, eksempelvis repræsenteret ved daginstitutionen (ibid.:25). I daginstitutionen skal barnet blandt andet lære god social opførsel, og der er i særlig grad fokus på selvkontrol, samarbejde og selvstændighed (ibid.:28). Ifølge Gulløv kommer de fleste børn i danske daginstitutioner fra familier med to arbejdende forældre, hvor tendensen er, at børnene vækkes, skal klæde sig på og videre i systemet – der er mange tilsvarende krav i hjemmet som dem i daginstitutionen. Der er derfor opstået en forventning fra pædagogernes side om, at forældre opfordrer og oplærer børnene i samme rutiner og evner, så familie og

---

²³ PPR rådgiver institutioner og skoler omkring 0-18-årige børn og unge med specialpædagogiske problemstillinger i størstedelen af kommunerne i Danmark.

daginstitution arbejder sammen og styrker hverandre i deres forventninger og kulturelle normer vedrørende barnets udvikling (Gulløv 2011:27-28). Disse kulturelle normer og idéer om, hvordan børnene skal agere og hvad de skal kunne hvornår medfører, at de børn, der *ikke* handler, som det forventes, bliver betragtet med såkaldt "professionel bekymring" (ibid.:27-28). Daginstitutionen bliver altså en form for kontrollant og guide, der definerer normalitet og sørger for at intervenere, hvis der opleves grund til bekymring eller risiko for problemer (Gulløv 2011:29; Gilliam & Gulløv 2012:60).

Ser man Fies fortælling i lyset af Gulløvs artikel, er det netop pædagogerne i Magnus' børnehave, der oplever, at Magnus ikke indordner sig de normer, der er i børnehaven, hvilket gør hans adfærd problematisk. Magnus' følelsesmæssige udbrud tyder på, at han ikke mestrer selvkontrol, som er en evne pædagogerne regner med, at han besidder, fordi han er blevet opdraget til det. Man kan sige at psykologens forslag om, at Fie deltager i DUÅ-programmet, bliver en måde hvorpå, man søger at vejlede hende i, hvordan hun opdrager Magnus på samme måde, som han opdrages i daginstitutionen - og derved indordner sig de eksisterende normer. Men det er ikke kun Magnus, der er afvigende i forhold til de andre børn, det er også Fie, der er afvigende som forælder. Fie er alene med Magnus, hvorfor hun afviger fra den gennemsnitlige familie bestående af to arbejdende forældre. Der er kun Fie, som skal opdrage Magnus til at opfylde de normer, som man har i daginstitutionen, og da Magnus ikke efterkommer disse, bliver Fie gjort til ansvar for Magnus afvigende adfærd.

Rikke, mor til Frederik på 6 år, blev introduceret for DUÅ af Frederiks skolelærer, da Frederik aldrig kunne sidde stille i timen og ofte kom op og slås med de andre børn. Overordnet set var det for Fie, Rikke, Pia og Katrine ansatte i børnehaven eller skolen, der tog dem til side og introducerede dem for DUÅ-programmet, fordi deres børns adfærd, og dermed også deres, var afvigende.

For de øvrige DUÅ-forældre var situationen en anden, da det i højere grad var dem selv, der ønskede at deltage i programmet. Thomas, der er far til Ellen, henvendte sig selv til kommunen for at få psykolog-hjælp til at håndtere presset som nybagt far, mens Søren og Tina havde været i dialog med kommunen siden deres børn var ganske små. Mette havde været i kontakt med kommunen, siden hun flyttede dertil, og kommunen hjalp hende i forbindelse med hendes psykiske vanskeligheder og flyttede hendes to døtre på 4 år over til en plejefamilie, dengang Mette blev indlagt på psykiatrisk afdeling. Omdrejningspunktet for kontakten til kommunen har her i højere grad været forælderen frem for barnet. Både Thomas, Søren og Mette tog selv den indledende kontakt til kommunen for at få hjælp til deres forældreskab, da de oplevede en række usikkerheder omkring opdragelsen af deres børn.

I det følgende afsnit vil jeg se nærmere på deltagernes usikkerheder og forventninger til DUÅ-programmet.

DET AFGØRENDE FORÆLDRESKAB

Tina og jeg sætter os godt til rette på picnic-bænken i gården. Tina har givet Oliver lov til at lege i gården, mens vi snakker. Oliver har taget fat i sin sorte racer-cykel og stormer hen imod den nybyggede sliske, der er bygget med det formål at barnevogne og kørestole nemt kan køre fra gården op til hoveddøren. Vi påbegynder interviewet, men Tina har svært ved at koncentrere sig og råber adskillige gange til Oliver; først at han ikke skal køre på slisken, dernæst [da han fortsætter], at han skal køre langsomt, hvilket han griner af og fortsætter uberørt af Tinas formaninger. Jeg får endelig taget hul på min spørgeguide, og interviewet er i gang. Tina virker åben, men også en smule forbeholden, indtil vi har været igennem de første spørgsmål. Jeg spørger ind til Tinas egen opvækst og den opdragelse hun selv har fået. *"Hmm... Jeg synes, jeg tager mange hensyn til Oliver. Og jeg har nok været meget laissez-faire. Fordi min far var meget streng nemlig. Og jeg er heller ikke opvokset med det dér med at få forklaringer. Jeg synes, at jeg er opdraget med netop det, at man ikke respekterede børn. Jeg kan huske, at jeg undrede mig over det, da jeg var barn: 'jamen, jeg har jo ligeså meget ret til at være her, som så mange andre?'. Men det følte jeg ikke. Selvom det jo er vigtigt?... MIT barn skal i hvert fald ikke føle, at han ikke har ligeså meget ret til at være her som alle andre. Derfor er det meget vigtigt for mig at vise mit barn respekt og kærlighed. For det er ikke noget, jeg selv følte, at jeg fik som barn... og jeg mener, at det har været medvirkende til at ødelægge mig lidt psykisk. Så det prøver jeg at undgå."* Det er tydeligt, at Tina er frustreret over den måde, hendes far var på, da hun var barn, og hun sidder tavs og kigger ud på Oliver.

(Interview med Tina, april 2013)

Det blev hurtigt klart for mig, at stort set alle DUÅ-forældrene meget bevidst fravælger at opdrage deres børn på samme måde, som de selv blev opdraget. Da mange af DUÅ-forældrene har en række sociale og/eller psykiske vanskeligheder, er det meget vigtigt for dem, at de ikke videregiver disse vanskeligheder til deres børn.

Ovenstående uddrag fra et interview med Tina illustrerer en række gennemgående temaer, som jeg oplevede hos forældrene under mit feltarbejde. Tina siger direkte, at den måde hendes far var overfor hende som barn er skyld i, at hun har psykiske vanskeligheder i dag.

Hendes far har været med til at "ødelægge" hende. Tinas opvækst og den opdragelse, hun har fået, har altså haft en afgørende effekt på, hvordan hun er i dag.

Den ungarske sociolog Frank Furedi, beskæftiger sig, i sin monografi *Paranoid Parenting* (2001), med de nyere tendenser indenfor forældreskabskultur. Furedi er som udgangspunkt kritisk overfor statens indgriben i familiens såkaldte privatsfære og har skrevet en række artikler²⁴ bragt i engelske tidsskrifter, hvor han blandt andet kritiserer det store udbud af forældrekurser, da de blot skaber større usikkerhed hos forældre. Han har sit empiriske udgangspunkt i Storbritannien, hvor han har fulgt den eskalerende udvikling indenfor forældre - og familieprogrammer de seneste 10 år.²⁵ Furedi beskriver, hvordan forældre bliver opfattet som en slags "guder", hvormed han mener, at forældre har fået en afgørende rolle og betydning for deres børns fremtidige *udfald* og endda for hele samfundet (Furedi 2001:40; Lee et al. 2014:71).

Ser man Tinas udsagn i lyset af Furedis teori om at betragte forældre som "guder", kan man argumentere for, at det netop er den betragtning, der har været altafgørende. For Tinas vedkommende er hendes far en "gud", der har fejlet. Hun beskriver, hvordan han ikke har formået at forme og sikre hende den bedste fremtid, hvilket hun nu må kæmpe med. Tina er bange for, hvordan hun påvirker og former Oliver og hun ønsker ikke, at han skal have de samme psykiske vanskeligheder, som hun har. Hun bruger på den måde sin egen opvækst som et billede på det, hun *ikke* ønsker at gøre. Ifølge Furedi er der en tendens til, at voksne mennesker undgår at tage ansvar for deres personlige problemer ved at sige, at det skyldes situationer i deres barndom (Furedi 2001:30). Man kan argumentere for, at Tina gør netop dette, da hun direkte siger, at hendes far er skyld i hendes psykiske vanskeligheder. På den måde får barndommen en enorm stor betydning og den må ikke indeholde dårlige følelsesmæssige oplevelser, da det kan give "usynlige ar" hos barnet (ibid.:30).

Under mit interview med Thomas, der er far til Ellen på 4 år, fik jeg det samme indtryk, som ved interviewet af Tina. Også han lagde ansvaret for sin fremtid over på sine forældre. Han udviklede OCD i sin ungdom og havde dengang problemer med både stof- og alkoholmisbrug. Under mit interview med ham lægger han ikke skjul på, at han godt kunne have brugt bedre rådgivning og flere grænser fra sine forældre:

---

²⁴ Artiklerne bringes bl.a. i det britiske tidsskrift *Independent*. Se mere her: <http://www.frankfuredi.com/category/C13>

²⁵ Eskaleringen sker primært som følge af New Labour regeringens øgede fokus på børns velfærd - og især forældres ansvar herfor i 1997. Regeringen har draget inspiration fra amerikanske indsatser fra 1960'erne, hvor man har forsøgt at komme fattigdom til livs, ved at sætte fokus på forældre (Macvarish 2014:77-78).

"For mine forældre har det handlet om at være umiddelbar og ekspressiv (...) Jeg synes så, at de har været ansvarsforflygtigende og principløse, og de ville ikke fortælle mig, hvad de mente (...) det går nok lidt zig-zag mellem generationerne i forhold til at være autoritær og anti-autoritær. Men jeg har tænkt, at jeg i hvert fald ikke skulle være inkonsekvent, og jeg skulle hjælpe mit barn med at finde ud af hvad der var okay, og ikke okay at gøre (...) Jeg mistede ikke respekt for mine forældre, fordi de skældte mig ud. Jeg mistede respekt, når de undskyldte for at skælde mig ud (...)"

I Thomas' citat lægger han stor vægt på, hvordan hans forældre ikke har været deres opgave moden. Thomas' situation er dog anderledes end Tinas, da det for ham, har været et problem, at hans forældre ikke har sat *nok* grænser og guidet ham *nok*. For ham er det derfor vigtigt, at Ellen får sat grænser og ikke oplever den usikkerhed i barndommen og senere i voksenlivet, som han oplever.

Både Thomas og Tina understreger altså den afgørende effekt deres forældres opdragelse har haft på dem, og pålægger derfor sig selv tilsvarende stort ansvar, da de selv meget nødtigt skulle fejle som "guder". Deres opvækst er skyld i, at de er, som de er, og de vil for alt i verden gerne undgå, at deres børn får en opvækst, der ikke former dem godt nok. For både Tina og Thomas er meget af deres angst for at påvirke deres børn negativt, funderet i en angst for, at deres børn udvikler de samme psykiske vanskeligheder, som de selv har. Men ved nærmere analyse viste det sig faktisk at være alle forældrene, der ønskede at give deres børn en anden opdragelse, end de selv havde fået. Halvdelen af forældrene diskuterede blandt andet børneopdragelse med deres egne forældre og blev også herigennem klogere på, hvad de *ikke* ville gøre. Katrine, der er mor til Sigurd, oplevede blandt andet at tænke: "*nå, så er det ikke så mærkeligt, at jeg har følt mig lidt ensom(...)*", når hendes mor fortalte, om de måder hvorpå hun opdragede hende.

DUÅ-forældrene reflekterer således over deres egen opvækst, når de opdrager deres eget barn og har alle en stærk tro på, at børnenes fremtid og såkaldte udfald er direkte farvet, formet og præget af deres evne til at opdrage dem. DUÅ-forældrene er bevidste om, hvordan de *ikke* ønsker at være og gøre som forælder, men står i en situation, hvor de mangler information om, hvad alternativet er.

Den svenske sociolog Lars Dencik beskriver hvordan en "tiltagende rapidisering", en stadig hurtigere samfundsdynamik, er skyld i, at traditionelle socialisationsmønstre²⁶ er blevet

---

²⁶ Med traditionelle socialiseringsmønstre menes de dengang herskende normer for barnets adfærd, fx at være bly, flink, lydige og stille i voksnes selskab (Dencik 1987:20).

utidssvarende både med hensyn til indhold og form (Dencik 1987:19). Dencik understreger, at opdragere, i de fleste tilfælde forældre, støder ind i en tilstand af *irrelevans*, da den viden og de erfaringer de besidder og kan bruge i deres forældreskab, ikke er relevante for barnets opvækst (ibid.:20). Forældre skal opdrage børn på en måde de ikke selv blev opdraget, og til noget, de ikke selv er blevet. DUÅ-forældrene udtrykker alle et ønske om, at deres børn får egenskaber som fx tolerance og selvstændighed – egenskaber der, ifølge Gulløv og Gilliam, tilhører de nyere idealer indenfor børneopdragelse (Gilliam og Gulløv 2012:56). DUÅ-forældrene har ydermere alle et ønske om, at deres barn vil kunne indgå i sociale relationer og samfundsmæssige sammenhænge på en positiv måde. Vigtigst for størstedelen af forældrene er dog, at de praktiserer et forældreskab, der står i modsætning til deres egne forældres opdragelse, hvilket for mange af dem²⁷ indebærer, at de ønsker at give deres børn mere frihed, end de selv har haft. Dette resulterer i at mange af DUÅ-forældrene har svært ved at sætte grænser for deres børn, da de er bange for at influere barnets fremtid negativt. Man kan konkludere, at mange af DUÅ-forældrene har manglet en rollemodel for deres forældreskab, hvilket har resulteret i en usikkerhed, hvorfor mange af DUÅ-forældrenes mål med DUÅ blandt andet er at blive bedre til at sætte grænser for deres barn. Ingen forældre kan, ifølge Dencik, læne sig op af egen opvækst i forældreskabet grundet en samfundsudvikling, der fordrer nye opdragelsesværdier. Men DUÅ-forældrene får en endnu større usikkerhed i forhold til hvordan de skal opdrage, da de *ikke* selv har haft forældre, der er lykkedes med opdragelsen, og størstedelen af dem desuden har sociale og psykiske vanskeligheder.

DE UTROLIGE ÅR ER LØSNINGEN

Søren tager en tår af sin kaffe og kigger afventende på mig. Han virker lidt nervøs men lader til at slappe af, når han hører spørgsmålenes karakter. Vi snakker lidt om Sørens situation som alenefar med Isabella, og jeg oplever mange af hans svar en smule indøvede. Måske har han allerede skulle tage stilling til samme slags spørgsmål fra en eventuel psykolog, venner eller lignende. Jeg spørger ind til hans forrige deltagelse i DUÅ og spørger, om han kunne tænke sig at deltage i det endnu engang efter denne omgang. Hertil svarer han, at han gerne vil følge DUÅ, når Isabella er blevet lidt ældre. *"Der er meget mere at lære, og når hun bliver ældre, er det jo nye problemstillinger, man står med. Jeg synes, der er et kæmpe potentiale i programmet. Ligesom man tager et kørekursus og dertilhørende køreprøve, bør det være sådan, at 'skal du være forælder? Så skal du tage et 12 ugers kursus først'",* siger han grinende. Hans grin signalerer, at han

---

²⁷ Faktisk er det 2/3-dele af DUÅ-forældrene, der har/havde strikse forældre, som de ikke ønsker at gøre efter i deres eget forældreskab.

mener det i sjov, men når han har grinet færdigt, udbryder han med en alvorlig mine: *"Det er et samfundsproblem, at alle er så uvidende på det område [forældreskabsområdet]"*.

(Interview, maj 2013)

Søren er midt i 40erne og alenefar til Isabella på 4 år. I løbet interviewet siger han meget klart, at han ikke troede, at han skulle have børn. Tilfældigheder gjorde, at han mødte Isabellas mor, og da hun ved et uheld blev gravid, besluttede de sig for at beholde barnet, fortæller han. Isabellas mor gik bort, da Isabella var 10 mdr. gammel, og Søren stod alene tilbage med Isabella og var "på bar bund". Som han fortæller, havde han ingen kompetencer eller redskaber til at håndtere Isabella, og ringede derfor til kommunen for at få hjælp.

Sørens udmelding i ovenstående citat signalerer, at det kræver særlige evner at være forælder, og at alle bør tage et forældrekursus, inden de får børn. Det at være en god forælder er ikke noget, Søren opfatter som instinktivt - "noget man bare kan". Han udtrykker også, at det er "samfundsproblem, at alle er så uvidende", hvilket igen indikerer, at man *lærer* forældreskab, og de i samfundet, der ikke tager et kursus, vil derved være mindre vidende, end de der følger et. Hovedparten af DUÅ-forældrene giver udtryk for, at forældreskab enten er "overrumplende", "svært", "kræver redskaber" eller er "udfordrende". Det er således tydeligt, at ingen af dem kun opfatter forældreskab, som noget man *er*, men i stedet som noget, man *lærer*.

Som en del af den tidligere nævnte nye forældreskabskultur i Vesten er der opstået en antagelse om, at dårligt forældreskab er roden til sociale problemer i samfundet (Faircloth et al. 2013:4-5). Det forældrene gør, leder direkte til målbare sundhedsmæssige, sociale og psykiske resultater hos deres barn/børn (Lee et al. 2014:71, Furedi 2001:43). Faircloth et al. beskriver, hvordan man i England har oprettet forældrekurser for at gøre forældre bedre rustet til at tackle problemer med deres børn, inden børnene bliver såkaldte adfærdsvanskelige unge, der kan blive en belastning for samfundets økonomi - og samfundet generelt.²⁸ Forældreskabet er altså blevet en byrdefuld opgave og en kontinuerlig proces, der gør forældreskabet svært at leve op til (Furedi 2001:40; Lee et al. 2014:45).

Under mit interview med Fie, spurgte jeg ind til hendes tanker efter familiebehandlernes præsentation af programmet til den indledende visitationssamtale. Dertil svarede Fie:

---

²⁸ Ifølge forfatter og historiker Christina Hardyment, er rådgivning om børneopdragelse ikke et nyt fænomen. Hardyment beskriver udviklingen fra 1750 frem til 2001, men understreger heri, hvordan forældre er kommet særligt i fokus i den nyere tid (Lee et al. 2014:51).

"Jamen jeg tænkte fedt. Altså hvis man kan få nogle redskaber til, at man undgår de konflikter, der nu er, så er det jo perfekt! Og når jeg kigger rundt, så ser jeg.. gud, der er jo rigtig mange, der burde komme igennem det her [DUÅ-programmet]."

Ifølge Søren og Fie bør man som forælder lære de færdigheder, som forældreskabet kræver. Som jeg indledningsvis påpegede, er forældreskab ikke længere, blot noget man er, men derimod noget man lærer at være. Her kommer de nye *forældreskabs-eksperter* ind i billedet (Faircloth 2013:5; Furedi 2001:162-163; Lee et al. 2014:44). Disse såkaldte eksperter er for DUÅ-forløbets vedkommende alt fra familiebehandlere Susanne og Dorte til pædagoger og lærere i børnehaver og skolerne, hvor DUÅ-forældrenes børn går. DUÅ-forløbet kan på mange måder ses som en del af den nyere tendens til at betragte forældreskab som noget, der skal læres.

Antropologerne Steffen Jöhncke, Mette Nordahl Svendsen og Susan Reynolds Whyte (2004) beskriver hvordan en række samfundsmæssige *rationaliteter*, som fx hvordan man skaber 'det gode liv' og 'den sunde borger', er en del af de processer, der former løsninger i samfundet. Som også Gulløv beskriver det, kan man se velfærd i Skandinavien som en størrelse, der opererer gennem diskurser, programmer, beslutninger, handlinger og institutionelle arrangementer, der har som mål at sikre hver enkelt borger, at de kommer godt igennem livet (Gulløv 2012:23). Forældreprogrammet DUÅ er et led i velfærdsstatens såkaldte apparat, der iværksættes, hvis der er risiko for at "nogen", i dette tilfælde DUÅ-forældrenes børn, ser ud til at få vanskeligheder på deres rejse gennem livet. Man kan betragte De Utrolige År som en løsningsmodel; altså et tanke - og handlingsrum for håndtering af problemer. I selve manualen til programmet står skrevet, at målet med De Utrolige År er: *"at forebygge adfærdsproblemer hos børn, fremme børns sociale kompetencer og sikre dem en god skolegang"* (Webster-Stratton 2009:37). Børnene skal således betragtes som løsningsmodellens problembærere. Der står dog efterfølgende, at *"forældredelen af programmet lægger vægt på udviklingen af forældrekompetencer, der skal fremme mindre børns selvsikkerhed og samarbejdsvilje"* (ibid.:37). Det lader altså til, at midlet til at løse børnenes problem er en styrkelse af forældrenes forældreskab. Med udgangspunkt i den tidligere nævnte forældredeterminisme, er forældrene både løsningen og problemet i løsningsmodellen DUÅ. Jeg vil dog i resten af opgaven referere til forældrene som problembærere, da de defineres således ved deres deltagelse i programmet.

Jöhncke, Svendsen og Whyte har to indgangsvinkler til at betragte løsningsmodeller på; de betragter processerne hvorigennem løsningsmodeller udfolder sig i praksis som *sociale teknologier*, og de betragter den måde, hvorpå løsningsmodeller indgår i menneskers

konkrete livssammenhænge (Jöhncke et al. 2004:387). Med disse to vinkler mener de, at man formår ikke kun at beskrive konsekvenser af løsningsmodeller, men også giver en indsigt i, hvordan kulturelle forståelser af problemer og løsninger brydes, forhandles og flyttes (ibid.:387). Anskuer man DUÅ som en løsningsmodel, er det derfor væsentligt at rette opmærksomheden mod de forestillinger og forståelser af henholdsvis godt og dårligt forældreskab, der kommer til udtryk og forhandles i programmet.

Alle DUÅ-forældrene er til en visitationssamtale inden selve programmet opstartes. Her introduceres de for DUÅs formål og indhold af familiebehandlerne Dorthe og Susanne og skal dernæst vurdere, om det er noget, de har lyst til at deltage i.²⁹ Under et par uformelle samtaler med familiebehandlerne bliver jeg opmærksom på, at de faktisk ofte har rekrutteringsvanskeligheder inden DUÅ-programmets start. Visitationssamtalerne får nærmest karakter af en slags *salgstale*, hvorved familiebehandlerne forsøger at beskrive forældrens problem i samspil med forælderen, hvorefter de fremlægger løsningen på problemet – som er at finde i DUÅs indhold.

Katrine sidder tavs med hænderne i skødet og lytter, mens Dorthe fortæller hende om programmets opbygning og de forskellige temaer, vi skal igennem. Dorthe fortæller om temaerne: 'børnestyret leg' og 'at rose sit barn'. Katrine indskyder med lavmælt stemme: "*Jamen, jeg leger meget med mine børn. Og nogle gange er jeg næsten bange for, at jeg roser dem for meget...?*". Hertil svarer Dorthe: "*Det var da dejligt! Så kan det være, at disse emner blot kommer til at give dig en mere bevidst måde at lege med og rose dine børn på. Så kan du måske i stedet for bruge emnerne vedrørende 'grænsesætning' mere?*". Katrine kigger lidt rundt i lokalet, og det er tydeligt, at hun tænker over Dorthes spørgsmål. Hun kigger tilbage på Dorthe og siger lidt usikkert: "*Jaeh.. det kan da egentlig godt være, at det er det, som jeg har svært ved faktisk...*". Dorthe nikker anerkendende og smiler til Katrine.

(Feltnoter, januar 2013)

I dette empiriske eksempel præsenterer Dorthe Katrine for en række temaer, der arbejdes med under DUÅ. Forældrene kan få hjælp til en række forskellige *problemer*, de måtte have. Som vi ser i ovenstående eksempel har Katrine, ifølge hende selv, ikke de store problemer med at rose og lege med sine børn, hvorfor Dorthe går videre til temaet "grænsesætning", for at afkode om det er hér, Katrine har problemer. Jöhncke et al. beskriver hvordan professionelle problemløsere, her Dorthe, Susanne og DUÅ-programmet i sig selv, er

---

²⁹ Alle DUÅ-forældrene under mit feltarbejde blev tilbudt at deltage i DUÅ, som en *forebyggende foranstaltning* (se kapitel 3).

centrale, fordi de udover at foreslå løsninger på problemer også kan udpege problemer, som folk ikke anede, at de havde (Jöhncke et al. 2004:387). Jöhncke et al. understreger, hvordan socialarbejdere i deres arbejde med borgerne kan påberåbe sig ekspertise i hele problemfeltet frem for kun i løsningen (ibid.:389). Man kan sige, at Katrine er mødt ind til visitationssamtalen for at afgøre, om DUÅ er noget for hende, og Dorthe og Susanne identificerer i løbet af samtalen, problemer hos Katrine, som DUÅ (og de) har løsningen på. Med henvisning til sociologerne Spector og Kitsuse, beskriver Jöhncke et al. hvordan løsninger producerer problemer ved at bidrage med den rammesætning, som problemerne kan udtrykkes inden for (ibid.:386). Vender vi tilbage til eksemplet med Katrine, kan man argumentere for, at Dorthe faktisk udpeger et problem, som Katrine måske har eller ikke har. Ud fra Katrines svar på Dorthes spørgsmål kan det diskuteres, om Katrine hele tiden havde problemer med at sætte grænser for Sigurd, blot uden at italesætte det, eller om Dorthes spørgsmål faktisk får Katrine til at opleve, at det kan være et problem ikke at sætte grænser.

Eksemplet med Katrines visitationssamtale illustrerer ganske fint, hvordan størstedelen af samtalerne foregik. Mange af forældrene, der deltog i visitationssamtaler inden programmets opstart, oplevede at gøre sig overvejelser om hvorvidt deres problemer kunne løses ved DUÅs projekt. To forældrepar fravalgte at deltage; det ene, fordi de ikke havde tiden til at møde op hver onsdag aften i 18 uger, og det andet, fordi deres søn havde sprogvanskeligheder og ikke nødvendigvis adfærdsmæssige vanskeligheder – som er DUÅs fokus. Både Fie, såvel som Søren mener, som tidligere nævnt, at alle forældre bør deltage i et forældrekursus, og flere af de andre DUÅ-forældre er enige med dem.

Et par af DUÅ-forældrene giver dog også udtryk for, at det er tabu ikke at kunne ”håndtere sit barn”. Både Tina og Pia holder det hemmeligt på deres arbejde, at de går til DUÅ hver onsdag. Tina har ikke fortalt sine kolleger på arbejdet, at hun går på kurset. Når Dorthe ringer til hende hver fredag kl.10, for at høre, hvordan hendes uge er gået med Oliver, går Tina ud på gangen på arbejdet, for at sikre sig at ingen overhører samtalen:

”(...) det var faktisk meget rart at møde andre, som heller ikke havde helt tjek på det der med forældreskabet, synes jeg. Fordi det er jo ikke noget man kan i forvejen øh.. man kan egentlig ikke forberede sig på hvad det er, og så er børn jo forskellige altså. Det at sidde sammen med andre forældre, der også har udfordringer - det gør det så'n mindre tabuiseret på en eller anden måde... så alle ikke bare sidder og fortæller succes historier”

(Interview med Tina, april 2013)

Tina oplever DUÅ som et slags frirum, hvor der er mulighed for at give udtryk for éns usikkerhed uden at blive set ned på eller høre på andres "succeshistorier" hele tiden. Det lader til, at Tina og Pia har en opfattelse af, at deres kolleger og venner mener, at forældreskab bør komme instinktivt, og at det er pinligt at have behov for at følge et program som DUÅ. Den nye forældreskabskultur der proklamerer et skift fra et såkaldt instinktivt forældreskab til et forældreskab, der skal læres, lader ikke til at være fuldt accepteret i alle kredse, hvis man betragter Tina og Pias adfærd i forhold til at deltage i DUÅ-forløbet. Tværtimod kan deres handlinger og udsagn ses som en modstand mod at påtage sig "problembæreridentiteten", som Jöhncke et al. beskriver (Jöhncke et al.2004:392).

Der er en tvetydighed i DUÅ-forældrenes udmeldinger, da de på den ene side, giver udtryk for at forældreskab skal læres, og det har alle brug for. På den anden side mener et par af dem også, at det er tabubelagt ikke at kunne håndtere sit barn, og de skjuler således deres deltagelse i DUÅ. Man kan overveje om Søren og Fies udmeldinger samt Pia og Tinas udmeldinger er to sider af samme sag? Søren og Fie forsøger måske at normalisere deres problem, ved at sige, at "alle kunne have brug for og gavn af at følge et DUÅ-forløb", mens Pia og Tina derimod vælger at skjule deres deltagelse, for ikke direkte at fremstå som en såkaldt problembærer. Man kan konkludere, at der ikke er en entydig forståelse af, hvad forældreskab er for en størrelse.

Som Haldis Haukanes og Tatjana Thelen beskriver det, har der i studier af henholdsvis forældreskab og barndom manglet linket herimellem. Haukanes og Thelen understreger, hvordan idéer om en 'god barndom' hænger uundgåeligt sammen med 'godt forældreskab', hvorfor man bør koble studier af henholdsvis barndom og forældreskab (Haukanes & Thelen 2010:26). Det vil jeg kort gøre ved at sætte fokus på DUÅ-forældrenes børnesyn, der viser sig at have stor betydning for deres forståelse af deres forældreskab og DUÅ-programmet.

MODSTRIDENDE BØRNESYN

Haukanes og Thelen beskriver, hvordan studier af børn indenfor antropologien har taget et skift fra at have betragtet børn ud fra en socialiseringsvinkel og altså se barnet som et "menneske i udvikling" til at betragte barnet som en aktør, der skaber sit liv (Haukanes & Thelen 2010:19). Ifølge Haukanes og Thelen er udviklingen indenfor vestlige forældreskabsidealer blevet formet af selvsamme skift, hvorved der er kommet et øget fokus på børn som autonome individer. Før i tiden blev børn betragtet som uskyldige "rene tavler", *i udvikling*, hvor de nu betragtes som aktører, altså *værende*.³⁰ Med udgangspunkt i DUÅ-forløbet, mener jeg dog ikke at dette skift er entydigt, da begge syn faktisk lader til at eksistere hos DUÅ-forældrene.

---

³⁰ Den engelske sociolog Nick Lee beskriver, hvordan børn snarere ses som 'beings' frem for 'becomings' (Lee i Rasmussen 2009:28).

Som beskrevet, har DUÅ-forældrene, såvel som daginstitutionerne og familiebehandlere, alle en forestilling om, at barnets udfald afhænger af, hvordan forældreskabet praktiseres (jf. forældredeterminismen). Dette syn lægger sig på mange måder op af en forståelse af barnet som *i udvikling*. Samtidigt lader DUÅ-forældrene dog også til at have et andet børnesyn. Under mit interview med Tina, fortalte hun:

"Jamen altså... jeg synes jo, at jeg har fået et meget besværligt barn. Oliver kræver enormt meget opmærksomhed, og vil gerne slås og lave vilde drenge-ting! Og det er jeg bare ikke så god til... eller glad for!"

Tina har altså en opfattelse af, at Oliver er en selvstændig person, der er besværlig, hvilket hun skal finde ud af at håndtere som forælder. For Tina har Oliver altså sin egen agens og personlighed, uafhængig af det, hun gør. Det tyder ikke på, at hun har en tanke, om at hun former ham til den, han er.

Danske kultursociolog Kim Rasmussen beskriver, i tråd med Haukanes og Thelen, hvordan man i sammenhæng med barndommens institutionalisering³¹ i Danmark kan tale om "barndommens affortryllelse" (Rasmussen 2009:27). Ifølge Rasmussen skal børn og barndom ikke længere ses som en autentisk og uskyldig periode i børns liv. De sidste 30-40 år har været medvirkende til at vores syn på og forståelse af børn og barndom har ændret sig, hvilket blandt andet skyldes fremkomsten af børnerettigheder, materiel velstand og videnskabeliggørelsen af børns liv og barndom. Barndommen er blevet moderniseret og rationaliseret, hvilket har medført denne affortryllelse (Rasmussen 2009:28-31). Dette børnesyn lader Tina og en række af de andre DUÅ-forældre, også til at have. Til visitationssamtalen blev Katrine spurgt, hvad hun gerne ville lære i forhold til sit forældreskab, hvortil hun svarede:

"Jamen jeg vil jo i virkeligheden gerne lære at forstå Sigurd. Forstå hans psykiske og fysiske udvikling, og hvordan den påvirker ham. Så'n så jeg kan hjælpe ham (...) Jeg betragter ham som en ligeværdig.. og vil derfor ikke være en eller anden autoritær mor, der aldrig spørger, hvad han har lyst til. For han ved og kan jo en helt masse. Og det skal man da tage hensyn til som hans mor".

---

³¹ Med barndommens institutionalisering, mener Rasmussen, at der er kommet flere og flere institutionaliserede arenaer i børns liv, at børn tilbringer flere og flere timer i institutionaliserede sammenhænge, at børn omgås flere børne-professionelle (pædagoger, lærere) fra en tidlig alder, at børn er tvunget til et selvstændigt liv, fra de er helt små og at børn aktivt forsøger at tilpasse sig de fællesskaber institutionalisering indebærer (Rasmussen 2009:27).

Som Katrines udmelding antyder, forstår også hun Sigurd som en aktør med egne holdninger, ønsker og behov, på samme måde som Tina ser Oliver. Katrine ønsker at deltage i DUÅ-programmet for at lære, hvordan hun hjælper Sigurd, som den person han er. Med udgangspunkt i DUÅ-forløbet, mener jeg, at der er to børnesyn, der sameksisterer, men også til tider kolliderer under DUÅ-programmet, hvilket man kunne forstille sig yderligere komplicerede forældreskabet - og derved DUÅ-forældrenes usikkerhed. For hvordan er man en "gud", der har afgørende indflydelse på ens barns udvikling, samtidigt med at barnet også selv har en personlighed og agens, der skal tages højde for og tilgodeses?

OPSAMLING

Dette afsnit har haft til formål at give et indblik i DUÅ-forældrenes forældreskab, usikkerhed herom og deres vej til DUÅ-programmet. Hovedparten af forældrene er blevet opfordret til at deltage i DUÅ af udefra kommende fagpersoner, men har, efter en visitationssamtale, alle selv valgt at deltage i programmet med en forhåbning om at lære mere om at være forælder, da de ikke selv føler sig sikre i rollen. Jeg har ladet mig inspirere af Jöhncke et al.'s artikel vedrørende løsningsmodeller, da jeg mener, at man kan se DUÅ-programmet som en løsningsmodel, der ved dets eksistens konstituerer det problematiske forældreskab.

Som jeg har vist, er der en modstridende tendens i DUÅ-forældrenes forståelser af forældreskab. På den ene side har størstedelen af dem den opfattelse, at de har en afgørende betydning for deres barns udfald og fremtid, og at de som forældre er en form for "gud", der kan forme deres børn. Samtidigt er de dog alle meget usikre på, hvordan de skal være forældre, og har brug for ekspertvejledning, der kan guide dem og give dem redskaber og viden om at være 'gode forældre'. Forældreskabet kompliceres dog yderligere, da forældrene også, i tråd med den samfundsmæssige udvikling, skal betragte deres barn som en aktør med egen personlighed og vilje.

Dette leder mig til det næste analysekapitel, hvor blikket vendes mod familiebehandlerne Dorthe og Susanne, der er mediatorer for omsætningen af forældreprogrammet DUÅ fra policy til praksis.

5. // FRA POLICY TIL PRAKSIS

"Vi skal blive bedre til at skabe positive forandringer for udsatte børn og unge. Vi har et fagligt ansvar for at gøre brug af viden om, hvad der virker i indsatsen for det enkelte barn og den enkelte unge. Derfor ser jeg frem til det nye metodeudbredelsesprogram, så vi i samarbejde med kommuner og andre aktører på feltet kan udbrede og understøtte brugen af metoder, der har en dokumenteret effekt i indsatsen for at hjælpe børn og unge"

(Den daværende social - og integrationsminister Karen Hækkerup, Socialministeriet 2013)

Hækkerups citat indgår i en nyhedsartikel fra april 2013 på Socialministeriets hjemmeside. I artiklen proklameres, at der afsat 10 mio. kr. årligt til at udbrede evidensbaserede metoder heriblandt De Utrolige År i Danmark. Citatet viser det øgede fokus fra politisk side på at implementere metoder, "der virker" på børne-, ungdoms- og familieområdet i Danmark. Som allerede beskrevet blev DUÅ-programmet indledningsvist ikke implementeret i Danmark på baggrund af politiske opfordringer, men efter programmets opstart i Ikast-Brande kommune, blev DUÅ-programmet sat på det politiske program. De Utrolige År blev på den måde politiseret og et middel hvorigennem en policy skulle træde i kraft og skabe forandring og forbedring for danske børn, unge og familier.

I dette kapitel vil jeg fortsætte min brug af Jöhncke et al.'s analytiske tilgang til løsningsmodeller som sociale teknologier. Med *teknologi* menes viden om, hvordan noget skal gøres, altså både redskaber som fx udstyr, hjælpemidler og medicin, men også i metaforisk forstand, som fx samtale-teknikker, rådgivning og terapiformer. Med den *sociale del* af sociale teknologier søger Jöhncke et al. at understrege to forhold: For det første at

teknologien implementeres og realiseres i en social kontekst med sociale relationer, og for det andet at teknologien som oftest har en indbygget hensigt om at forme denne sociale kontekst på en bestemt måde (ibid.:388-389). Netop intentionen om at forme det sociale, og på den måde gribe regulerende ind i samfundet, er som oftest eksplicit i en 'policy'. Jeg vil gå i dybden med policyens formål og virke, og med inspiration fra Sutton og Levinson (2001) undersøge, hvordan denne policy fungerer og forhandles i familiebehandlerne Dorthe og Susannes praksis. De spørgsmål, der guider dette analysekapitel, er blandt andet: hvordan arbejder familiebehandlerne med en helt ny manualbaseret metode, når de har været vant til en faglig handlefrihed? Hvordan vil man implementere en indsats udarbejdet i en amerikansk kultur i en dansk kultur? Hvilke forestillinger om forældreskab kommer til udtryk i programmets omsætning fra policy til praksis?

DET POLITISEREDE FORÆLDRESKAB

Flere og flere politiske og private aktører, såkaldte stakeholders, i eksempelvis politik og i NGO'er i USA og England er begyndt at sætte børneopdragelse og forældreskab på programmet i policier som en måde til at løse sociale problemer i landene på (jf. forrige analysekapitel). Som Faircloth et al. skriver: *"What was once a defining right-wing political idea has become a 'common sense' across the political class and taken the form of 'evidence-based' parenting policy"* (Faircloth et al. 2013:5). Forældreskab er blevet et politisk emne, politiseret, og, som Faircloth et al. udtrykker det, er det "sund fornuft" at gribe ind, hvis individer har problemer i deres forældreskab. Jeg mener at se lignende tendenser i Danmark og vil derfor skitsere, hvordan jeg forstår policyer om børns velfærd og forældreskab, og hvordan DUÅ-programmet skal ses som en middel til at implementere disse policyer i praksis.

Ifølge Shore & Wright er en policy med til at klassificere og organisere mennesker og idéer på nye måder, og en policy kan derfor være et magtfuldt redskab til at skabe social forandring. En policy kan konsolidere en bestemt social ordens legitimitet, eller de kan skabe et rationalt bag et såkaldt *regimeskift* og dermed en underminering af en etableret orden (Shore & Wright 2011:3). Som beskrevet tidligere, har det sociale arbejde været funderet i erfaringsbaserede skøn og med en vis handlefrihed men i takt med, at New Public Management (NPM)-tendenser om effektivitet og dokumentation har gjort deres indtog, har det sociale arbejde skiftet form. Policyen om børns velfærd og forældreskabets indflydelse herpå, mener jeg, fordrer endnu et skift i det sociale arbejde. Via 'evidens-begrebet' underbygger policyen et rationalt om at skulle bruge de 'bedst tilgængelige metoder' på socialområdet, hvorfor den herved fordrer et regimeskift indenfor socialområdet, der nu skal omstille sig til nye metoder, baseret på en ny tilgang til arbejdet med borgerne. Ifølge Shore & Wright kan en policy ofte skjule subjektive, ideologiske og endda 'irrationelle' mål

ved at fremstå rationelle, neutrale, kollektive og med universelle mål (Shore & Wright 2011:11). Jeg vil inspireret af Shore & Wright (1997; 2011) udforske og analysere de politiske mål med policiernes angiveligt neutrale udsagn og mål, der som oftest formidles gennem *"the neutral language of science"* (Shore & Wright 1997:9).

Den svenske antropolog Anette Nyqvist (2011) har undersøgt det svenske pensionssystem fra policy til praksis, og hun beskriver, hvordan pensionssystemet indtræder i en såkaldt "apolitisk sfære", idet systemet bliver digitalt. Nyqvist skriver: *"By making the national pension system an automatic and self-regulating financial system based on defined contribution, the architects of the system - politicians, experts and technocrats - constructed it to appear as somehow beyond the sphere of politics"* (Nyqvist 2011:211). Nyqvist beskriver, hvordan systemets digitale struktur formår at placere systemet i en 'neutral videnskabelig sfære', hvorved politikere, eksperter og teknokrater ikke bliver holdt ansvarlige for indholdet. Lad os nu vende tilbage til det indledende citat af Hækkerup. Når Hækkerup siger *"Vi har et fagligt ansvar for at gøre brug af viden om, hvad der virker i indsatsen for det enkelte barn og den enkelte unge"*, kan hendes brug af ordet *viden* være medvirkende til at placere policyens middel, de evidensbaserede indsatser, i samme neutrale videnskabelige sfære, som Nyqvist referer til. Målet for policyen er således børns velfærd, mens midlet hertil er de evidensbaserede indsatser, heriblandt DUÅ. Rationalet bag løsningsmodellen DUÅ kommer til at handle om at skabe 'den gode forælder' og 'den gode samfundsborger' (både forælderen og barnet). Hækkerups udtalelse kan således ses som en understøttelse af DUÅ som løsningsmodel og policyen i sig selv, idet Hækkerup understreger, at det *ikke-ansvarlige* (jf. Jöhncke et al. 2004:386) er ikke at gøre brug af den bedst tilgængelige viden.

Den såkaldte videnskabelige del af denne policy er yderligere understreget af, at midlet, DUÅ, er *evidensbaseret*. I selve ordet *evidens* ligger et rationale om, at det er den bedst tilgængelige viden, og ordet bliver ofte brugt af politikere for at understrege og legitimere et forslag eller beslutning (jf. Rod & Jöhncke 2014, under udgivelse). Udover at *evidens* signalerer, at det er den bedst tilgængelige viden, signalerer det også (i DUÅs tilfælde), at det er en metode, der er forsket i og dokumenteret ned til mindste detalje. På mange måder kan man sige, at *evidens*-begrebet formår yderligere at neutralisere kulturelle værdier og normer indlejret i et program som DUÅ. I det følgende vil jeg derfor forsøge at *afneutralisere* evidensbegrebet og policyens rationaler og hermed blotlægge de forældreskabsværdier og holdninger til familiearbejdet, der er indlejret i DUÅ-programmet. Det vil jeg gøre ved at se på familiebehandlerne Dorthes og Susannes arbejde med DUÅ-programmet til hverdag.

DET NYE FAMILIEARBEJDE

"Da vi fik manualen og blev introduceret til DUÅ, synes jeg, det var rigtig svært! Jeg havde ikke undervist før, og programmet er meget stringent. Man skal følge den opbygning, manualen beskriver, og huske at stille de rette spørgsmål, vise vignetter på det rette tidspunkt - det hele var meget stramt struktureret i forhold til, hvad jeg har været vant til. 'Nu skal I gøre det, og så skal I gøre det, og derefter det.. og husk det!' puhh.. det var godt nok anderledes!"

(Familiebehandler Dorthe, interview maj 2013)

Som ovenstående udmelding viser, oplevede Dorthe skiftet til DUÅ-programmet som stort og vanskeligt, da der pludselig var opstillet meget konkrete retningslinjer for et arbejde, som hun var vant til at føle sig mere fri i. Familiebehandlerne Dorthe og Susanne er to midaldrende kvinder, begge uddannet socialpædagoger. De har hver især mellem tyve og tredive års erfaring med familiearbejdet og har gennemgået adskillige efteruddannelser. De startede begge som familiebehandlere i løbet af 1980'erne, hvor der blev etableret en række familieværksteder og familiehuse i Danmark. Tendensen indenfor det sociale arbejde byggede da på en fænomenologisk ideologi, hvor man satte fokus på borgerens livsverden og borgerens egne ressourcer. De fleste socialarbejdere og socialrådgivere, der arbejdede med familier, blev derfor i slutningen af 1980'erne uddannet i metoden *systemisk familiebehandling* (Nørrelykke 2008:81). Dette gjaldt også for både Susanne og Dorthe. Systemisk familiebehandling er en metode, der skal mindske familiebehandlerens rolle som en slags formynder, og hensigten er, at der opnås en gensidighed mellem familien og behandleren, og at familien inddrages som et system, hvor de enkelte personer skaber sig selv ved at spille forskellige roller, som relaterer til normer og forventninger i en pågældende sammenhæng (ibid.:81, 11). For Dorthe og Susanne er uddannelsen i DUÅ ikke blot en tilvæning til en ny metode men en uddannelse, der både indebærer en ny ramme i form af manualen og en ny tilgang i form af begrænset frihed i familiearbejdet.

Under et interview med henholdsvis Dorthe og Susanne fortæller de hver især, hvordan de, for et par år siden, blev introduceret for det evidensbaserede forældreprogram Parent Management Training Oregon (PMTO).³² Her fik de lov til at vælge, om de var interesseret i uddannelsen og takkede begge nej, da de ikke følte, at programmet stemte overens med deres måde at udøve familiebehandling på. Faktisk valgte hele den lokale enhed, de begge var og er tilknyttet, at takke nej til at uddanne medarbejdere i programmet, da det *"ikke stemte overens med afdelingens værdier på familiebehandlingsområdet"*, fortæller Susanne

³² PMTO er en metode, der tager udgangspunkt i barnets situation, og bygger på en aktiv involvering af forældrene. *"Ved at ændre adfærdsmønstre og fremme den positive kommunikation sigter metoden mod at stoppe den negative udvikling og adfærdsproblemerne i familien"* (Socialstyrelsen 2014 A)

mig under et interview. Både Susanne og Dorthe beskriver PMTO som et stringent program, der ville indebære et større skift fra deres eksisterende familiearbejde end DUÅ ville være. Det tyder altså på, at deres afdeling havde den samme oplevelse og ikke var klar til så stort et skift i tilgangen til familiearbejdet. Da tilbuddet om en uddannelse i DUÅ kom, var situationen en lidt anden, fortæller både Dorthe og Susanne. Især Dorthe understreger, hvordan hun havde mere tid og overskud til at skulle følge DUÅ, og hun syntes, at det lød spændende. Dog fortæller hun også, at det var et krav på afdelingen, at fire ud af syv familiebehandlere skulle lære DUÅ, og da Dorthe allerede havde sagt nej til PMTO, var der faktisk ikke det store valg.³³ Susanne lægger ikke skjul på, at hun følte sig lidt tvunget til at lære DUÅ, selvom det slet ikke var noget for hende. Begge familiebehandlere oplevede altså skiftet til DUÅ som meget stort, da programmet var i opposition til deres allerede etablerede værdisystem og tilgang til familiearbejdet.

Som tidligere nævnt er der sket en række skift indenfor det sociale arbejde i Danmark. Der stilles højere krav til dokumentation, og socialarbejderne har ikke længere mulighed for at udøve erfaringsbaserede skøn og har ikke samme metodefrihed, som har præget deres profession tidligere. DUÅ-programmet, der er evidens- og manualbaseret, er et billede på denne udvikling. Familiebehandlerne Dorthe og Susanne understreger begge, at det er en udfordring pludselig at skulle følge en manual ned til mindste detalje, hvor man før har fulgt familiens anmodninger og tilbudt familierne de løsninger, man har vurderet bedst for dem (indenfor systemets muligheder og foranstaltninger). Dog erkender de begge, at manualen faktisk er blevet en god støtte. Dorthe fortæller under et interview:

"Manualen er ikke den skræmmebibel, som den var i starten. Den er blevet en god ven... [griner]. Den har en masse gode eksempler på, hvad man skal gøre, og hvad man ikke skal gøre. Og man kan selv vælge hvilke spørgsmål, man vil stille hver gang. Før var det en hæmsko - nu er det en frihed"

Det tyder altså på at den modvilje, som Dorthe havde indledningsvis i forhold til at følge manualen, er blevet langt mindre i takt med, at hun har fået et større kendskab til manualens indhold og de muligheder, manualen også kan give hende. Hun omtaler det endda som om, at manualen giver hende en form for "frihed" i hendes arbejde med DUÅ-forældrene, og som et udgangspunkt for deres arbejde. For at undersøge Dorthe og Susannes arbejde med DUÅ-programmet har jeg valgt at inddrage filosof Michel de Certeaus (1984) tilgang til hverdagspraksis - nærmere bestemt hans skelnen mellem *strategi* og *taktik*

³³ Afdelingen, hvor Dorthe og Susanne arbejder, er en ud af flere lignende afdelinger i Egeborg. Det blev således besluttet hos den centrale administration i Egeborg, at DUÅ og/eller PMTO skulle implementeres i alle byens afdelinger. Den lokale afdelings leder skulle således rekruttere familiebehandlere, der skulle uddannes i et af programmerne mindst.

(1984). Ifølge de Certeau er strategi en intentionel og overordnet plan lagt af en dominerende part, mens taktik er den underlegnes hverdagspraksis. På den måde bliver strategi forbundet til institutioner og magtinstanser, som han ser som skaberne af samfundets strukturelle rammer, hvorimod taktik bliver den måde, hvorpå et individ kan handle indenfor strategiernes rammer (de Certeau 1984:xix). De Certeau mener ikke, at man skal betragte individernes taktikker som velovervejede, men mere som hverdagshandlinger der opstår, hvis en mulighed byder sig, som de dernæst forsøger at få det bedste ud af (ibid.:35-37). Jeg mener, at man kan betragte DUÅ-programmet som en strategi implementeret af en overordnet part. Som Dorthe og Susannes udmeldinger illustrerer, har de ikke selv valgt at skulle undervise i programmet, der indeholder klare retningslinjer for, hvordan deres arbejde skal fungere. Dog lader de til at acceptere retningslinjerne, fordi de har fundet muligheder heri. Før jeg i det næste afsnit ser nærmere på de taktikker, Dorthe og Susanne benytter sig af i omsætningen af programmet til hverdagspraksis, vil jeg nu klarlægge den diskrepans, der er mellem Dorthe og Susannes forståelse af deres tilgang til familierarbejdet overfor tilgangen, der lægges op til i DUÅ-programmet.

FRA FACILITATOR TIL EKSPERT

I løbet af feltarbejdet gjorde jeg det til en vane at se Go' morgen Danmark på TV2. Hver onsdag morgen var der indslag med familiebehandleren Lola Jensen, hvor TV2-værten læste spørgsmål op fra danske forældre om fx deres barns sengetid eller spørgsmål til, hvordan man tackler sit barns vredesudbrud, mens man står i Fakta og handler ind. Lola gav, efter spørgsmålets oplæsning, sit svar på, hvad tid børn bør lægges i seng, samt hvordan man som forælder håndterer sit barns vredesudbrud. Med andre ord, svarede Lola gang på gang meget entydigt og skråsikkert, hvordan hun syntes, forældrene skulle tackle deres problemer med deres børn. En onsdag morgen besluttede jeg mig for at spørge Dorthe og Susanne, om de kendte til Lola Jensen og i så fald, hvad de mente om hendes form for familierådgivning. Begge lavede en grimasse, der tydeligt signalerede, at de ikke brød sig om hende.

Susanne: *"Ja altså... Jeg synes bare, hun virker så arrogant, når hun "hjælper"
[Susanne laver anførelsestegn med sine hænder] forældrene".*

Dorthe: *[nikker] "Jeg er helt enig. Den måde hun iscenesætter sig selv, og karikerer de familier, hun møder, virker så smagløst. Hun gør det jo bare for at være underholdende".*

Joanna: *"Jeg tænkte over, at hun virker meget sikker i sin sag, når hun svarer på forældrenes spørgsmål?"*

Dorthe: *"Ja, præcis!! Altså.. Jeg er af den opfattelse, at man skal guide forældrene til selv at finde den løsning, der fungerer for dem. Man skal give dem hjælp til selvhjælp! Ellers vil de jo konstant være usikre på deres forældreskab!?"*

Som tidligere nævnt er både Dorthe og Susanne oplært i *den systemiske tilgang* til familierarbejdet, hvorved man guider familien ud fra de ressourcer og ønsker, som familien selv har. Ovenstående eksempel illustrerer, hvordan Dorthe og Susanne er meget bevidste om deres tilgang til familierarbejdet, idet de understreger, at de *ikke* ønsker at gøre som familiebehandleren Lola Jensen, der direkte fortæller forældre, hvad der er henholdsvis godt og dårligt at gøre. Deres ønske stemmer dog ikke helt overens med DUÅ-programmets tilgang til familierarbejdet.

For at blive klogere på DUÅ-programmets formål og tilgang interviewede jeg konsulenterne Stina og Marie, der begge er ansat i den administrerende enhed, der har stået for implementeringen af DUÅ i Egeborg. De er på den måde Dorthe og Susannes *overordnede* og har en bred viden om, hvad DUÅ-programmets formål er i Egeborg:

Stina: *"Familiebehandlerne i Egeborg er blevet oplært i den systemiske familiebehandling, hvorimod DUÅ er et langt mere normativt program at arbejde med. I DUÅ arbejder du centreret og indflydelsesrigt. Du fortæller forældrene, hvad der er godt og skidt - og det gør du bestemt ikke, hvis du arbejder systemisk".*

Marie: *"Ja, de fleste [familiebehandlere] har før været på kursus i, at de ikke er eksperter og derimod skal have en tilbagelænet rolle, ikke give gode råd, men lade familien styre det selv. Det er derfor et kolossalt skift for familiebehandlerne, at de nu skal både undervise og rose forældrene, når forældrene gør eller siger noget godt."*

Ifølge Marie og Stina markerer DUÅ-programmet altså et skift i familiebehandlerens arbejde med forældrene, da programmet ifølge Marie og Stina, i sig selv er meget normativt, og på den måde kræver, at familiebehandleren indtager en rolle som ekspert.

Mik-Meyer og Järvinen (2012) beskriver, hvordan der, parallelt med udviklingen af monitorering, markedsgørelse og risikostyring indenfor det sociale arbejde, også er sket et skift i socialarbejderens rolle. Fra før at have været *ekspert*, der ved bedst om brugeren, skal socialarbejderne nu påtage sig en rolle som *facilitator*, hvis mål er at sætte brugeren i centrum og hjælpe brugeren med selvudvikling og forandring (Järvinen & Mik-Meyer 2012:18). De professionelle skal altså *"lede netop ved at styre klienten til selvstyring"* og på

den måde udøve en form for *'hjælp til selvhjælp'*, et begreb der har præget det sociale arbejde gennem længere tid. Borgeren skal altså gøres ansvarlig for sin egen situation (ibid.:18-19). Ifølge Mik-Meyer og Järvinen går udviklingen i velfærdsarbejdet *"altså i retning af en øget inddragelse af borgerne som eksperter i eget liv"* (ibid.20). Denne tendens lader dog ikke til at stemme overens med DUÅ-programmet og den rolle, som Dorthe og Susanne, ifølge Stina og Marie, skal indtage i undervisningen af forældrene. Tværtimod tyder det på, at de skal vende tilbage til den ekspertrolle de, med uddannelser i fx systemisk familiebehandling, forlod ved omstruktureringer i forbindelse med NPM-bølgen i starten af 1980'erne. Der er således en diskrepans mellem den tilgang Dorthe og Susanne mener, de skal have, og den tilgang Marie og Stina mener, Dorthe og Susanne skal have. Lad os derfor se nærmere på DUÅ-manualen for at få indblik i de principper og den tilgang, der opfordres til, og som er indlejret heri.

MANUALENS TVETYDIGHED

I familiebehandlernes forberedelse af hver aften's undervisning tager de altid udgangspunkt i DUÅ-programmets manual, der er stilet til "gruppelederne" og indeholder udførlige beskrivelser af alt fra dagsordener, øvelser og vignetter. På de indledende sider, under overskriften "Træningsmetoder og terapeutiske processer", bliver det forklaret, hvordan "samarbejdsprocessen" mellem undervisere og forældre skal fungere: "I denne samarbejdsproces er lederen ikke eksperten, der uddeler gode råd til forældrene. Samarbejde er ensbetydende med et gensidigt forhold, der udnytter både lederens og forældrenes viden, stærke sider og indfaldsvinkler i lige mål" (Webster-Stratton 2009:21). Det tyder altså på, at man som underviser i DUÅ, netop skal fungere som en form for facilitator, som Dorthe og Susanne siger, og i modsætning til hvad Stina og Marie beskriver?

Ved en gennemlæsning af manualens forskellige budskaber, råd og kommentarer tyder det dog alligevel på, at manualen har en meget gennemtrængende "normativ" stemme, som Stina og Marie mener. Der er adskillige beskrivelser, der decideret klarlægger (for gruppelederen), om forælderen i vignetten gør noget 'godt' eller 'dårligt'. Som et eksempel, står der i en kommentar til underviseren om en vignette: "Denne vignette er et godt eksempel på opmærksomhedsreglen; eftersom drengen ikke får positiv opmærksomhed ved at lege "pænt", begynder han at opføre sig uhensigtsmæssigt for straks at få morens opmærksomhed. Gør opmærksom på, at moren ved sin reaktion uforvarende stimulerer drengens uhensigtsmæssige adfærd" (ibid.:197). Her instrueres underviseren i, overfor forældrene, at klarlægge, at morens opførsel er 'dårlig', da den fremmer barnets såkaldte 'uhensigtsmæssige adfærd'. Når Dorthe og Susanne udfører denne instruks, bliver de en form for eksperter, der fortæller forældrene, hvad de i hvert fald *ikke* skal gøre. Manualen har derfor i sig selv en tvetydig instruktion til underviseren. Jeg vil argumentere for at den

normative dimension, *ekspert-tilgangen*, er langt mere fremtrædende i manualen end den såkaldte objektive dimension, *facilitator-tilgangen*.³⁴ Der hører en "kommentar" til størstedelen af vignetterne, der direkte beskriver, hvad forælderen gør 'godt' eller 'dårligt'. Selve DUÅ-manualen fremstår altså som en instruktør, der indirekte underviser Dorthe og Susanne til at blive eksperter, selvom de tværtom ønsker at guide og ikke undervise forældrene. Næste empiriske eksempel viser netop dette skisma.

Dorthe, Susanne og jeg sidder ved bordet med manualen opslået. Aftenens tema er: "Coaching i følelser". Dorthe og Susanne har allerede udvalgt en vignette, der skal vises og planlægger nu hvilken øvelse, forældrene skal lave. Mod sædvane er de blevet lidt uenige om, hvordan denne øvelse skal præsenteres og gribes an. Susanne mener, at de skal holde sig til det, der står i manualen, mens Dorthe synes, at det er alt for belærende: *"Jeg har ikke lyst til at være en eller anden ekspert, der fortæller dem [forældrene], hvad de skal gøre. Jeg ved godt, at det er det, manualen lægger op til... men..."*. Dorthe taler i et højere toneleje end normalt, og hun er tydeligvis frustreret. Susanne nikker, lidt opgivende, og siger: *"Lad os droppe den, hvis du synes, den er for irriterende?"*. Dorthe foreslår at de i stedet for at følge manualens øvelse beder forældrene om at overveje spørgsmålet: hvilket ordforråd vedrørende følelser har dit barn? Susanne udbryder: *"Det synes jeg, er en rigtig god idé! Det gør vi i stedet!"*, hvortil Dorthe glad stemmer i: *"Vi skal bare gøre lige det, vi synes er bedst ud fra manualen - men vi skal jo ikke følge den fuldkomment"*.

(Feltnoter, marts 2013)

Som dette empiriske eksempel illustrerer, tager familiebehandlerne sig den frihed at tilpasse manualens indhold og tilgang til deres egen faglige profil. De har ikke et ønske om at fremstå som eksperter, selvom manualen, hele programmet og deres overordnede (Marie og Stina), beskriver det sådan. Dorthe og Susanne tager sig altså en faglig frihed indenfor de rammer, de arbejder, så det stemmer overens med deres ønske om ikke at agere ekspert. De sidder så at sige mellem to stole, da de på den ene side ønsker at bevare den fagtradition, de er lært op i, som stemmer bedst overens med deres personlige holdninger, men på den anden side stilles der krav om, at de skal følge manualen, der netop kræver, at de påtager sig en mere ekspertagtig rolle.³⁵ Man kan se Dorthe og Susannes arbejde med DUÅ-programmet og den dertilhørende manual som en taktik i deres hverdagspraksis (jf. de Certeau 1984). De har accepteret, at manualen er rammen for deres arbejde, altså strategien, men udnytter de

³⁴ Jeg mener ikke, at der eksisterer en 'objektiv' tilgang til familiearbejdet, men bruger ordet hér, for at bevare familiebehandlerens forestilling om arbejdet.

³⁵ Jeg vender tilbage til, om hvorvidt deres ønske om at agere facilitator realiseres i mødet med forældrene i det efterfølgende analysekapitel.

muligheder, den giver dem ved blandt andet at finde på egne øvelser. Ifølge manualen har gruppelederen, altså familiebehandlerne, mulighed for selv at vælge de øvelser, de finder hensigtsmæssige. Netop dette *hul* i strategiens ramme udnytter Dorthe og Susanne i deres arbejde med DUÅ-programmet. I dette arbejde ligger således en form for tilegnelse af manualens formål (jf. Levinson & Sutton 2001:3), men de udvælger selv de dele, der giver bedst mening for dem, og udnytter manualens *sprækker* til at lave taktikker (de Certeau 1984:xix).

Dorthe og Susanne har desuden valgt at indføre deres eget element i undervisningen, som de kalder forældrenes "individuelle mål". I DUÅ-programmets materiale er et skema, som DUÅ-forældrene skal udfylde efter hver undervisningsgang og efterlade til familiebehandlerne. I skemaerne skal DUÅ-forældrene blandt andet notere, hvad de er blevet bedre til i løbet af den sidste uges tid, og papiret skal fungere som en korrespondance mellem DUÅ-forældrene og familiebehandlerne. Da Dorthe og Susanne har haft svært ved at forstå skemaets indhold og funktion, har de opfundet deres egen metode. Ved hver undervisningsgang får de DUÅ-forældrene til at ytre et individuelt mål, som de skal have i baghovedet til ugen efter. Under et sparringsmøde med fire andre familiebehandlere i Egeborg fremlægger Dorthe og Susanne deres brug af individuelle mål for at diskutere, om det er nok "i DUÅs ånd" at gøre det på den måde. De fire andre familiebehandlere fortæller, hvordan de blandt andet har brugt belønninger til forældrene for at få dem til at udfylde skemaerne, hvilket virkede. De andre familiebehandlers måde at bruge manualen afviger således også fra den konkrete instruktion.³⁶

I min observation af Dorthe og Susannes arbejde med manualen under forberedelsen, bliver jeg opmærksom på, at de har en usikkerhed i forhold til det *indholdsmæssige* element i manualen, i særlig grad en usikkerhed om, hvornår en situation skal forstås som et eksempel på henholdsvis 'godt' og 'dårligt' forældreskab.

Jeg sidder med Susanne og Dorthe, der er i gang med at forberede aftenens undervisning. Vi ser en vignette med overskriften: "Når voksne styrer for meget". I selve klippet ser man en mor, der leger med legetøjsbåde med sin 4årige søn. Hun leger, at hun sejler rundt med båden, mens hendes søn gør præcis det samme som hende. Når drengen foreslår en handling i legen, ignorerer moren ham og bestemmer, hvad der i stedet skal ske i legen. Dorthe og Susanne griner højt, og Dorthe siger: "*Ej, men hun er da helt umulig. Han får jo ikke et ben til jorden, den stakkels dreng!*". De griner begge videre og Susanne tilføjer: "*Ja, den kan man da næsten ikke vise? Så skal vi i hvert fald vise den som et eksempel på*

---

³⁶ Dorthe og Susanne er ikke afhængig af de andre familiebehandlers 'godkendelse', men vægter dog sparringen med dem højt i deres videre arbejde med programmet.

dårligt forældreskab?". De kigger begge i manualen, hvor der også står, at vignetten netop viser det, man ikke skal gøre som forælder. Dorthe og Susanne aftaler at vise den for forældrene i aften, og bliver enige om, at det er vigtigt at understrege overfor forældrene, at dette ikke er måden hvorpå, man leger "børnestyret leg" med sit barn.

(Feltnoter, februar 2013)

I denne situation har Dorthe og Susanne altså forholdsvis klare holdninger til, hvad der, efter deres mening, er 'godt' eller 'dårligt' forældreskab, og idet de læser manualens kommentarer til vignetten, bliver de blot bekræftet i deres oplevelse af den. Dette er dog blot en af de situationer, hvor familiebehandlerne vurderer vignetterne, og hvor manualen giver dem ret. Jeg havde en oplevelse af, at både Dorthe og Susanne er to kvinder med meget stærke holdninger til stort set alt, man kan diskutere. Om det er parforhold, venskaber, samfundsproblematikker eller børneopdragelse, virker de begge fuldstændig skræmsikre i, hvad der, er henholdsvis 'godt' eller 'dårligt'. Det har derfor været interessant at være vidne til den usikkerhed, de begge har udtrykt i deres arbejde og forhandling med DUÅ-manualens indhold. Det er nemlig ikke altid, at manualen understøtter deres vurderinger af vignetternes budskaber, som dette eksempel illustrerer:

Vi holder pause i planlægningen af aftenens undervisning, og har alle tre sat os i de to sofaer, hvor vi læser de kapitler i bogen³⁷, som forældrene har fået for til i aften. Dorthe udbryder pludselig: *"Det her eksempel er altså underligt!? Der står, at det er et problem, når barnet ikke går i seng, når man siger det. Men barnet er jo kun 3 år? Man skal da ind og putte det??"*. Hun spørger Susanne: *"Hvor lang tid puttede du Morten [Susannes 17årige søn]?"*. Susanne tænker sig lidt om og svarer lidt usikkert og spørgende: *"hmm... jamen jeg puttede ham da faktisk i virkelig lang tid... altså til han måske var 10-11 år?"*. Dorthe virker lettet, og siger: *"Ja, man skal da lige putte dem med dynen og tænde eller slukke lyset. Det er da netop dér, man også kan udvise omsorg. Mærkeligt at bogen ikke beskriver det sådan!!"*.

Som eksemplet viser, er Dorthe og Susanne ikke altid enige med DUÅ-programmet, og de bruger ofte hinanden og deres personlige erfaringer til at vurdere, om programmets budskaber giver mening for dem. I dette tilfælde bliver deres værdier i fællesskab (mere) 'rigtige', selvom programmet ikke mener det samme. De kan så at sige være utilfredse med programmet, og de budskaber programmet har, men dette ændrer ikke på, at de stadigvæk skal forholde sig til de rammer programmet sætter for dem. Man kan altså sige, at

³⁷ Med 'bogen' refereres her til *De Utrolige År: En problemløsningsguide for forældre til børn mellem 3 og 8 år* (2006), som alle forældrene fik udleveret den første undervisningsgang. Forældrene får lektier for, og skal altså læse en række kapitler i bogen, inden de kommer til undervisningen.

familiebehandlerne oplever, at de skal blive enige eller tilpasse manualen til deres egne holdninger, for at kunne undervise i materialet, hvorved de benytter sig af taktikker (jf. de Certeau 1984). Dog er der en ekstra udfordring, udover at nå til enighed med manualens indhold: de skal også indbyrdes blive enige om hvad, der er 'godt' og 'dårligt' forældreskab.

En onsdag ser vi en vignette, hvor en mor hjælper sin søn med at rydde op, og moren udtrykker irritation, da hendes søn ikke folder et tæppe ordentligt sammen. Jeg observerer både Dorthe og Susanne, og mens Dorthe roligt og lidt undrende spørger: *"hvad skal vi lære af det?"*, og tydeligvis er forvirret over klippets budskab, så udbryder Susanne højt: *"Ej, men det er jo næsten omsorgssvigt!? Hvor ER det synd for ham..."*. Dorthe virker overrasket over Susannes reaktion, og hun går straks i gang med at læse manualens kommentar til vignetten, sandsynligvis for at afgøre om det var et eksempel på 'godt' eller 'dårligt' forældreskab. Kommentaren lyder: *"I denne scene irttesætter moren sit barn med negative kommentarer(...) Barnet trækker sig ind i sig selv, som om han ville sige: 'Kan jeg da overhovedet ikke gøre noget som helst rigtigt?'"*. Straks efter at Dorthe har læst kommentaren, giver hun Susanne ret, og de bliver enige om ikke at vise vignetten, da de helst vil vise forældrene 'gode eksempler'.

Det lader altså til, at familiebehandlerne ikke altid har nøjagtig den samme oplevelse af indholdet og budskaberne i vignetterne. Hvor det forrige eksempel viste, hvordan familiebehandlerne ofte støtter sig op af hinanden for at vurdere om, en vignette, et spørgsmål eller et udsagn i manualen er 'god' eller 'dårlig', er der også tilfælde, hvor Dorthe og Susanne indbyrdes skal nå til enighed. Og i dette tilfælde bliver manualen altså den afgørende stemme, der overbeviser Dorthe om, at vignetten viser et eksempel på 'dårligt forældreskab'.

Familiebehandlerne kritiserer aldrig åbenlyst programmet overfor mig, men lader umiddelbart til at have accepteret de nye rammer for deres familierarbejde. Dog tyder det alligevel på, at de har svært ved at forene sig med programmets budskaber, idet de ofte under deres arbejde med DUÅ-manualen enten griner af vignetterne, især forældrenes påklædning, eller ruller med øjnene over formuleringer i manualen. Ud fra disse gentagne episoder, er mit indtryk, at de er skeptiske, hvis ikke direkte utilfredse med elementer af manualens budskaber og øvelser. Når de sidder overfor forældrene er deres adfærd dog markant anderledes. Her virker de begge rolige og præsenterer den vignette, som de grinede af tre timer forinden på en afbalanceret måde, hvor man slet ikke fornemmer, at de er uenige med værdierne i de viste klip. Om deres latterliggørelse af programmet under forberedelsen er en måde, hvorpå familiebehandlerne slår sig til tåls med programmet og kan præsentere

det på en såkaldt objektiv måde,³⁸ er svært at vurdere, men jeg betragter ikke deres adfærd som en direkte modstand overfor programmet, men måske nærmere som en taktik til at acceptere den strategi, der er lagt for udførelsen af deres arbejde.

Man kan opsummere således, at Dorthe og Susanne løbende forhandler med DUÅ-programmet under forberedelsen af undervisningen. De tilpasser både rammerne, tilgangen og indholdet i programmet, men diskuterer også deres holdninger til forældreskab overfor hinanden og i forhold til manualens.³⁹ Manualen er udgangspunktet for deres undervisning, og er på den måde en overordnet strategi, der skaber deres mulighedsfelt. Det bliver tydeligt at implementeringen af DUÅ-programmet ikke er en lineær proces, men derimod tilpasses både strukturelt og indholdsmæssigt til hverdagspraksis af policyens udøvere (Levinson & Sutton 2001:2-5). Dorthe og Susanne bruger taktikker, som eksempelvis at opfinde egne øvelser, fravælge nogle vignetter og fortolke programmets budskaber, til at handle indenfor DUÅ-programmets strategi – og derved bliver de i praksis medskabere af policyen, der implementeres gennem DUÅ. Herudover er det tydeligt, at familiebehandlernes selv er usikre, når det kommer til at definere et 'godt' og 'dårligt' forældreskab, hvilket viser, at der er en række forskellige værdier på spil. Dorthe og Susannes værdier sættes dog ofte op imod de såkaldte *amerikanske opdragelsesværdier*, som kommer til udtryk i DUÅ-programmets materiale.

DEN KULTURELLE DISKREPANS

"Vi har en idé om, at børn i Danmark allerede får lov til at lege med venner, får små stykker legetøj og får masser af kram. Så det er bare rigtig mærkeligt, at skulle oprette et belønningssystem med netop disse præmier. Vignetterne hænger ikke sammen med den danske måde at gøre tingene på... det hele bliver meget amerikansk... Der er da ikke nogle danske børn, der ville ønske sig mere 'tv-tid', hvis de selv kunne vælge en præmie?!"

(Interview med Dorthe, april 2013)

I løbet af mit feltarbejde sker det ofte, at familiebehandlernes supplerer kommentarer i forhold til deres forvirring og irritation over DUÅ-manualens indhold med en kritik rettet mod programmets ophavsland – USA. Som ovenstående citat viser, bliver Dorthe frustreret over, hvordan brugen af belønningssystemer er beskrevet i manualen. Susanne erklærer sig enig i Dorthes udsagn, hvilket signalerer en fælles forståelse af eksemplet som irrelevant i en

³⁸ Jeg mener ikke, at programmet kan præsenteres 'objektivt', og vil vende tilbage hertil i mit tredje analyseafsnit.

³⁹ Det er vigtigt at understrege, at familiebehandlernes forberedelse af undervisningen også influeres af DUÅ-forældrenes udmeldinger og familiebehandlernes tolkning af forældrenes behov og adfærd. Familiebehandlernes arbejde med manualen er altså ikke en isoleret størrelse uafhængig af selve undervisningens gang og mødet med forældrene.

dansk kontekst. Der lader altså til at være en række mere eller mindre uskrevne 'danske værdier' i forhold til børneopdragelse, der ikke stemmer overens med DUÅ-programmets indhold. Dorthe og Susanne kritiserer ofte DUÅ for at være "for amerikansk" og "for gammeldags", og idet jeg beder Susanne om at uddybe denne kritik, svarer hun:

"Jeg bryder mig ikke om den måde børn beskrives i programmet på. Børn er ikke irriterende eller uartige. Det er slet ikke en måde, man vil gå til tingene på i Danmark. Børn har måske vanskelige forudsætninger, og det gør, at de opfører sig på en måde, som forældrene finder irriterende. Det er aldrig børnene, der i sig selv er irriterende – man er ikke født uartig eller irriterende".

Jeg spørger ind til denne måde at se tingene på, og om de mener, at det altid har været sådan. Dorthe forklarer, at børneopdragelse har ændret sig en hel del de seneste 20 år. "Nu skal man ikke længere tvinge barnet til at spise op eller lave pottetræning. Jeg tror, man har set for mange studier, der beskriver, at barnet udvikler spiseforstyrrelse, når det bliver ældre, hvis det tvinges til at spise op som barn", fortæller Dorthe. Jeg prøver, at finde ud af hvor denne viden kommer fra, og spørger, hvor familiebehandlere ved det hele fra. Dorthe svarer, at det står i mange nyere pædagogik-bøger, og at man også kan læse om det i medierne. "Det er bare den gængse holdning i landet, tror jeg", supplerer Susanne.

Ud fra Susanne og Dorthes udmeldinger og fra en række episoder i undervisningen⁴⁰, vurderer jeg, at der er et modsætningsforhold mellem de børneopdragsværdier, der ses i DUÅ-programmet, og "den gængse holdning i Danmark", repræsenteret ved Susanne og Dorthe. Ifølge de to familiebehandlere er der sket en række ændringer indenfor dansk børneopdragelse og en af disse ændringer er, at der er øget fokus på hvordan barnet påvirkes i barndommen, og det resultat disse påvirkninger medfører. Under et interview med Katrine, mor til Sigurd, spørger jeg om hendes holdning til DUÅ-programmets forskellige tematikker:

Joanna: *Er der emner og temaer i DUÅ du finder mere relevante end andre i forhold til dit familieliv?*

Katrine: *Ja, helt sikkert! Nogle emner er også større end andre. Eksempelvis om man vil bruge time-out, og hvordan man leger og roser. Ros er et stort emne, og der er mange forskellige former for ros. Det hele er*

⁴⁰ Der er især en række udmeldinger fra forældrenes side, når emnet 'time-out' præsenteres. Flere af dem mener at det er amerikansk at gøre, og at det ikke er godt for barnet at kigge ind i en væg i så lang tid.

dog meget amerikansk. Så man må selv sortere det fra, der er for amerikansk.

Joanna: *Når du siger, det er amerikansk, hvad mener du så?*

Katrine: *Jamen, for eksempel det, at man må slå sine børn, men at de opfordrer til, at man ikke skal gøre det. Det er jo ulovligt i Danmark. Så det virker lidt irrelevant her. Og belønningssystemerne virker også lidt som hundetræning, synes jeg. Det er amerikansk!... Det drejer sig jo om børn med egen vilje og personlighed. Men det må man så bare tilpasse lidt selv.*

(Interview med Katrine, juni 2013)

Som interviewet med Katrine viser er der ikke kun en kulturel diskrepans i forhold til opdragelsesværdier og idealer: der er faktisk også en diskrepans på det lovmæssige plan. Det blev ulovligt at slå børn i Danmark i 1997 (Leksikon 2014), hvorimod det stadig er lovligt at slå sit barn i 19 ud af USA's 51 stater (Businessinsider 2014).

Udover det anførte modsætningsforhold i holdning til børneopdragelse i USA (repræsenteret ved DUÅ) og Danmark (repræsenteret ved familiebehandlerne), er der også sket en udvikling i den danske børneopdragelse i takt med en samfundsmæssig udvikling. Som nævnt andetsteds kan forældre ikke længere lade sig inspirere af deres egne forældres måde at opdrage på, da der løbende kommer ny viden, der medvirker til at skabe nye opdragelsesidealer, og der opstår nye love, der også ændrer forældres praksisser. DUÅ-programmets omsætning til dansk praksis bliver således vanskelig, da det på den ene side præsenteres som *ny* evidensbaseret viden men samtidigt indeholder andre kulturelle opdragelsesværdier end de danske – som oven i købet, ifølge Susanne og Dorthe, kan betragtes som en smule *forældede*.

Studier af børns udvikling og socialisering har primært været begrænset til børn i USA, Europa og andre vestlige lande, men i starten af 1920'erne begyndte en række antropologer at udføre feltarbejde verden over med særligt fokus på børn (LeVine & New 2008:1). Disse studier var med til at rokke ved de vestlige eksperters viden og budskaber, og studierne understreger blandt andet, at forældres idéer og handlinger verden over er stærkt influerede af kulturspecifikke normer og praksisser under hele barnets opvækst. Ifølge Robert LeVine og Rebecca New underbyggede studierne blandt andet en pointe om, at forældreskabsnormer afspejler og opretholder moralske standarder i et samfund. Børn lærer samfundets konventioner og adfærdsnormer, hvilket giver dem adgang til den lokale sociale

verden (ibid.:3). En af de første antropologer til at beskæftige sig med ikke-vestlige børns adfærd, udvikling og opdragelse var den amerikanske antropolog Margaret Mead i hendes bog *Coming of Age in Samoa* (2008 [1928]). Med en baggrund som kulturrelativist introducerer Mead den amerikanske befolkning for en ny viden om en fremmed kultur, der udfordrer den eksisterende viden i USA om blandt andet familie og barndom. Hendes overordnede pointe er, at idet samfund er forskellige, skabes personer også forskelligt (Eriksen 2001 [1995]:61). Der er en lang række antropologer, der har bidraget til samme pointe og sat spørgsmålstejn ved en række accepterede generaliseringer vedrørende et barns normale udvikling og kriser i løbet af barndommen (fx Briggs 1972, New 1994).

Det er værd at overveje, om synet på børn, deres udvikling og forældrens rolle er universelt? Hvor hensigtsmæssigt er det at implementere en policy udarbejdet i én kultur til en anden uden at overveje en kulturel oversættelse – hvis en sådan overhoved er mulig? Jöhncke et al. understreger, hvordan sociale teknologiers politiske og kulturspecifikke karakter ofte fremstår som naturlig og neutral, men at disse aspekter netop kommer til udtryk ved overførslen af en policy fra én del af verden til en anden (Jöhncke et al. 2004:390). Man kan argumentere for at policyen, der overføres til praksis gennem DUÅ-programmet, kan afneutraliseres, ved at se nærmere på, hvordan den kommer til udtryk i familiebehandlernes arbejde med DUÅ-programmet i deres hverdagspraksis. På mange måder lader til, at ideologi og praksis i forhold til 'god børneopdragelse' løbende konstrueres både socialt og kulturelt.

PROBLEMLØSERNES PRAKSIS

Som beskrevet indledningsvist i dette kapitel kan den *sociale del* af en social teknologi, forstås som en teknologi, der finder sted i sociale relationer, men også som en teknologi, der har til hensigt at *forme* det sociale (Jöhncke et al. 2004:388-389). Jöhncke et al. uddyber den sidstnævnte del af den sociale teknologi med følgende: "*Borgernes eller særlige målgruppers adfærdsmæssige, sundhedsmæssige eller moralske tilstand er her genstand for opmærksomhed og intervention*" (ibid.:389). I DUÅ-programmet kan man sige, at DUÅ-forældrenes både adfærdsmæssige og moralske tilstand er genstand for opmærksomhed og intervention. Jöhncke et al. lægger i særlig grad vægt på, hvordan sociale teknologier etablerer og løbende former den "problembærende" målgruppe og omvendt, men lægger ikke særlig vægt på de såkaldte "problemløserne" og deres forståelse af løsningsmodellen. Som dette afsnit har illustreret, benytter familiebehandlerne, der er denne løsningsmodels problemløserne, sig af en række taktikker for at tilegne sig DUÅ-programmet og tilpasse det til deres egen praksis, så vidt rammerne i programmet tillader det. På mange måder bliver familiebehandlernes hverdagspraksis i sidste ende policyen (jf. Levinson & Sutton 2001; Lipsky 1980). I sidste ende er rationalet bag policyen om børns velfærd, implementeret

gennem familiebehandlernes omsætning af DUÅ, at man vil forme 'gode forældre' og 'gode samfundsborgere'. Den teknologiske del af den sociale teknologi *bliver dog formet af familiebehandlerne og former familiebehandlerne* under arbejdet med teknologien. Man kan derfor argumentere for, at løsningsmodellen, udover at forme den problembærende målgruppe, også former og formes af den problemløsende målgruppe via taktikker i deres hverdagspraksis. Jöhncke et al. skriver: *"Rationaliteten i løsningsmodeller foregriber, hvad det synes muligt og værd at vide om problemerne og ikke mindst 'bærerne' af dem (...) Det betyder, at der kan være aspekter og omstændigheder ved problemerne og problembærerne, som glider ud af fokus, forties eller rent ud fornægtes"* (Jöhncke et al. 2004:386). Hertil vil jeg tilføje, at dette ikke kun gælder problemerne og problembærerne, men også problemløserne. Som dette afsnit har vist, formår løsningsmodellen DUÅ ikke at rumme familiebehandlernes vilkår og erfaringer, hvorfor et studie af løsningsmodeller som sociale teknologier ej må overse problemløserne og deres forhandling med løsningsmodellens rationaler. Overordnet set kan man sige, at kapitlets titel ikke skulle have været *'fra policy til praksis'*, men nærmere *'policy og praksis i hverdagen'*.

OPSAMLING

Nærværende kapitel har haft til hensigt at zoome ind på policyen om børns velfærd, og omsætningen heraf til praksis gennem familiebehandlernes arbejde med forældreprogrammet DUÅ. Jeg har beskrevet, hvordan DUÅ kan betragtes som et middel til at implementere en policy, der opleves neutral, men som indeholder en række rationaler bundet op på den samfundsmæssige og kulturelle kontekst. Dernæst har jeg forsøgt at skildre de to familiebehandlere Dorthe og Susannes arbejde med programmet - og især manualen. Det har været min hensigt at vise, hvordan familiebehandlerne sidder med en række dilemmaer og usikkerheder i omsætningen af programmet til deres hverdagspraksis. Først og fremmest divergerer selve programmets rammer, funderet i en stringent opstillet manual, fra familiebehandlernes vanlige erfaringsbaserede skøn og metodefrihed. Dernæst ligger det mere eller mindre indlejret i manualen, at familiebehandlerne skal fungere som eksperter i undervisningssituationen, hvilket er et stort skift fra en rolle som facilitator, der udøver hjælp til selvhjælp. Ydermere viser det sig, at familiebehandlerne selv har et stort behov for at klarlægge programmets budskaber vedrørende 'godt' og 'dårligt' forældreskab, da de ofte er uenige eller usikre på, hvad der menes i manualen. Sidst, men ikke mindst, lader det til at familiebehandlerne forhandler med opdragelsesværdier, som de mener, er funderet i amerikansk kultur, hvilket komplicerer omsætningen til praksis yderligere. Policyen, der opleves som neutral, lader altså til både implicit og eksplicit at fordre en række skift i tilgang, form, indhold - og sågar kultur, når den skal omsættes til familiebehandlernes hverdagspraksis.

Spørgsmålet er så, hvordan familiebehandlerne tackler disse udfordringer i mødet med DUÅ-forældrene, der har brug for hjælp til deres forældreskab. Dette er fokus for det følgende analysekapitel.

6. // ET MAGTFULDT MØDE

"Formålet med De Utrolige År er, at give forældre større indsigt i egne muligheder for forandring af deres opdragelse (...) og møde andre forældre i en gruppe, så de får meget mere læring af og sparring med hinanden i forhold til deres erfaringer. Så det ikke er gruppelederen, der er underviser... Så finder de nemlig ud af, at de ikke er alene med deres problemer, og måske får de lyst til også at melde sig til andre selvhjælpsgrupper. For alle familier har jo problemer, men det er der råd for."

(Interview med familiebehandler Dorthe, maj 2013)

Dorthes udsagn giver et fint billede på familiebehandlernes oplevelse af DUÅ-forløbet og deres rolle og funktion heri. Meningen med forløbet er, ifølge familiebehandlerne, at DUÅ-forældrene føler sig som en del af et fællesskab og får råd af andre forældre og redskaber fra programmet til at blive mere selvsikre i deres forældreskab. Som det indledende analysekapitel har vist, er alle DUÅ-forældrene usikre i deres forældreskab, og mange af dem giver udtryk for at have brug for redskaber og klare linjer, så de sikrer sig, at deres børn får en god fremtid. I det andet analysekapitel har jeg dog vist, hvordan det, for familiebehandlerne, er vigtigt at forældrene oplever at få en række muligheder for deres forældreskab men ikke direkte undervisning og konkrete svar. Dorthe og Susannes familiearbejde bygger på et rationale om, at forældreskab skabes individuelt og helst blot med dem som en slags sparringspartner, der ikke konkret instruerer forældrene. Dette leder mig til at stille spørgsmålet: hvordan skal DUÅ-forældrene få en (selv)sikkerhed i deres forældreskab, hvis de ikke får klare linjer om, hvad der er henholdsvis 'godt' og 'dårligt' forældreskab? Og hvordan skal man forstå DUÅ som program - og mere specifikt Dorthe og

Susannes rolle i det, når de skal lede, men ikke lede for meget? Netop dette skisma mellem forældrenes behov for svar, og familiebehandlernes ønske om at være facilitatorer frem for eksperter, er udgangspunktet for nærværende analysekapitel.

I dette afsnit er jeg inspireret af Foucaults governmentality-begreb, der kan hjælpe kan hjælpe til at forstå, hvordan moderne magtsystemer fungerer (Shore & Wright 1997:30). Jeg har valgt at tage udgangspunkt i Foucaults mest enkle betegnelse af governmentality, som han præsenterer under forelæsningen "Technologies of the Self" (1988). Her definerer Foucault governmentality som den særlige moderne, liberale styringsmentalitet, hvor styring foregår ved, at styringen rettes mod individers selvstyring (Foucault 1988:19). Det vil sige, at der må anvendes magtteknologier, som kan knytte sig til individers selvstyring, hvorved individerne styres og styrer sig selv mod et bestemt mål. Jeg vil i dette afsnit se nærmere på mødet mellem familiebehandlerne og DUÅ-forældrene, for at analysere det, jeg tolker som, familiebehandlerens styring af forældrenes selvstyring. Jeg anskuer familiebehandlerens brug af DUÅ-programmets elementer (fx ros og belønningssystem) samt deres svar og reaktioner på forældrenes fortællinger som en række forskellige 'magtteknologier', nærmere bestemt 'styringsteknologier'. Herfra vil jeg altså omtale familiebehandlerens italesættelser og brug af metoder som styringsteknologier, med det forbehold, at det er mig, der betragter dem som sådan og ikke familiebehandlerne. Jeg vil især opridse de rationaler om henholdsvis 'godt' og 'dårligt' forældreskab, der kommer til syne gennem familiebehandlerens styringsteknologier, og dernæst vil jeg, med inspiration fra Foucault, se på DUÅ-forældrenes individuelle *bekendelser*, som en selvteknologi til at skabe deres særegne forandring.

Jeg vil nu vende blikket mod familiebehandlerens praksis overfor og interaktion med DUÅ-forældrene, for at vise, hvilke styringsteknologier jeg ser, og hvordan familiebehandlerne, via disse, opridser og styrer forældrene mod det 'gode' og fra det 'dårlige forældreskab'.

ROS OG SKAM SOM STYRING

Temaet for aftenens undervisning er "grænsesætning", og fra visitationssamtalerne i januar, kan jeg huske, at mange af forældrene fremlagde "det at sætte grænser" som et problem for dem. Til middagen snakker forældrene livligt om forskellige emner, men især om skolelærernes lock-out⁴¹, der blandt andet medfører, at Rikke er nødt til at tage sin søn Frederik med på arbejde i øjeblikket, fortæller hun. Susanne, Dorthe og jeg selv deltager i snakken, og Dorthe roser Rikke for at anerkende Frederik, når han opfører sig

---

⁴¹ Skolelærerne blev 'lock-outet' i foråret 2013, grundet en overenskomstkonflikt (Politiken 2013)

godt på Rikkens arbejde. Efter middagen sætter alle forældrene sig til rette på hver sin stol i rundkredsen. Susanne præsenterer aftenens emne med et indledende oplæg, og ordet er nu frit. Rikke sidder og tripper på stolen for at få ordet: *"Jeg havde en episode med Frederik på en cykeltur, hvor han blev ved med at plage mig med et eller andet, jeg kan ikke lige huske hvad det var.. men der var det, at jeg prøvede flere gange at tale til ham stille og roligt, og han hørte bare ikke efter. Så på et tidspunkt fik jeg nok, og råbte: 'Nu hører du simpelthen efter, hvad jeg siger til dig!!' [siges i højt tonefald]". Rikke griner lidt kækt og fortsætter historien, mens hun med sin krop bøjer sig forover og gør sig lille for at mime, hvordan Frederik blev helt lille, genert og tavs. Hun beskriver også, hvordan de andre cyklister kiggede på hende og Frederik... Og at hun synes, det var passende, at han mærkede det at blive pinligt berørt. Alle forældrene i cirklen er tydeligvis underholdt, og de sidder og griner af situationen. Rikke griner med dem, fortsætter i endnu højere stemmeleje og sætter nu fagter og bevægelse på. Hun signalerer med sine armbevægelser, hvordan hun havde den ene hånd på styret af cyklen og den anden pegede bagud med en løftet pegefinger mod Frederik, der cyklede bag hende. Susanne lytter opmærksomt til Rikkens historie, men har ikke det samme anerkendende blik, som hun plejer, og ser tværtimod lidt frustreret ud. *"Ja, så stoppede han altså også.. han skulle bare lige blive lidt flov, så virkede det og.."*, Susanne bryder ind i Rikkens historie, og siger med klar, dog lidt lavmælt, stemme: *"Nå det virkede? Ja, det virker også at slå?"*. Alle bliver helt tavse, smilene tørres af og alle kigger lidt rundt på hinanden, inden de retter blikket mod Rikke, der lidt forvirret siger: *"nej.. øh nej nej, ikke at slå...?"*. Susanne skynder sig at lægge en hånd på Rikkens arm og siger med et smil: *"nej, nej, jeg ved det godt Rikke! Men hvad tænker du så?"*. Rikke begynder at få lidt farve i kinderne, og alle forældrene i cirklen sidder og kigger ned i jorden.*

(Feltnoter, marts 2013)

Som ovenstående episode viser, delte Rikke en historie med de andre DUÅ-forældre, familiebehandlere og jeg, hvor hendes tålmodighed overfor Frederik nåede sin ende. Hun hævede stemmen overfor Frederik, for at gøre det klart, at han skulle stoppe det, han havde gang i. De fleste undervisningsgange virkede Rikke forholdsvis selvsikker, når det kom til hendes forældreskab, og hun fortalte ofte historier fra hendes og Frederiks samvær. Denne onsdag, brød Susanne dog ind, og lod os alle vide, at hun mente, at Rikkens opførsel overfor Frederik var forkert. Faktisk henviste Susanne til det at slå⁴², som en lignende situation. I situationen blev Rikke rød i hovedet og virkede meget pinligt berørt. Forældrene reagerede

⁴² Da det har været ulovligt at slå sit barn i Danmark siden 1997 (jf. Leksikon 2014), kan man sige, at Susannes sammenligning i allerhøjeste grad understreger det *forkerte* i Rikkens adfærd.

også på Susannes kommentar ved at kigge forvirret rundt på hinanden og på Rikke, mens ingen af dem sagde et ord. Susanne, der lod til at blive opmærksom på sin ret voldsomme udmelding, forsøgte hurtigt efter hendes kommentar at bløde stemningen op ved at lægge en hånd på Rikkes arm og smile. De andre forældre kiggede skiftevis op på Susanne og Rikke, og dernæst ned i gulvet. De lod til at have stor respekt for det, Susanne sagde, og fremstod næsten som børn, der havde fået skæld ud af deres forældre. Man kan argumentere for, at Susanne i sin udmelding overfor Rikke og de andre forældre, henvender sig til Rikkes moral og etik ved at henvise til afskaffelsen af revselsesretten. Ved at sidestille Rikkes råben af Frederik med det at slå, siger Susanne indirekte, at Rikke med sin adfærd bryder samfundets etiske og moralske normer. Susanne fortæller ikke Rikke direkte, at det er forkert at råbe af sit barn, men hun får Rikke til at skamme sig over sin adfærd.

Foucault-inspirerede Nikolas Rose beskriver hvordan brugen af skam som en civiliseringsteknologi, indebærer at give individet en angst for, hvordan det fremstår udadtil. En angst udledt af individets ønske om at udvise den rette moralske karakter i offentligheden (Rose 1999:73). Susanne inddrager netop skam som en regulerende teknologi⁴³, hvorved Rikke kommer til at skamme sig over sin adfærd overfor Frederik, især da de andre forældre bliver vidne til den indirekte irettesættelse. Som et resultat af skam som styringsteknologi, fremstår de andre forældre også skamfulde over at have grinet af Rikkes fortælling, da det kan have signaleret en accept af Rikkes adfærd overfor Frederik. Man kan altså sige, at Susanne udøver en indirekte magt overfor Rikke og forældrene gennem den kalkulerede forvaltning af skam. Dette bliver ekstra interessant, da Rikkes adfærd overfor Frederik netop lader til at fremkalde en følelse af skam hos ham. Skam som (civiliserings)teknologi bliver en indirekte måde, hvorpå Rikke styres til at udøve en selvteknologi, hvormed hun kan ændre sin egen adfærd.

Denne episode er ikke første gang, Susanne og Dorthe udøver, hvad jeg mener, er en indirekte magt overfor forældrene, hvorigennem de opfordres til at anvende selvteknologier. Allerede ved middagen, inden undervisningen opstartes, roser Dorthe Rikke for at anerkende Frederiks opførsel på hendes arbejde, og hun skaber således en idé om, at man er 'en god forælder', hvis man, som Rikke gjorde, roser sit barn for at bevare roen og udøver en vis selvkontrol i en uvant situation. Familiebehandlernes magt består altså på mange måder af at skabe viden om, hvad der er henholdsvis 'godt' og 'dårligt' forældreskab, så de kan guide DUÅ-forældrene i retning af 'det gode forældreskab'.

---

⁴³ Når jeg skriver at Susanne inddrager skam som teknologi, er det min tolkning af situationen, og jeg mener altså ikke, at Susanne er bevidst om sin brug af teknologien 'skam'.

Antropologen Anne Knudsen (1996), der har undersøgt danskeres adfærd og samfundsmæssige problematikker i Danmark, beskriver blandt andet, hvordan mange offentlige aktiviteter og de dertil hørende ansatte afløser familiens tidligere opgaver, og samtidigt tilpasser deres adfærd overfor borgere, klienter og patienter, så den er i tråd med familiens følelsesmæssige indretning (Knudsen 1996:56). Knudsens såkaldte *familiemodell* er relevant at se på i lyset af forholdet mellem familiebehandlere og DUÅ-forældrene. Knudsen beskriver, hvordan en familiemodell i det sociale arbejde har som hovedvirkning, at klienten *barnliggøres* og et skjult magtforhold opstår. Hun mener, at brugen af den såkaldte familiemodell i det sociale arbejde medfører, at rollerne indenfor modellen er givet på forhånd (ibid.:59). Med dette mener Knudsen, at magtforholdet i familien består af to roller, forælder og barn, hvor barnet automatisk er underlagt sine forældres magt.

Ser man på DUÅ-forløbet med Knudsens familiemodell i baghovedet, åbner det op for væsentlige overvejelser. Som nævnt, virker Rikke nærmest som et barn, der får skæld ud, og på mange måder fremstår familiebehandlernes rolle overfor DUÅ-forældrene *forældre-agtig*, da de både yder omsorg, sætter grænser og roser forældrene, præcis som de skal gøre det overfor deres børn. Knudsen beskriver, hvordan en af de mest effektive strategier til at udøve magt uden en konfrontation, er ved at omfortolke magtrelationen til en voksen-barn-relation (Knudsen 1996:74). Jeg ser derfor familiemodellen som den ramme indenfor hvilken, styringsteknologierne kan ses.

Billede fra undervisningen⁴⁴

Et andet vigtigt element i familiebehandlernes undervisning af DUÅ-forældrene er, at de skal indføre et belønningssystem, hvor de uddeler klistermærker til forældrene, når forældrene siger noget 'godt' eller fortæller om en situation, hvor de gjorde noget 'godt'. *"Det er da*

⁴⁴ Billede er taget med, for at give læseren et indtryk af, hvordan undervisningen foregik. Af diskretionshensyn, er deltagernes ansigter skjult.

latterligt, at vi skal give et voksent menneske et klistermærke, er det ik? Det bliver jo nærmest en form for hundetræning", siger Susanne en onsdag under forberedelsen af aftenens undervisning. Det lader dog til, at Susanne og Dorthé forener sig med tanken om at give klistermærkerne, da det, ifølge DUÅ-manualen, har et større formål. Om det større formål, siger Dorthé:

"Klistermærkerne skal introducere forældrene for følelsen af at blive rost, og de skal så indføre samme system hjemme hos dem selv. Susanne og jeg selv skal fungere som en slags rollemodeller. Forældrene skal opleve, at vi forkæler dem med lækker mad, er opmærksomme på dem og anerkender dem - og så skal de gå hjem og være på samme måde overfor deres børn... Men det er alt sammen noget, der ikke skal siges højt. Det er noget, vi kun ved!"

Som Dorthés udsagn illustrerer, er der altså en bagtanke med den fælles middag inden undervisningen såvel som en bagtanke med klistermærkeuddelingen. Uddelingen af klistermærker lægger sig tæt op af teknologien vedrørende ros, da anvendelsen af et klistermærke er en materiel ros frem for en mundtlig ros. Det bliver altså blot endnu en styringsteknologi, familiebehandlerne benytter sig af i deres opfordring til, at forældrene ændrer deres adfærd. Familiebehandlerne kalder deres adfærd overfor forældrene, især ved middagen, for et slags *rollemodelprincip*, hvor de skal være rollemodeller for forældrene ved at udvise omsorg, nærvær og overskud, så forældrene bliver rollemodeller for deres børn. Der er således en tydelig handlingsrække, der består af familiebehandlerens adfærd overfor forældrene som den ene del og af forældrenes adfærd overfor deres børn som den anden del. Her er det altså familiebehandlerens egen adfærd, der bliver en magtteknologi, der indirekte tilskynder forældrene til selvstyring. Forskellen mellem denne styringsteknologi og de førnævnte er, at familiebehandlerne er bevidste om rollemodelprincippet's indirekte og usagte formål. Som Dorthé siger, er det *"ikke noget der skal siges højt"*, men hun (og Susanne) er bevidste om, at de forsøger at påvirke DUÅ-forældrene uden forældrenes viden herom. Dermed ikke sagt at familiebehandlerne er bevidste om den magt, de udøver, selvom målet med middagen og deres adfærd herunder lader til at være præsent i deres tanker. De ønsker at ændre forældrenes adfærd ved at agere den 'rette adfærd' i forældrenes nærvær. I mødet med DUÅ-forældrene ligger der derfor *også* en selvstyring hos familiebehandlerne, der består i, at de skal være rollemodeller, og styre sig selv til at være omsorgsfulde og praktisere det, de prædiker. På den måde etablerer DUÅ-programmet forskellige positioner både for forældrene men også for familiebehandlerne, der nærmest skal legemliggøre de værdier, som DUÅ-forældrene opfordres til at tage til sig, og derudover selvstyre sig til ikke at agere ekspert.

Som et led i familiebehandlernes rollemodellsprincip opfordres DUÅ-forældrene også selv til at indføre et belønningssystem med klistermærker overfor deres børn. I bogen *De Utrolige År* (2006) beskrives belønninger som en "vigtig stimulering i at fremme børns positive adfærd" (Webster-Stratton 2006:61). Belønningssystemerne er altså et såkaldt redskab, som DUÅ-programmet opfordrer forældre til at bruge for at regulere børns adfærd. Denne adfærd kan være alt fra vredesudbrud og stædighed til, som denne episode fra undervisningen handler om, renlighedstræning:

I løbet af aftenens undervisning snakker vi om måder, hvorpå belønningssystemer kan bruges. Tina, der er mor til Oliver, fortæller, at Oliver tisser meget i bukserne, og hun spørger, om det kan være en god idé at oprette et system, hvor Oliver belønnes, hvis der går en dag, hvor han ikke tisser i bukserne. Hertil svarer Dorthe: *"Rigtig godt spørgsmål. Jeg tror, at der hér i bogen står, at man kan bruge belønningssystem til pottetræning, men det er ikke noget, Susanne og jeg anbefaler. Det tør jeg godt sige."* Forældrene kigger lidt rundt i lokalet, et par af dem klør sig i håret og de lader til at tænke over, hvad der lige er blevet sagt. Dorthe fortsætter: *"Man kan risikere at, barnet skammer sig over at have tisset i bukserne"*. Susanne supplerer og siger: *"Ja, man skal passe på ikke at presse sit barn, så det bliver noget traumatisk.. 'åh nej, jeg må bare virkelig virkelig ikke tisse i bukserne, for så får jeg intet klistermærke'."*

Denne episode viser først og fremmest, at Tina er meget usikker på, hvordan hun helt praktisk skal bruge de redskaber, som hun og de andre forældre præsenteres for til undervisningen. Tina har behov for at få et klart svar på, om det er rigtigt eller forkert at bruge belønningssystem til at gøre Oliver renlig. Dorthe anerkender Tinas spørgsmål, og fortæller dernæst alle forældrene, at hun og Susanne ikke anbefaler at bruge belønningssystem sådan, *selvom* programmet anbefaler det. Efter Susannes udmelding, fortsætter Dorthe:

"Altså der er ikke noget, der er sort og hvidt... men den ultimative skrækscene, er det barn, der kun får et klistermærke, når det har lagt en pølse i potten". Forældrene griner... og så siger Pia, der er mor til Mikkel, lidt usikkert, mens hun griner: *"Nu får jeg det helt skidt. Jeg har lige købt en stor klistermærketavle, og sagt til Mikkel: Mikkel, når du laver nr. 2, får du et stort klistermærke"*. Alle griner igen. Denne gang lidt mere forsigtigt, og der kommer lidt jokende bemærkninger, såsom *'haha... sikke en dårlig mor'* og *'han kan alligevel ikke huske det, når han bliver voksen hih'*. Susanne griner også lidt med, og siger: *'så når han får*

hæmorider som voksen...så...'. Der grines lidt, og så bliver der helt stille. Dorthe kigger rundt på forældrene, og skynder sig at fortsætte dagens program.

Som vi ser det i denne videreførelse af episoden, virker det næsten som om, at Dorthe bliver opmærksom på sin egen og Susannes ret direkte udmelding, der strider imod deres rationale om det individuelle forældreskab uden facit, og hun forsøger at trække det tilbage ved at sige: *"Der er ikke noget sort og hvidt"*. Med dette udsagn giver hun udtryk for, at forældrene har et valg, og intet er 'rigtigt' eller 'forkert'. Forældrene skal finde deres egen måde at gøre forældreskab på. Alligevel leverer hun straks derefter et såkaldt "skrækscenarie", der meget tydeligt indikerer, hvad forældrene i hvert fald ikke skal gøre - en god forælder indfører ikke klistermærkesystem ved pottetræning.

Susanne og Dorthe opfordrer DUÅ-forældrene til selv at tage stilling til, hvad der fungerer for dem, men i denne episode griner forældrene og familiebehandlerne af Pias indførelse af belønningssystem og Susanne joker faktisk med, at Mikkel får hæmorider som voksen som resultat af Pias adfærd. Humor bliver i denne situation en teknologi, hvormed Pia, såvel som de andre forældre korrigeres til at ændre adfærd. Det valg, som Dorthe siger, forældrene har, lader altså ikke til at være et valg, men mere illusionen om et valg, der i virkeligheden træffes af familiebehandlerne. Rose skriver: *"We can now be governed through the choices that we will ourselves make, under the guidance of cultural and cognitive authorities, in the space of regulated freedom, in our individual search for happiness, self-esteem, and self-actualization, for the fulfillment of our autonomous selves"* (Rose 1999:166). Ifølge Rose kan det altså diskuteres, hvad vore valg består i, og hvor frie og autonome vi hver især er, hvilket er mit fokus i det næste afsnit.

Som jeg viste i det forrige analysekapitel, bruger familiebehandlerne en rum tid på at forhandle med og navigere i DUÅ-manualen og de øvelser, tilgange samt værdier den indeholder. De er meget bevidste om ikke at ville agere eksperter overfor forældrene og tager sig således den frihed at tilpasse programmet til deres faglige praksis, erfaring og til dels personlige holdning. Som dette afsnit har illustreret, lader det dog til, at Dorthe og Susanne alligevel ender med at agere eksperter, både indirekte og direkte, idet de sidder overfor DUÅ-forældrene under såvel middagen som i undervisningen. De definerer i sidste ende det 'gode' og 'dårlige' forældreskab samt styrer forældrene til selvstyring via de nævnte styringsteknologier. Som vi så det i forrige kapitel, indeholder DUÅ-manualen en intention om, at familiebehandlerne agerer eksperter, hvilket de i praksis ubevidst efterlever. Man fristes derfor til at sige, at familiebehandlerne i deres styring af forældrenes selvstyring, ikke formår at selvstyre sig selv i den retning, som de ønsker. Men hvordan opfatter DUÅ-forældrene selve forløbet og familiebehandlerens funktion? Hvordan snakker de selv om

deres forældreskab? Og oplever de selv at definere det? Dette vil jeg se nærmere på i det næste afsnit.

FORÆLDRENES FRIHED

Joanna: *"Hvad, oplever du, er Dorthes og Susannes rolle i løbet af en onsdag aften?"*

Søren: *"Jamen altså.. Hmm.. De sætter jo aftenens program, og sørger for, at det bliver overholdt. Jeg tror, det havde været én stor snakkeklub, hvis ikke de var tilstede. Der er brug for lidt struktur på tingene".*

Joanna: *"Okay, ja..."*

Søren: *"Men der er en ting, der har undret mig.. Man får aldrig nogle svar af dem?? Altså hvis man stiller dem et spørgsmål. De kan godt finde på at give et klistermærke, hvis man kommer med en god pointe. Men de siger ikke direkte, at man skal gøre noget på en bestemt måde".*

Det er familiebehandlerne, der sætter scenen til undervisningen, men den opleves anderledes af forældrene. Søren har ikke følelsen af at blive undervist, og han ser tværtimod Susanne og Dorthes som en slags "ordstyrere" frem for *indholdsstyrere*. Dette var også en overordnet tendens hos resten af forældrene. Der er ingen af dem, der lægger vægt på eller kritiserer Susanne og Dorthes for at være for styrende eller for at fortælle dem, hvad de skal gøre som forældre. Under mit interview med Fie spørger jeg ind til hendes oplevelse af Dorthes og Susannes rolle i løbet af undervisningen, hvortil hun svarer:

"Jamen de er vel en slags tovholdere.. De holder øje med tiden, så vi ikke overskrider den. Og så hvis vi kommer ud af en tangent, fører de os tilbage på DUA-sporet igen. Der er jo nogle temaer vi skal igennem, så det nytter ikke noget pludselig at snakke om sine problemer med kæresten eller andet".

Fie oplever ikke, at Dorthes og Susanne har særlige holdninger til det, hun og de andre forældre siger. Ingen af forældrene oplever familiebehandlerne som eksperter. De kritiserer det stramme program, men de fleste udtrykker stor glæde over alt det, de lærer. Vender vi tilbage til Sørenes udmeldinger, er det interessant, at han ikke oplever at få konkrete svar af Susanne og Dorthes, selvom, som han siger, der uddeles klistermærker, til dem, der "kommer med en god pointe". Det tyder ikke på, at forældrene oplever ros og belønning som styring, men som jeg har vist, er begge dele teknologier, hvormed man opfordrer forældrene til at udøve en indadrettet refleksion, dog med udgangspunkt i det, familiebehandlerne belønner

og roser dem for. En selvteknologi er en teknologi, der gør det muligt for individet ved egen hjælp eller med hjælp fra andre at udføre en række handlinger på egen krop, sjæl, tanker og adfærd for at ændre sig selv med henblik på at opnå en bestemt tilstand af lykke, viden, sundhed og perfektion, det er en form for selv-evaluering og regulering (Rose 1999 [1989]:11; Foucault 1988). Forældrene styres til at reflektere over deres forældreskab for at udvikle det i den 'rigtige retning' - en retning bestemt af familiebehandlerne. Jeg mener her, at der sker en kontakt mellem henholdsvis teknologier for at dominere individer på den ene side og selvteknologier, som er den måde hvorpå, man styrer sig selv i den retning, som den dominerende part ønsker (Foucault 1988:19).

I mit interview med Søren og med de andre forældre bliver det tydeligt, at ingen af dem oplever familiebehandlerne som styrende men de oplever forældreskabet som en ting, de selv skal definere i samspil med den viden, DUÅ-programmet giver dem. Søren lægger vægt på, at man ingen "svar" får på sine spørgsmål, men selv skal finde sin egen løsning, hvilket han er glad for. Han beskriver dog alligevel senere i interviewet, hvordan han får en form for svar:

Joanna: *"Du ringes jo op af Dorthe hver fredag⁴⁵ - hvordan fungerer det?"*

Søren: *"Jamen det fungerer ganske godt. Jeg har altid en række emner, jeg gerne vil vende med hende, men det er ikke altid, at der er tid til det. Men når jeg stiller mine spørgsmål, giver hun altid rigtig god feedback".*

Joanna: *"Hvordan giver hun feedback? Hvilken slags?"*

Søren: *"Jeg beskriver mit dilemma, og så er Dorthe altid meget afklaret i hendes svar til mig og giver mig en række muligheder. Hun beskriver konsekvensen af, at jeg gør det ene, og konsekvensen af, hvis jeg gør det andet. Jeg har ikke nok erfaring til at kunne forudse, hvad mine handlinger vil have af påvirkning på Isabella, så det er rart, at hun [Dorthe] opstiller nogle klare valgmuligheder for mig".*

Søren mener alligevel, at han får svar på sine spørgsmål til Dorthe. Svarene består dog ikke af konkrete retningslinjer, der fortæller ham nøjagtig, hvad han skal gøre, men nærmere af en række muligheder, som han selv *frit* kan vælge imellem. Man kan derfor også vende det på hovedet og sige, at Søren valg er begrænset til de muligheder, Dorthe opstiller for ham.

---

⁴⁵ Som en del af DUÅ-programmet, skal familiebehandlerne følge op på undervisningen ved at ringe til alle forældrene hver især og tage en snak om forældrenes oplevelse af undervisningen og eventuelle andre problemer forældrene måtte have.

Netop disse valgmuligheder er interessante at undersøge nærmere, da valgmulighederne signalerer en *frihed*, men, som Foucault siger, består magtudøvelse i at forme folks handlemuligheder (Foucault 1982 B:220). Dorthe beskriver DUÅ-programmet som en måde, hvorpå man får kendskab til en række muligheder. *"De Utrolige År skal være som et madlavningskursus, hvor man får lidt forskellig viden om fx hygiejne, håndtering af madvarer og brugen af redskaberne. Så lærer man måske forskellige opskrifter, fx lærer man at koge pastaen, men man vil ikke lave gorgonzola-saucen til. Ja, så må man jo lave kødsovsen i stedet for. Budskabet er, at der skal være muligheder at vælge imellem, når man opdrager børn - der er intet facit!"*. Dorthes udsagn indikerer, at det er vigtigt for hende, at forældre er individer, der selv vælger, hvad der passer dem.⁴⁶ DUÅ-forældrenes forældreskab fremstår under forløbet som en evne og adfærd baseret på frie valg, men det er indenfor et specifikt *mulighedsfelt*, der er etableret i et samspil mellem familiebehandlerne og programmets rationaler om et 'godt forældreskab'. På den måde etableres altså et rationale om forælderen som autonom men etisk ansvarlig. Magten i forholdet mellem familiebehandlerne og DUÅ-forældrene, er således ikke i en konfrontation men snarere i familiebehandlerens styring af forældrenes mulighedsfelt.

Antropolog Diane M. Hoffman (2013) beskriver, hvordan der er opstået en tendens til at betragte forældres magtkampe med deres børn som en naturlig del af barnets udvikling (Hoffman 2013:231). Hoffman stiller i sin artikel spørgsmål ved denne tolkning af barnets adfærd⁴⁷, og hun undersøger, hvordan en række over/middelklasse hvide amerikanske gifte kvinder tackler disse magtkampe (ibid.:231-233). Mødrene har et ønske om at bryde med den typiske måde at håndtere magtkampe på, som oftest ender med, at barnet kommer i time-out eller får en reprimande. Mødrene bruger derfor forskellige strategier til at håndtere magtkampene anderledes ved eksempelvis at sætte ord på barnets følelser, når barnet oplever nederlag, og ved at spørge barnet, hvad det har lyst til, frem for at fortælle det (Hoffman.:236-237). Hoffman argumenterer for, at mødrenes anderledes tilgang til deres børn i sidste ende underbygger den gængse opfattelse af børns udvikling, da barnet eksempelvis ikke har et reelt valg, når de stilles spørgsmål, om de vil i seng eller ej. Ved at præsentere barnet for et spørgsmål, oplever barnet en vildledende og kortvarig magt, da det i sidste ende til stadighed er den voksne, der har afgjort spørgsmålet udfald. Ifølge Hoffman, manipuleres barnet altså til at leve op til den voksnes ønsker under en *illusion af autonomi*, hvilket potentielt resulterer i, at barnets egne visioner og erfaringer af verden undermineres (ibid.:237-238). Herudover beskriver Hoffman, hvordan mødrene til tider føler sig nødsaget

⁴⁶ Her ser vi igen, hvor fremtrædende rationalet om 'det individuelle og selvstændige forældreskab' er hos Dorthe.

⁴⁷ Hoffmans egentlige formål med artiklen er at vise, hvordan en række etnocentriske forældreskabsteorier om børneopdragelse og børns udvikling former måden, de amerikanske kvinder opdrager deres børn på. Magtkampe ses som en del af barnets udvikling af uafhængighed og kontrol over situationer. Hoffman stiller spørgsmål ved denne tolkning af barnets adfærd, og foreslår en række andre mulige årsager til, at barnet agerer, som det gør (Hoffman 2013:230-233).

til at bruge mere "traditionelle børneopdragelsesmetoder", da deres barn eksempelvis har behov for klare grænser, klar struktur og rutiner (ibid.:240).

Betragter man DUÅ-forløbet som en slags opdragelse, hvor familiebehandlerne er de voksne og DUÅ-forældrene er børnene (jf. Knudsens familiemodell), kan Hoffmans pointer kaste nyt lys over forløbet. Jeg mener, at man kan betragte familiebehandlerne som mødre i Hoffmans artikel. Familiebehandlerne har en klar holdning til ikke at ville fortælle forældrene, hvad de skal gøre i deres forældreskab, men derimod lade forældrene finde deres egen måde at være forælder på. Dog kan man sige, at familiebehandlerne på mange måder falder i samme fælde som de amerikanske mødre i Hoffmans artikel, da de giver DUÅ-forældrene en række valg og muligheder, der egentlig ikke er, eller i hvert fald tydeligt indikerer overfor forældrene, hvilket valg er 'rigtigt', og hvilket er 'forkert'. Familiebehandlerne har som mødre i Hoffmans artikel intentionen om at give DUÅ-forældrene ('børnene') en række muligheder, de frit kan vælge imellem, men i realiteten afgør familiebehandlerne, hvad der er rigtigt og forkert ved eksempelvis at fremlægge et 'skrækscenarie' eller ved at bruge teknologier som skam eller latterliggørelse, når forældrene har valgt forkert. I praksis lader det til, at familiebehandlerne, gennem en række styringsteknologier, formår at definere det 'gode' og 'dårlige' forældreskab, uden de eller forældrene er bevidste om dette.

Vi har set, hvordan forældrene selv oplever at definere deres forældreskab, og det vil jeg nu uddybe ved at tage fat på de tidligere nævnte "individuelle mål", som er et redskab, såvel familiebehandlerne som forældrene bruger aktivt under hele DUÅ-forløbet.

BEKENDELSEN

Det er sidste undervisningsgang, og efter en middag fuld af snak og latter, sidder alle forældrene, Dorthe, Susanne og jeg nu i den vanlige rundkreds. Susanne lægger ud med at rose alle forældrene for deres deltagelse i programmet, og efter en runde med diskussion af den sidste uges hjemmeopgaver, vendes fokus nu mod forældrenes individuelle mål. Susanne spørger: *"Ja, nu hvor det er sidste gang vi har DUÅ, kunne Dorthe og jeg godt tænke os at høre lidt om, hvordan I helt overordnet har oplevet forløbet. Hvad har I lært? Hvad har været godt eller dårligt? ... Vil du starte Rikke?"*. Rikke kigger overrasket op, men smiler så og siger: *"Ja, det kan jeg da godt! ... altså.. hmm... Det dér med at bevare roen, er jeg blevet lidt bedre til.. jeg ku' jo blive bedre, men det kan man vel altid [Rikke griner]. Men det dér med ros og anerkendelse, det har jeg godt nok taget til mig. Jeg kan virkelig mærke en forskel på det barn, jeg har nu, fra da vi startede, og jeg er sikker på, at det er på grund af, at jeg roser Frederik mere nu!"*. Susanne

nikker og siger: "Der kan du godt mærke forskel?", hvortil Rikke svarer "Ja helt sikkert! Jeg har nok lagt for meget vægt på de negative ting, og sagt det, når han gjorde dumme ting. Nu lægger jeg meget mere vægt på at rose ham, når han gør noget godt! Og jeg kan jo se, at han bliver helt stolt. Så det er jo dejligt!" Susanne nikker, og siger: "Ja, hvor godt!! Det har simpelthen givet dig en anden dreng?". "JA!", siger Rikke. Forældrene nikker anerkendende, og Dorthe rejser sig op, og går hen og giver Rikke et klistermærke, hvorefter Rikke bryder ud i et stort smil.

(Feltnoter, juni 2013)

Som ovenstående eksempel illustrerer, har Dorthe og Susanne en klar idé om, at der er sket en forandring i løbet af DUÅ-programmets 18 uger. Susanne opfordrer til, at alle forældrene skiftevis deler deres *forandring* med resten af gruppen, og Rikke åbner ballet ved at fortælle, hvordan hun er nået til den selvindsigt, at hun har været for hård ved Frederik og ikke har rost ham nok. En selvindsigt, der er opnået gennem hendes deltagelse i DUÅ-forløbet.

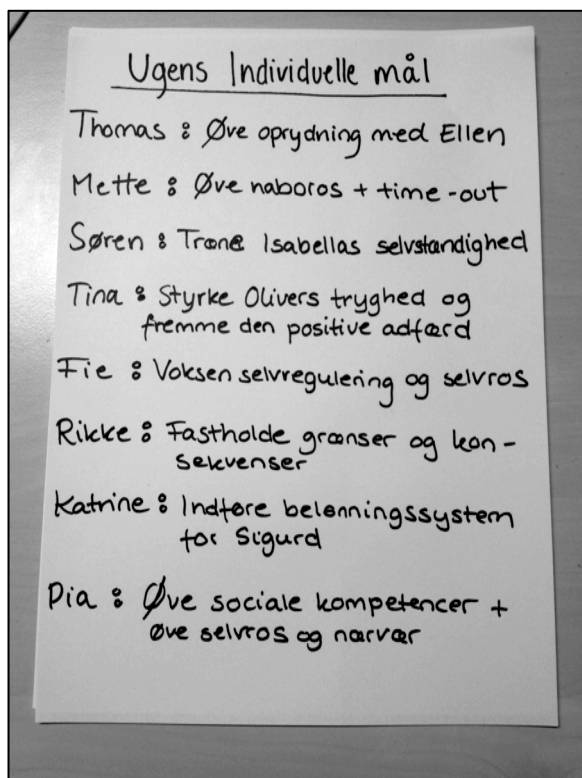
Foucault beskriver, hvordan *bekendelsen* er blevet det, han kalder for, en af verdens højst vurderede teknikker for sandhedsproduktion i den vestlige verden (Foucault 1978:69-70). Bekendelsen skal forstås ud fra den pastorale magtforms rammer, hvor pastoren måtte kende til individets inderste sjæl, tanker, forestillinger og hemmeligheder, for at kunne hjælpe den enkelte til frelse. Den pastorale ledelse, magtformen, virker ved at individet afkræves sandheden om, hvem han eller hun er og rummer - hvilket dernæst bliver en sandhed, der påvirker individet selv. Individet producerer således gennem en selvrefleksion og selveksamination, en sandhedsdiskurs om sig selv som subjekt. Man kan betragte Rikkes udmelding om sin egen forandring som en bekendelse, afkrævet af Susanne. Rikke bliver af Susanne opfordret (afkrævet) til at selvreflektere og selveksaminere sin udvikling og gå til bekendelse. Rikkes bekendelse indeholder både en opmærksomhed på sine fejl, dét, at hun har været for hård ved Frederik, men også en selvudvikling, dét, at hun har styret sig selv til forandring.

Denne afsluttende bekendelse er ikke den eneste, der opstår under DUÅ-forløbet. Familiebehandlerne har indført konceptet "individuelle mål", som et ugentligt element i undervisningen af forældrene. Disse mål er indbegrebet af en selvteknologi. Målene tager udgangspunkt i forældrenes løbende bekendelser i undervisningen af deres ønsker om forandring. Målene ytres af forældrene hver især, og nedskrives, ifølge Dorthe og Susanne, ordret på en stor planche, der hænges i undervisningslokalet. En typisk planche med "individuelle mål" ser ud som følger:⁴⁸

---

⁴⁸ Dette er en gengivelse af de opstillede individuelle mål i april 2013, dog med andre navne, og ombyt af målene.

Fra planchen kan man læse nogle af DUÅs principper og ugentlige temaer, som eksempelvis

både "nabo-ros" og "selvros", der begge blev introduceret en onsdag, hvor "ros" var temaet. Og både "time-out" og "fastholde grænser og konsekvenser" blev introduceret en anden undervisningsgang. Det er således tydeligt, at forældrenes ordrette bekendelser er farvet af DUÅ-forløbets og familiebehandlernes ord og opfordringer. Det helt gennemgående tema i de individuelle mål er, at forældrene er fokus for forandring og ikke deres børn. Målene er derfor et tydeligt eksempel på rationalet om, at man som forælder har afgørende indflydelse på ens barns udfald (jf. den tidligere nævnte forældredeterminisme).

Det mål, forældrene sætter for sig selv,

bliver både styret af rationalet om forældredeterminisme, der er stærkt tilstede i hele DUÅ-programmet, men også af de definitioner på 'godt' og 'dårligt' forældreskab, som familiebehandlernes har styret forældrene imod under forløbet. Dette bliver et eksempel på Foucaults beskrivelse af *governmentality*, da det fremstår som en forbindelse mellem dominerende teknologier og selvteknologier. Familiebehandlernes styringsteknologier, som fx ros, belønning såvel som skam og latterliggørelse, fremkalder en bekendelse hos DUÅ-forældrene, der synes at få forældrene, til at vælge at handle anderledes i deres hverdagspraksis overfor deres barn. Som allerede beskrevet i kapitel 3, har jeg ikke haft mulighed for at følge forældrenes i deres hverdagspraksis og samvær med deres børn, hvorfor det ikke er muligt at kommentere på selvteknologiens rolle udenfor undervisningssituationen. Dog observerede jeg to af mødrenes adfærd overfor deres børn under interviews med dem hver især, hvor jeg undrede mig over, at selvteknologien ikke var mere nærværende. Dette kan jeg dog ikke konkludere på, da begge mødre kan have været påvirket af min tilstedeværelse, og derfor eksempelvis hverken roste eller satte grænser overfor deres børn. Dog lader de individuelle mål i undervisningen til at blive en måde hvorpå forældrene kan bekende deres mangler og fejl, og målene etablerer samtidigt forældrenes forpligtelse til at ændre sig. I undervisningssituationen styres forældrene således gennem deres egne frie valg, og ikke gennem tvang. De former selv deres egen

subjektivitet gennem den magtudøvelse og disciplinering, de retter mod sig selv – gennem selvteknologiens bekendelse.

Overordnet set, kan man altså sige, at familiebehandlerne, via styringsteknologierne, opfordrer DUÅ-forældrene til at anvende selvteknologier, for at leve op til 'det gode forældreskab'. Ifølge Rose er autoriteten over måden at gebærde sig på, den såkaldte 'conduct of conduct', blevet flyttet til en såkaldt ekspertise, fx socialarbejdere, læger, psykologer og rådgivere, der hjælper borgerne med at få 'et bedre liv' – 'en bedre livskvalitet' i de såkaldte neoliberale samfund. Ekspertisen bliver en slags "mellemliggende organer" mellem velfærdsstaten og borgeren, og alle disse eksperter skal guide individernes bestræbelser, så de går i retning af det, der regnes for passende og mest produktivt (Rose 1998: 155). Jeg mener, at man netop skal betragte Dorthe og Susanne som denne ekspertise, der hjælper DUÅ-forældrene med at blive bedre forældre, og derved får et bedre liv og bliver en god samfundsborger. Dette leder mig til mit sidste afsnit, hvor jeg zoomer ud fra forholdet mellem familiebehandleren og forælderen, og rejser nogle pointer og spørgsmål i forhold til mødet mellem den danske velfærdsstat og familier.

DEN ANSVARLIGE FORÆLDER

Den svenske sociolog Ulla Björnberg (1999) er en af dem, der har undersøgt forholdet mellem velfærdsstaten og familien i Skandinavien. Björnberg mener, at et lands strategier for at tackle problemstillinger i forhold til familien afhænger af landets politiske og historiske tradition. Man skal altså forstå implementeringen af forældreprogrammet DUÅ samt den bagvedliggende policy i lyset af den danske velfærdsstats politiske og historiske tradition. Som jeg har beskrevet, handler DUÅ-forløbet på mange måder om at få DUÅ-forældrene til at påtage sig mere (selv)ansvar og få en forståelse af, at de som forældre har afgørende indflydelse på deres børns fremtid (jf. det første analysekapitel). Björnberg fokuserer netop på, hvordan ansvar fordeles mellem velfærdsstaten og familier i takt med den samfundsmæssige udvikling og kontekst. I løbet af moderniseringsprocessen⁴⁹ i 1960-1990erne overtager de skandinaviske velfærdsstater mere og mere af familiens ansvar. Årsagen hertil mener man, ifølge Björnberg, er, at samfundsøkonomien måtte have særlige vilkår, blandt andet en geografisk og social mobil arbejdskraft, for at kunne fungere effektivt i det moderne samfund. Denne mobile arbejdskraft var svær at forene med en familie, hvori køn og generationer er afhængige af hinanden (ibid.:504). Overordnet set, og mest relevant for nærværende speciale, får velfærdsstaten ansvaret for børns beskyttelse og velfærd i løbet af modernitetsprocessen, og det bliver mere frivilligt om man vil være en del af familien

⁴⁹ Moderniserings processen skal forstås som den periode fra 1960-1990, hvor industrien blev den dominerende erhvervsfaktor, produktionen blev bundet op på såkaldte rationelle og videnskabelige principper, skolegang blev forlænget, kvinder kom på arbejdsmarkedet, og den offentlige sektor ekspanderede kraftigt (Dencik & Jørgensen 1999:9).

(ibid.:514). Med statens ansvar for børns trivsel fulgte dernæst også en øget kontrol med, hvordan forældre forvaltede forældreansvaret, og forældreskab blev kædet mere sammen med offentligt ansvar og tilsynspligt - ansvaret for børns trivsel deles altså mellem både velfærdsstaten og familien (ibid.:514). Den nyeste udvikling er dog, ifølge Björnberg, blevet, at familien skal tage mere ansvar. Jeg mener netop, at implementeringen af De Utrolige År, skal ses i lyset af den udvikling. De seneste par år, er der blevet født færre børn og der er en større ældrebyrde, hvilket har ført velfærdsstaten i en økonomisk krise, mener Carsten Jensen. NPM-tendenserne er derfor en af regeringens måder at "sikre velfærdsstatens fremtid" på (Jensen 2013: 35-36). De Utrolige År, mener jeg, bliver en måde, hvorpå velfærdsstaten forsøger at overholde *sin del af ansvaret* for børns trivsel, men samtidigt fralægger sig det ved at give ansvaret tilbage til forældrene. Dencik argumenterer netop for, at man forsøger at bevare familien, blandt andet af økonomiske årsager: *"Tænk blot hvis man skulle tvinges ud på 'markedet' og købe sig til alt det, som familien tilbyder sine medlemmer: social sikkerhed, omsorg, sex! Udtrykt i markedstænkningens⁵⁰ eget sprog: i familien får man det billigere, end det kan købes noget andet sted!"* (Dencik 2007:92). Med DUÅ-programmet har velfærdsstaten uddelegeret ansvaret til familiebehandlerne, der skal sørge for, at forældrene tager deres del af ansvaret. Familiebehandlerne er således hyret til at eksekvere velfærdsstatens intentioner, ved at opfordre og guide forældrene til selv at tage ansvar. Et ansvar de selv vælger at tage, som frie individer i det danske velfærdssamfund.

OPSAMLING

I dette kapitel har jeg vist, hvordan DUÅ-programmets elementer og programmet i sig selv rummer en række styringsteknologier. Dorte og Susanne benytter sig af forskellige metoder i undervisningen, som jeg, inspireret af Foucault, anskuer som en styringsteknologier, hvorved de indirekte forsøger at definere DUÅ-forældrenes forældreskab. Set i lyset af Roses argument, kan familiebehandlerne netop ses som en ekspertise, der under DUÅ-forløbet har autoriteten til både at definere det 'gode' og 'dårlige forældreskab'. De guider således DUÅ-forældrene i den ønskede retning ved at opfordre dem til at benytte sig af specifikke redskaber, være selvevaluerende og regulerende samt lytte til familiebehandlernes råd og anvende selvteknologier. Samtidigt sker der det, at familiebehandlerne selv på ubevidst plan styres af programmet således at de fremstår som eksperter mere end facilitatorer. Forældrene lader ikke til at opleve familiebehandlernes undervisning eller programmet i sig selv som en udøvelse af magt men blot som oplysninger og erhvervelse af ny viden til at forbedre deres forældreskab. Både familiebehandlerne og forældrene oplever således programmet som en hjælp til, at forældrene frit definerer deres forældreskab på baggrund af de muligheder og den viden, de er blevet præsenteret for. Den moderne magtudøvelse er

---

⁵⁰ En af Denciks pointer er, at udviklingen i familiens position præges af en mål-middel rationalitet, udtrykt i cost-benefit-betragtninger på alle individers livsområder (Dencik 2007:89).

således præsenteret i DUÅ-programmet via promovering af særlige positioner, konstruktionen af ønsker om forandring og aktivering af både skyldfølelse og angst. Herudover skal man betragte DUÅ-programmets implementering i lyset af de socio-politiske og økonomiske omstændigheder i Danmark, der har afgørende betydning for den måde, ansvaret rykkes frem og tilbage mellem de danske familier og velfærdsstaten. I lyset af dette fremstår DUÅ-programmet som et forsøg på at give forældrene/familierne mere ansvar for deres barns velfærd, men dette ansvar skal funderes i en solid viden om forældreskab, som forældre blandt andet kan få via DUÅ-programmet.

7. // KONKLUSION

Dette speciale er blevet en antropologisk fortælling om, hvordan 'det gode forældreskab' defineres og af hvem. Overordnet set har jeg vist, at der er opstået en øget politisering af forældreskab i det danske velfærdssamfund og i forbindelse med policyen om at forbedre børns trivsel har man, fra politisk side opfordret til at implementere det evidensbaserede forældreprogram De Utrolige År. DUÅ har i løbet af de sidste 10 år gjort sit indtog i størstedelen af de danske kommuner, hvorved man gennem et fokus på forældres kompetencer og viden om børneopdragelse håber på at mindske børns mistrivsel og senere kriminalitet, psykiske vanskeligheder og/eller sociale udfordringer. Forældrene til de børn der vurderes som adfærdsvanskelige deltager således i et 18 ugers forældreprogram, der ifølge Socialstyrelsen: *"sigter mod at styrke forældrenes kompetencer for derigennem at forebygge og reducere børnenes vanskelige adfærd og fremme deres sociale og følelsesmæssige kompetencer samt skoleparathed"* (Socialstyrelsen 2014 B). I specialets tre analytiske kapitler har jeg illustreret, hvordan DUÅ-programmet bliver centrum for en lang række møder mellem intentioner og praksis, og jeg har vist, hvordan definitioner af 'det gode' og 'dårlige forældreskab' løbende konstitueres og forhandles i visitationssamtalen og i familiebehandlernes forberedelse af og under selve undervisningen.

I det første analysekapitel har jeg skildret forældrenes vej til De Utrolige År. Jeg har vist, at der hersker en forestilling om, at forældre er blevet en slags "guder", der har afgørende indflydelse på deres barns fremtidige udfald. Den såkaldte forældredeterminisme er både at se i danske daginstitutioner, hos forældrene, der deltager i DUÅ-forløbet, hos de to familiebehandlere samt i selve DUÅ-programmet. Jeg har påpeget at professionelle i

daginstitutioner og skoler udpeger et barn som adfærdsmæssigt afvigende, hvorefter deres forældre opfordres til at deltage i DUÅ. Forældrene kommer enkeltvis til en visitationssamtale, hvor de, i samarbejde med de to familiebehandlere, definerer problemer i deres forældreskab, i takt med at de hører om DUÅs løsninger. Jeg viser altså her, hvordan DUÅ som løsning konstruerer forældrenes problem, der hovedsagelig omhandler elementer i deres adfærd overfor deres børn, som de skal lære at ændre. Her tydeliggøres paradokset, at forældrene er "guder", i forhold til deres børn, men "guder", der skal undervises i at nå deres fulde potentiale og blive en 'god forælder' overfor et barn, der har egne rettigheder og også ses som en selvstændig aktør.

Det andet analysekapitel har haft til formål at følge selve DUÅ-programmets vej fra policy til familiebehandlernes praksis under forberedelsen af undervisningen. De Utrolige År er blevet et politisk middel til at implementere policyer om børns velfærd, der søger at skabe en social forandring på baggrund af den nyeste evidensbaserede viden. Mit mål var herfra at 'afneutralisere' policyen, ved at se nærmere på familiebehandlernes arbejde og forhandling med DUÅ-programmet. Med inspiration fra Michel de Certeau (1984) har jeg studeret familiebehandlernes hverdagspraksis og betragtet DUÅ-programmet som en strategi, indenfor hvilken familiebehandlerne bruger forskellige taktikker for at affinde sig med strategiens ramme. Familiebehandlerne er begge uddannede indenfor den systemiske familierapi hvor man blandt andet ud fra erfaringsbaserede skøn hjælper en familie til selvhjælp. I løbet af New Public Management-tendensernes indtog i 1990erne indskrænkes familiebehandlernes metodefrihed en hel del, da de skal dokumentere, evaluere og effektivisere deres arbejde langt mere end før. DUÅ-programmet indskrænker denne frihed yderligere, da de nu skal følge programmets stramt strukturerede manual. Det helt overordnede dilemma for familiebehandlerne bliver, at de skal vænne sig til at agere eksperter, frem for facilitatorer, der giver 'hjælp til selvhjælp' i undervisningen af forældrene. De forsøger derfor at tilpasse programmet og især manualens indhold til deres intention om at guide forældrene frem for direkte at fortælle dem, hvad der er henholdsvis 'godt' eller 'dårligt' forældreskab. De er af den opfattelse, at en adfærd som eksperter overfor forældrene gør dem mere usikre i deres forældreskab. Familiebehandlerne forhandler med manualen og med deres indbyrdes erfaringer omkring børneopdragelse og det, de kalder for 'amerikanske børneopdragsværdier'. Min afsluttende pointe i afsnittet er, at policyen skabes i familiebehandlernes taktikker gennem deres praksis af programmet, hvor de både inddrager deres egne arbejdsmæssige erfaringer og finder 'sprækker' i strategien DUÅ. Det er derfor vigtigt ikke at betragte de såkaldte gadeplansbureaukrater som neutrale formidlere, men derimod som de reelle skabere af den såkaldt neutrale policy.

I mit afsluttende analyseafsnit fokuseres på mødet mellem forældrene og familiebehandlernes i undervisningen. Her var mit formål at illustrere, hvordan familiebehandlernes intentioner om at agere facilitatorer blev praktiseret overfor forældrene, der havde brug for konkrete redskaber og viden for at blive mere selvsikre og 'bedre' forældre. Familiebehandlernes brug af programmets elementer (fx belønningssystem og rollemodellsprincippet), deres egne måder til at guide forældrene på, samt deres reaktioner på forældrenes fortællinger, fører alle til en styring af forældrenes selvstyring. Familiebehandlernes reaktioner som ros, belønning, latterliggørelse og forelæggelsen af muligheder betegner jeg derfor som styringsteknologier, der styrer forældrene til at styre sig selv i retningen af det, der af familiebehandlerne defineres som 'det gode forældreskab'. En af måderne at styre forældrenes selvstyring på, er de ugentlige mål, som forældrene individuelt opstiller for sig selv. Målene bliver en form for *bekendelse* (jf. Foucault), der fungerer som en selvteknologi, hvor forældrene selv bekender en sandhed, som dernæst fordrer en forandring. Bekendelsen udformes dog i tråd med programmet og familiebehandlernes sprog, hvilket betyder, at sandheden muligvis er frit formuleret af forælderen, men indirekte styret af familiebehandlerne. Min pointe i det afsluttende afsnit er, at mødet mellem familiebehandlerne og forældrene er magtfuldt, da familiebehandlerne styrer forældrenes selvstyring hen imod et forældreskab, som forældrene selv tror, de har defineret.

Jeg har i dette speciale, ønsket at pointere, at *nogen vil noget* med de danske forældre. Jeg har undersøgt et empirisk eksempel på, hvordan forældre gøres til genstand for politiske målsætninger om bedring af børns velfærd og trivsel. Familiebehandlerne, på vegne af den danske velfærdsstat, vil "noget" med forældrene, og "noget" er repræsenteret ved forældreprogrammet DUÅ. Jeg har ikke haft til formål at vurdere om forældreprogrammet fungerer eller ej men fokuseret på, hvordan programmets hensigter stemmer overens med praksis. Ved at påvise hvordan både familiebehandlerne og forældrene gøres til genstand for styring og selvstyring gennem programmet, konkluderer jeg, at virkeligheden for både de såkaldte problemløsere og problembærere er langt mere kompleks end en løsningsmodel som De Utrolige År formår at tage højde for. Denne komplicerede virkelighed har jeg ridset op igennem specialets analyse men helt overordnet kompliceres forældreprogrammets omsætning til praksis også af en lang række samfundsmæssige bevægelser og paradokser i forholdet mellem henholdsvis forælderen og barnet, socialarbejderen og borgeren og sidst, men absolut ikke mindst, en forskydning i ansvarsfordelingen mellem den danske velfærdsstat og de danske familier. På mange måder, er mit studie af forældreprogrammet De Utrolige År blevet et vindue til disse paradokser og bevægelser (jf. Shore 2011), der giver et indblik i moderne styringsprocesser og policiers virke i det danske velfærdssamfund.

SAMFUNDSMÆSSIGE BEVÆGELSER OG PARADOKSER

Først og fremmest lader der til at eksistere flere børnesyn i Danmark, hvilket især kommer til udtryk under DUÅ-forløbet. De to dominerende børnesyn fremstår: på den ene side som et syn, der betragter børn som sårbare og *i udvikling* (jf. forældredeterminismen), og på den anden side, et syn, hvor børn er rettighedshavende med autonomi, altså *værende*. Disse to syn kolliderer i særlig grad under DUÅ-forløbet, da programmet udelukkende fokuserer på at ændre forældrenes adfærd, for dernæst at ændre deres børns adfærd. Forældredeterminismen er altså yderst udtalt i DUÅ-forløbet. DUÅ-forældrene, der naturligvis er påvirket af det samfund, de er en del af, skal således både forholde sig til en idé om et barn med rettigheder, egen agens og egen vilje, samtidigt med en forståelse af dem selv som "guder", der er altafgørende for barnets fremtid. DUÅ-programmet fremstår på mange måder som et forsøg på at *genfortrylle* barndommen, så forældrene kan påtage sig deres ansvar som "guder". I de danske dagsinstitutioner får forældre besked om, at de skal tage deres del af ansvaret og sørge for, at deres barn kan indgå i sociale sammenhænge med de andre børn, og at der er en nogenlunde overensstemmelse mellem opdragelsen i daginstitutionen og i hjemmet. Forældre skal således nærmest tilpasse deres børneopdragelse med den i daginstitutionen for at deres barn og herved de selv ikke bliver defineret som afvigende. De forskellige børnesyn og tilpasningen til disse, for at leve op til et fælles ansvar, mener jeg, afføder en usikkerhed hos mange forældre i Danmark.

Dernæst ses også flere paradokser for socialarbejderne i Danmark (jf. Järvinen & Mik-Meyer 2003, Järvinen & Mik-Meyer 2012). Socialarbejderen skal på mange måder efterleve en række krav om dokumentation og strenge retningslinjer, men samtidigt "møde borgeren, hvor han/hun er". For familiebehandlernes i DUÅ-programmet består det primære dilemma i, udover at skulle agere ekspert frem for facilitator, at de ikke kun bliver ansvarlige for forældrenes indlæring af nye redskaber og viden, men også har et ansvar for, at forældrenes børn trives.⁵¹ De skal altså opfordre forældrene til at tage ansvar men samtidigt sikre sig, at ansvaret tages 'korrekt'. På mange måder består deres arbejde ikke blot i at præsentere forældrene for en række redskaber og viden, de skal gøre forældrene *bevidste* om styrker og svagheder i deres forældreskab, for at forældrene kan tage ansvar. Her bliver socialarbejderen altså ansvarlig for borgerens *selvudvikling, selvindsigt og personlige forandring*, der gerne skal gå i en retning, der stemmer overens med velfærdsstatens ønsker, normer og værdier. I takt med den nyere samfundsmæssige tendens til at betragte borgere som selvbestemmende og selvansvarlige, bliver socialarbejderens funktion som facilitator mere efterspurgt, men mere vanskelig at efterkomme. Dette ses især i DUÅ-forløbet, da familiebehandlernes skal følge en manual, der fordrer, at de indtager rollen som ekspert.

---

⁵¹ Og familiebehandlerne møder aldrig DUÅ-forældrenes børn, da dette ikke er en del af programmet.

Socialarbejderen skal altså både tage ansvar for sit eget arbejde, men også for at borgeren selvudvikles og forandres i den 'rigtige retning'. Og man kan i sidste ende overveje, om ikke forældrene faktisk har brug for og efterlyser konkrete svar fra eksperterne?

Afslutningsvis vil jeg fremhæve, at ansvaret mellem velfærdsstaten og danske familier også lader til at blive omfordelt i takt med den samfundsmæssige udvikling, og denne omfordeling kan DUÅ ses som en del af. De seneste 20 år er den danske velfærdsstat kommet i økonomisk krise og man har ikke længere råd til ikke at involvere familien som "arbejdskraft". Måden man får uddelegeret mere ansvar til de danske forældre bliver gennem et øget offentligt fokus på børneopdragelse, politiske udmeldinger om fælles ansvar og eksperters udmeldinger om 'god børneopdragelse'. Herved forstærkes følelsen af ansvar men også usikkerhed hos forældrene. Forældreprogrammet DUÅ er ved dets eksistens et udtryk for den samfundsmæssige udvikling og for at forældreskab skal betragtes som noget, man skal lære. Hertil vil jeg inddrage endnu et citat af den tidligere social - og integrationsminister Karen Hækkerup: *"Jeg vil sammen med kommunerne i regi af partnerskabet med KL gøre op med den ineffektive indsats og sørge for, at vi får udbredt de bedste metoder til hele landet. Det skylder vi især børnene, men også skatteyderne. Der er god økonomi i gode liv. Og rigtig dårlig økonomi i dårlige liv."* (Socialstyrelsen 2014 C). Med dette citat, bekræfter Hækkerup min analyse af forældreprogrammet DUÅs rolle og funktion mellem familier og den danske velfærdsstat. Hækkerup kæder idéer om økonomi sammen med danske borgers livsførelse, og hun opfordrer kommunerne til at tage hånd om de familier, der fører 'dårlige liv', for at samfundet kan få en bedre økonomi. På mange måder mener jeg, at man kan betragte familien og forældrenes nye funktion som ansvarlig for børns velfærd, som en opgave der skal løses, på samme plan som det at betale skat i det danske velfærdssamfund. Som jeg har beskrevet tidligere, er det de færreste danskere, der er imod velfærdssamfundet, hvorfor forældre accepterer og tager deres del af ansvaret, hvis det indebærer, at velfærdssamfundet bevares. Danskerne styres således gennem deres frihed (jf. Rose) som medlemmer af det danske velfærdssamfund, et fællesskab, de føler sig ansvarlige for. For at tage deres del af ansvaret i fællesskabet, skal forældre sørge for, at børn socialiseres korrekt ved blandt andet at holde sig opdaterede i forhold til den nyeste viden indenfor børneområdet. På den måde *investerer* forældrene i børnene og deres fremtid og herved velfærdssamfundets fremtid. Velfærdsstaten overholder dog også sin del af ansvaret og sin status som en omsorgsfuld velfærdsstat ved at udbyde et forældreprogram, "som de ved virker", i tilfælde af at forældrene ikke formår at bære deres del af ansvaret hvorved deres børn mistrives. Velfærdsstaten bliver på den måde en instans, der styrer befolkningen, men dette fordi danskerne har accepteret det værdigrundlag, velfærdsstaten hviler på.

Med et studie af forestillinger om forældreskab i DUÅ-programmet har specialet vist, hvordan forældreskab er blevet en kompliceret størrelse i det danske velfærdssamfund. Spørgsmålet er på mange måder ikke, *hvilke* forestillinger om forældreskab forældrene har, men nærmere *hvordan* forestillinger om forældreskab *skabes, påvirkes og ændres* i takt med den samfundsmæssige kontekst og udvikling. Forældreskabet er blevet et instrument i den moderne magtudøvelse, og forældre skal løbende tilpasse deres forældreskab til den nyeste ekspertviden og til velfærdsinstitutioners praksisser for at leve op til velfærdssamfundets forventninger, og sikre barnet såvel som velfærdssamfundet en god fremtid.

PERSPEKTIVERING

Som jeg indledningsvist har nævnt, kan DUÅ-programmet på mange måder betragtes som et program med intentioner om at *forebygge*. Forældrenes deltagelse i DUÅ-programmet beror på deres opfattelse af, at de tilegner sig viden og redskaber, der forebygger en dårlig fremtid for deres barn. Morten Hulvej Rod og Tine Curtis skriver i deres artikel vedrørende forebyggelsens kausale viden, at forebyggelse handler om "*at forhindre noget i at ske*" (Rod & Curtis 2012:144). Forældreprogrammet DUÅ og de andre evidensbaserede metoder, er ikke det eneste sted, ansvar og selvansvar ses som temaer. Sociolog Signild Vallgård (2009), beskriver, hvordan der er opstået en hel bølge om indenfor sundhedssystemet, der sætter fokus på forebyggelse og sundhedsfremme, hvilket netop handler om at føre ansvaret for 'det sunde liv' tilbage til borgeren selv. Sundhedsfremme omtales ofte som "den nye forebyggelse", der indebærer (forestillingen om) et brud med den tidligere ekspertstyrede og mere formynderiske forebyggelse (Vallgård 2009:102). Antropolog Morten Hulvej Rod skriver i sin ph.d.-afhandling (2010) at et af de højst profilerede mål fra regeringens side er at øge danskeres levetid. Der er kommet fokus på, at folk tager individuelt ansvar for deres egen sundhed, og forsøger at efterleve de sundhedspolitiske opfordringer, der gives. Det er især risikofaktorerne KRAM; kost, rygning, alkohol og motion, der lanceres som kommunernes primære forebyggelsesmål (Rod 2010: 21-22). Betragter vi policierne vedrørende børns trivsel og DUÅ-programmets funktion i policyens implementering i en såkaldt forebyggelsesmæssig kontekst, er der en række ligheder med de sundhedspolitiske policier. DUÅ adskiller sig dog ved, at det er forældrene, der identificeres som risikofaktorer for barnets velfærd og fremtidige udfald.

ABSTRACT

Based on five months of ethnographic fieldwork following eight parents and two family therapists in the parent-training program "*The Incredible Years, Basic 3-6*" (IY), this thesis investigates notions of *parenting* and *responsibility* among the participants and teachers, and further elucidates the relation between Danish families and the Danish welfare state.

IY is an evidence-based parent-training program implemented in numerous Danish municipalities, in the hopes of reducing child conduct problems by strengthening parenting competencies. During 18 weeks a group of parents, with children categorized as having conduct problems, participate in weekly group sessions focusing on strengthening the parent-child interaction, promoting play and praise and reducing strict discipline.

Inspired by anthropological policy and governmentality-studies, I argue that the existence and offering of IY to parents signifies a politicising of parenting that intensifies the already existing feeling of insecurity among many Danish parents today. During the analysis, I investigate the eight parents' motivation to participate in the program to show how IY constitutes a problem by offering a solution. I further explore the two family therapists and their negotiations with the program's approach and values, which break from their accustomed family work, I follow by analyzing the different tactics they employ in order to come to terms with the strategy of IY. In the final chapter of the analysis, I analyze the exercise of power in the meeting between the family therapists and the parents, where the therapists, through a series of subtle techniques, govern the subjects' (the parents') '*conduct of conduct*' by suggesting different technologies of the self. As such, the parent-training program IY can be understood as the Danish welfare state's attempt to uphold the impression of being a 'caring state', while allocating the responsibility for children's wellbeing to parents in order to save money.

This thesis brings forth noteworthy perspectives relating to the notions of parenting and responsibility by shedding light on the changing relation between Danish families and the Danish welfare state. By emphasizing a clash in the perspectives of childhood and children, a series of dilemmas in social work, and a shift in perspectives of responsibility between parents and the welfare state, I conclude that parenting in Denmark has become an insecure practice that requires governing and expert advice through the parents' freedom - not by force. As such, the intensive and paranoid parenting thrives in the Danish welfare society now more than ever.

LITTERATUR

- Agar, Michael H. (1996):** *The Professional Stranger: An Informal Introduction to Ethnography*. San Diego: Academic Press.
- Bhatti, Yosef, Hansen, Hanne F. & Rieper, Olaf (2006):** Evidensbevægelsens udvikling, organisering og arbejdsform. En kortlægningsrapport. Akf forlaget, Maj 2006
- Björnberg, Ulla (1999):** Familiens pligter og ansvar: Skandinaviske familier i Europa. I: Dencik, Lars & Jørgensen Per Schultz (red.): *Børn og familie i det postmoderne samfund*, København: Hans Reitzels Forlag a/s
- Brante, Thomas (2005):** Staten og professionerne. I: Eriksen, Tine Rask & Jørgensen, Anne Mette (red.): *Professionsidentitet i forandring*, S.16-36. København: Akademisk Forlag
- Briggs, Jean L. (1972):** The issues of autonomy and aggression in the three-year-old: The Utku Eskimo case, pp.317-329, i *Seminars in Psychiatry*, Vol.4, no.4 (1972).
- Bundgaard, Helle (2003):** Lærlingen. Den formative erfaring. I: *Ind i verden. En grundbog i antropologisk metode*. Hastrup, Kirsten (red.), København: Hans Reitzels Forlag.
- Bømler, Tina (2011):** *Fra socialstat til kontrolstat. Om forandringer af rammerne for det sociale arbejdes praksis*. København: Hans Reitzels Forlag
- Carsten, Janet (1995):** *Cultures of relatedness. New Approaches to the Study of Kinship*. Cambridge: Cambridge University Press
- Colebatch, Hal K. (2005 [2002]):** *Policy. Second Edition*. Maidenhead (UK) og New York: Open University Press.
- de Certeau, Michel (1984):** *The Practice of Everyday Life*. Berkeley: University of California Press.
- Dencik, Lars (1987):** Opvækst i postmodernismen. Om barnet i den moderne familie og om familiens funktion i det moderne velfærdssamfund. I: *Børn i nye familiemønstre*, Schultz Jørgensen, Per (red.) København: Hans Reitzels Forlag A/S
- Dencik, Lars (2007):** *Mennesket i postmoderniseringen – om barndom, familie og identiteter i opbrud*. Værløse: Billesøe og Baltzer
- Dencik, Lars & Jørgensen, Per Schultz (1999):** *Børn og familie i det postmoderne samfund*. København: Hans Reitzels Forlag a/s
- Eriksen, Thomas Hylland (2001 [1995]):** *Small Places, Large Issues. An introduction to Social and Cultural Anthropology. Second Edition*. London: Pluto Press.
- Faircloth, C., Hoffman, Diane M. & Layne, Linda L. (2013):** Introduction I: *Parenting in Global Perspective*, pp.1-19, Faircloth et al. (red.), Oxon: Routledge
- Furedi, Frank (2001):** *Paranoid Parenting, abandon your anxieties and be a good parent*. London: The Penguin Press
- Foucault, Michel (1978):** *Seksualitetens historie*. Bind 1. *Viljen til viden*. København: Rhodos.
- Foucault, Michel (1982):** How Power is Exercised, pp.216-226, I: *Michel Foucault: Beyond structuralism and Hermeneutics*, Dreyfus, Hubert L. & Rabinow, Paul (red.). New York: Harvester Wheatsheaf
- Foucault, Michel (1988 [1982]):** Technologies of the Self, I: Martin, L.H. m.fl. (red.), *Technologies of the Self: A seminar with Michel Foucault*, Amherst: The University of Massachusetts Press.
- Foucault, Michel (1991):** Governmentality I: *The Foucault Effect. Studies in Governmentality*, Burchell G., Gordon, C & Miller, P. (red.), Chicago: University of Chicago Press.

- Foucault, Michel (2008):** Sikkerhed, territorium, befolkning, forelæsninger på Collège de France, 1977-1978. København: Hans Reitzels Forlag
- Gammeltoft, Tine (2003):** Intimiteten. Forholdet til den anden. I: *Ind i verden. En grundbog i antropologisk metode*, Hastrup, Kirsten (red.): København: Hans Reitzels Forlag.
- Gilliam, Laura & Gulløv, Eva (2012):** Civiliserende institutioner. Om idealer og distinktioner i opdragelse. Aarhus: Aarhus Universitetsforlag.
- Gulløv, Eva (2011):** Welfare and Self Care: Institutionalized Visions of a Good Life in Danish Day-care Centres i *Anthropology in Action*, 18, 3 (2011): 21–32
- Grimen, H. & Terum, L. (2009):** Evidensbaseret profesjonsutøvelse, Abstrakt forlag A/S: Oslo.
- Hastrup, Kirsten (2003):** *Ind i verden: En grundbog i antropologisk metode*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Haukanes, Haldis & Thelen, Tatjana (2010):** Parenting after the century of the child: Introduction, I: *Parenting After the Century of the Child. Travelling Ideals, Institutional Negotiations and Individual Responses*. Thelen, Tatjana & Haukanes, Haldis (red.). Cornwall: TJ International Ltd.
- Hays, Sharon (1996):** *The Cultural Contradictions of Motherhood*. New Haven: Yale University Press.
- Hoffman, Diane M. (2013):** Power Struggles – the paradoxes of emotion and control among child-centered mothers in privileged America. I: *Parenting Culture Studies*, Lee, Ellie, Bristow, Jennie, Faircloth, Charlotte & Macvarish, Jan (red.) , London: Palgrave Macmillan
- Järvinen, Margaretha & Mik-Meyer, Nanna (2004):** Indledning: At skabe en klient, s.9-30, I: *At skabe en klient – institutionelle identiteter i socialt arbejde*, Järvinen, Margaretha & Mik-Meyer, Nanna (red.), København: Hans Reitzels Forlag
- Järvinen, Margaretha & Mik-Meyer, Nanna (2012):** Indledning: At skabe en professionel, s.13-29 I: *At skabe en professionel. Ansvar og autonomi i velfærdsstaten*, Järvinen, Margaretha & Mik-Meyer, Nanna (red.), København: Hans Reitzels Forlag
- Jensen, Carsten (2010):** Velfærdsstaten og de professionelle, s.13-38 I: *Professionelle i velfærdsstaten*. Hansen, Steen Juul (red.), Hans Reitzels Forlag
- Johansen, Helle (2008):**
- A:** En profession i dialog med sit samfund (kap 1) s.15-47. I: *Socialrådgivning og socialt arbejde – en grundbog*, Posborg, Rikke et al.(red.), København: Hans Reitzels Forlag
  - B:** Dokumentation i socialt arbejde (kap 13) s. 337-355. I: *Socialrådgivning og socialt arbejde – en grundbog*, Posborg, Rikke et al.(red.), København: Hans Reitzels Forlag
- Johansen, Katrine, Ludvigsen, Kathrine L. B. og Nielsen, Helle S. (2009):** *Hverdagspraksis I socialt arbejde*. København: Akademisk Forlag.
- Jöhncke, Steffen (2011):** Integrating Denmark: The Welfare State as a National(ist) Accomplishment. I: *The Question of Integration: Immigration, Exclusion and the Danish Welfare State*. (pp. 30 -53), K. F. Olwig, & K. Paerregaard (red.), Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing.
- Jöhncke, Steffen, Svendsen, Mette Nordahl & Whyte, Susan Reynolds (2004):** Løsningsmodeller – sociale teknologier som antropologisk arbejdsfelt, I: *Viden om verden, en grundbog i antropologisk analyse*, Hastrup, Kirsten (red.). København: Hans Reitzels Forlag
- Knudsen, Anne (1996):** *Her går det godt. Send flere penge*. København: Gyldendal
- Lee, Ellie; Bristow, Jennie; Faircloth; Charlotte & Jan Macvarish (2014):** *Parenting Culture Studies*. London: Palgrave Macmillan

- LeVine, Robert & New, Rebecca (2008):** Introduction, pp.1-9, i *Anthropology and Child Development – a cross-cultural reader*, LeVine, Robert A. & New, Rebecca S. (eds.), Malden: Blackwell Publishing.
- Levinson, Bradley A. U & Sutton, Margaret (2001):** Introduction: Policy as/in Practice – A Sociocultural Approach to the Study of Educational Policy, i *Policy as Practice. Toward a Comparative Sociocultural Analysis of Educational Policy*, red. af Sutton, Margaret & Levinson, Bradley A. U. London: Ablex Publishing.
- Lipsky, Michael (1980):** *Street-Level Bureaucracy: The Dilemmas of Individuals in Public Service*. New York: Russel Sage Publications
- Macvarish, Jan (2014):** The Politics of Parenting, I: *Parenting Culture Studies*, Lee et al. (red.), London: Palgrave Macmillan
- Madden, Raymond (2010):** *Being Ethnografic. A guide to the Theory and Practice of Ethnography*. London: SAGE Publications Ltd.
- Mead, Margaret (2008 [1928]):** The Ethnography of Childhood, pp.22-28, i *Anthropology and Child Development – a cross-cultural reader*, LeVine, Robert A. & New, Rebecca S. (eds.), Malden: Blackwell Publishing.
- Mead, Margaret & Wolfenstein, Martha (1955):** *Childhood in Contemporary Cultures*. Phoenix Books Vol.124, Chicago: University of Chicago Press.
- Messerschmidt, Donald A. (1981):** On anthropology 'at home', I: *Anthropologist at home in North America. Methods and issues in the study of one's own society*, Messerschmidt, Donald A. (red.), Cambridge: Cambridge University Press.
- Mik-Meyer, Nanna & Villadsen, Kaspar (2007):** *Magtens former. Sociologiske perspektiver på statens møde med borgeren*. København: Hans Reitzels Forlag
- Mogensen, Hanne Overgaard & Olwig, Karen Fog (2013):** Introduktion. Familie og slægtskab: antropologiske perspektiver på nære relationer. I: *Familie og slægtskab. Antropologiske perspektiver*, Mogensen, Hanne Overgaard & Olwig, Karen Fog (red.), Frederiksberg: Samfundslitteratur
- New, Rebecca S. (2008):** Child's Play in Italian Perspective, pp.213-227, i *Anthropology and Child Development – a cross-cultural reader*, LeVine, Robert A. & New, Rebecca S.(eds), Malden: Blackwell Publishing.
- Nyqvist, Anette (2011):** Sweden's National Pension System as a Political Technology. I *Policy Worlds. Anthropology and the Analysis of Contemporary Power*, s.205-221, New York: Berghahn Books.
- Nørrelykke, Helle (2008):** Socialrådgiverfagets opståen og udvikling (kap 3), s.59-91. I Posborg, Rikke et al.: *Socialrådgivning og socialt arbejde – en grundbog*. København: Hans Reitzels Forlag
- Ploug, Niels, Henriksen, Ingrid & Kærgård, Niels (2004):** Den Danske Velfærdsstat – udvikling og indhold. I: *Den danske velfærdsstats historie*, Ploug, Niels, Henriksen, Ingrid & Kærgård, Niels (red.), København: Socialforskningsinstituttet
- Rambøll Management Consulting (2011):** Evaluering af De Utrolige År. Slutevaluering. Udbudt af Servicestyrelsen. København: Rambøll.
- Rasmussen, Kim (2009):** Om barndommens institutionalisering - og noget om dens affortryllelse, s.15-57, I: *Barndommens organisering. I et dansk institutionsperspektiv*, Højlund, Susanne (red.), Frederiksberg: Roskilde Universitetsforlag.
- Rod, Morten Hulvej (2010):** *Forebyggelsens Momenter. En antropologisk analyse af evidens og etik i tiltag rettet mod unges brug af alkohol*, Statens Institut for Folkesundhed, Syddansk Universitet, Center for Rusmiddelforskning, Aarhus Universitet, Institut for Antropologi,

Københavns Universitet, København.

- Rod, Morten Hulvej & Curtis, Tine (2012):** At udskyde det uundgåelige: Om brugen af kausal viden i forebyggende tiltag, s.143-162. I: *Tidsskrift for Forskning i Sygdom og Samfund. Nr. 17: Sundhed – en ny semi-religiøs vækkelse i moderne samfund?* 2012.
- Rod, Morten Hulvej & Jöhncke, Steffen, Under udgivelse:** The Social Life of Evidence: Rationalizing Professional Practice in the Welfare State." i *Limits of Reason. Rationality and Magic in the Modern World*, Steffen, Vibeke, Jöhncke, Steffen & Raahauge, Kirsten Marie, s. 1-23.
- Rose, Nikolas (1996):** Governing "advanced" liberal democracies, I: *Foucault and Political reason: Liberalism, neo-liberalism and rationalities of government*, A. Barry, T.Osborne & N. Rose (red.), Chicago: The University of Chicago Press, pp. 37-64.
- Rose, Nikolas (1998):** Governing Enterprising Individuals. I: *Inventing Ourselves. Psychology, power and personhood*. s.150-168. Cambridge: Cambridge University Press.
- Rose, Nikolas (1999 [1989]):** *Governing the Soul*. London: Free Association Books
- Rose, Nikolas (1999):** *Powers of freedom: Refraining Political Thought*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Schneider, David M.(1980 [1968]):** *American Kinship – a cultural account*. Second edition. Chicago & London: The University of Chicago Press.
- Sharma, Aradhana & Gupta, Akhil (2006):** Introduction: Rethinking Theories of the State in an Age of Globalization. I: *The Anthropology of the State*, Sharma, Aradhana & Gupta, Akhil (red.), Malden MA: Blackwell Publishing
- Shore, Cris & Wright, Susan (1997):** Introduction. Policy: A new field of anthropology. I: *Anthropology of Policy: Critical Perspectives on governance and power*, Cris Shore og Susan Wright (red.) London: Routledge
- Shore, Cris & Wright, Susan (2011):** Conceptualising Policy: Technologies of Governance and the Politics of Visibility, I: *Policy Worlds. Anthropology and the Analysis of Contemporary Power*, Shore, Cris, Wright, Susan & Peró, Davide (red.), New York: Berghan Books
- Shore, Chris (2011):** Introduction pp.125-130 I: *Policy Worlds. Anthropology and the Analysis of Contemporary Power*, Shore, Cris, Wright, Susan & Peró, Davide (red.), New York: Berghan Books
- Siiger, Charlotte (2009):** *Politik og praksis i hverdagen. En antropologisk undersøgelse af intentioner og pragmatik i det sociale arbejde på boformer for hjemløse*. Ph.d.-afhandling, november 2009. Ph.d.-række nr.56, Institut for Antropologi 2010
- Strathern, Marilyn (1995):** Displacing Knowledge: Technology and the Consequences for Kinship. I *Conceiving the New World Order: The Global Politics of Reproduction*. Ginsburg, Faye D. og Rayna Rapp (red.), s.346-365. London: University of California Press Ltd.
- Thelen, Tatjana & Haukanes, Haldis (2010):** Parenthood and Childhood: Debates within the Social Sciences I: *Parenting After the Century of the Child. Travelling Ideals, Institutional Negotiations and Individual Responses*. Thelen, Tatjana & Haukanes, Haldis (red.), Cornwall: TJ International Ltd.
- Tjørnhøj-Thomsen, Tine (2003):** Samværet. Tilblivelser i tid og rum. I: *Ind i verden. En grundbog i antropologisk metode*, Hastrup, Kirsten(red.): københavn: Hans Reitzels Forlag
- Vallgård, Signild (2003):** Studier af magtudøvelse. Bidrag til en operationalisering af Michel Foucaults begreb *governmentality*, s.117-132. I: *På sporet af magten*, Christiansen, Peter M. & Tøgeby, Lise, (red.), Århus: Århus Universitetsforlag.

Vallgård, Signild (2009): Forebyggelse og sundhedsfremme – definitioner, historie og magtudøvelse, pp.95-115, I: *Folkesundhed – i et kritisk perspektiv*, Glasdam, Stinne (red.), København: Nyt Nordisk Forlag Arnold Busck

Villadsen, Kaspar (2007): Magt og selvteknologi. Foucaults aktualitet for velfærdsforskningen. I: *Tidsskrift for Velfærdssforskning*, Vol.10, no.3, s.156-167.

Webster-Stratton, Carolyn (2006): *De Utrolige År. En problemløsnings-Guide for forældre til børn mellem 3 og 8 år.* På dansk ved Sokkelund, Karen Mohr & Barsøe, Søren K., København: Frydenlund.

Webster-Stratton, Carolyn (2009): *The Parents and Children Series. Basic Preschool: A Comprehensive Program for Parents of Children Ages 3-6.* På dansk ved Sokkelund, Karen Mohr et al., *De Utrolige År: Forældre og barn-serien, Ledermanual BASIC – version til førskolebørn* 1.oplag, 1.udgave 2009. Printed in United States of America.

LINKS:

Berlingske 2014

<http://www.b.dk/nationalt/broenderslev-sag-kunne-have-vaeret-standset-foer>

(sidst besøgt d.2.11.2014, kl.19.13)

Businessinsider 2014

<http://www.businessinsider.com/19-states-still-allow-corporal-punishment-2014-3>

(sidst besøgt d.15.10.2014, kl.13.16)

Incredible Years 2014

<http://incredibleyears.com/programs/>

(sidst besøgt d.3.4.2014, kl.13).

Leksikon 2014

http://www.denstoredanske.dk/Samfund_jura_og_politik/Jura/Kriminalret_speciel/revselsesret

(sidst besøgt d.15.10.2014, kl.13.18)

Politiken 2010

<http://politiken.dk/debat/analyse/ECE994364/bevar-det-professionelle-raaderum>

(sidst besøgt d.2.11.2014, kl.19.06)

Politiken 2013

<http://politiken.dk/indland/uddannelse/ECE1927575/overblik-alt-hvad-du-boer-vide-om-laererkonflikten/>

(sidst besøgt d.27.10.2014, kl.20.40).

Politiken 2014

<http://politiken.dk/forbrugogliv/livsstil/familieliv/ECE2387781/her-er-psykologens-fire-raad-til-at-faa-vellidte-boern/>

(sidst besøgt d.2.11.2014, kl.12.31)

Socialministeriet 2013

<http://sm.dk/nyheder/2013/nye-metoder-til-at-hjaelpe-born-og-unge-skal-udbredes>

(sidst besøgt d.17.6.2014, kl.13.53)

Socialstyrelsen 2014:

A

<http://www.socialstyrelsen.dk/born-og-unge/programmer-med-evidens/pmt0/teori-og-metode>

(sidst besøgt d.9.5.2014, kl.11.50)

B

<http://www.socialstyrelsen.dk/born-og-unge/programmer-med-evidens/de-utrolige-ar>

(sidst besøgt d.19.10.2014, kl.16.57)

C

<http://www.socialstyrelsen.dk/born-og-unge/aktuelt/stor-gevinst-med-evidensbaserede-programmer>

(sidst besøgt d.2.11.2014, kl.19.04)

BILAG

DATAMATERIALE - Feltarbejde, forår 2013

DATA-TYPE	MÆNGDE
<p>Noter</p> <ul style="list-style-type: none"> - Fra observationer hver onsdag, samt under andre arrangementer og interviews. 	<p>Ca. 110 sider</p> <ul style="list-style-type: none"> - Gennemsnitligt 5 sider renskrevet på computer uden linjeafstand efter hver onsdag.
<p>Interviews med forældre</p> <ul style="list-style-type: none"> - Optagne og/eller skrevne 	<p>8 interviews á gennemsnitlig 1 ½ times varighed</p>
<p>Interviews med professionelle</p> <ul style="list-style-type: none"> - Optagne og/eller skrevne - To af interviewene blev foretaget over telefonen. - Et af interviewene var et gruppeinterview med to konsulenter. 	<p>9 interviews á gennemsnitlig 1 times varighed</p> <ul style="list-style-type: none"> - Jeg foretog to interviews med den ene af familiebehandlerne. - Et af interviewene var et gruppeinterview med to informanter til stede.
<p>Uformelle samtaler</p> <ul style="list-style-type: none"> - Hver onsdag fra kl.9 til kl.21 har jeg siddet med de to familiebehandlere. Gennem min tilstedeværelse og uformelle samtaler har jeg fået indblik i deres diskussioner om undervisningen, deres generelle familiebehandlingsarbejde og privatliv. 	<p>Talrige</p> <ul style="list-style-type: none"> - Det er umuligt at sætte et antal på de uformelle samtaler jeg har haft i løbet af mit feltarbejde.
<p>Video-klip</p> <ul style="list-style-type: none"> - Alle sessioner/undervisningsgange blev optaget på video af hensyn til familiebehandlerens videre uddannelse. Jeg fik forældrenes tilladelse til at bruge disse optagelser som data. 	<p>32 timers optagelse</p> <ul style="list-style-type: none"> - Programmet bestod af 18 undervisningsgange, men strømmen gik en af aftenerne, og den anden glemte familiebehandlerne at sætte videokameraet til at optage. - Jeg har således 16 x2 timers optagelse.
<p>Programmets manual</p> <ul style="list-style-type: none"> - Familiebehandlerne følger en tyk, og meget detaljeret, manual, når de forbereder undervisningen hver onsdag. 	<p>Ca. 500 sider</p> <ul style="list-style-type: none"> - Manualen består af 928 sider, men jeg fravalgte siderne om familiebehandlerens certificering og store dele af mange af emnerne af hensyn til relevans.
<p>Vignetter fra programmet</p> <ul style="list-style-type: none"> - Som en del af undervisningen i DUÅ-forløbet, ser forældrene en række vignetter (videoklip), der viser forskellige hverdags-situationer mellem forælder og barn. - Klippene er udarbejdet i USA fra 1970'erne og derefter. De ses således med danske undertekster. 	<p>Ca. 10 timers vignetter</p> <ul style="list-style-type: none"> - Klippene er mellem 2 og 5 minutter lange, og pr. undervisningsgang vises i gennemsnit 7 vignetter.
<p>Bøger som del af programmet</p> <ul style="list-style-type: none"> - Alle forældrene fik ved DUÅ-forløbet start uddelt bogen: <i>"De Utrolige År - en</i> 	<p>425 sider</p> <ul style="list-style-type: none"> - Forældrene har ikke fået alle bogens sider for som lektie, men jeg vil inkludere hele

<p><i>problemløsningsguide for forældre til børn mellem 3 og 8 år</i>". I denne bog fik de lektier for, og den skulle fungere som en 'opslagsbog'.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Alle forældre fik ved forløbets slutning bogen: "<i>Antons detektivbog om at løse problemer hjemme</i>". Denne bog skulle de læse højt hjemme, for at lære deres børn at problemløse. 	<p>bogen (415 sider) som data, da den giver et godt indblik i programmets budskaber, opfordringer og holdninger til forældreskab.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Bogen "Antons detektivbog" blev brugt aktivt til en øvelse til én af sessionerne, hvor forældrene læste et par sider i den. Resten var hjemmelæsning.
<p>Mediesøgning (artikler, tv-indslag)</p> <ul style="list-style-type: none"> - I løbet af mit feltarbejde har jeg forsøgt at følge med i mediernes beskæftigelse med emnet børn/forældreskab og velfærd generelt. 	<p>Talrige artikler og tv-indslag</p> <ul style="list-style-type: none"> - Jeg indsamlede ca. 10 artikler og 8 tv-indslag, der havde relevans for mit feltarbejde. Derudover har jeg også inddraget offentlige debatter, som fx 'lærer-konflikten', der også har givet indsigt i diskurser vedrørende velfærd og forældreskab.